De Geschiedenis van het volk Gods volgens de Heilige Schrift

HANDLEIDING VOOR BIJBELSTUDIE

II-NIEUWE TESTAMENT

DOOR

Dr A. K. KUIPER

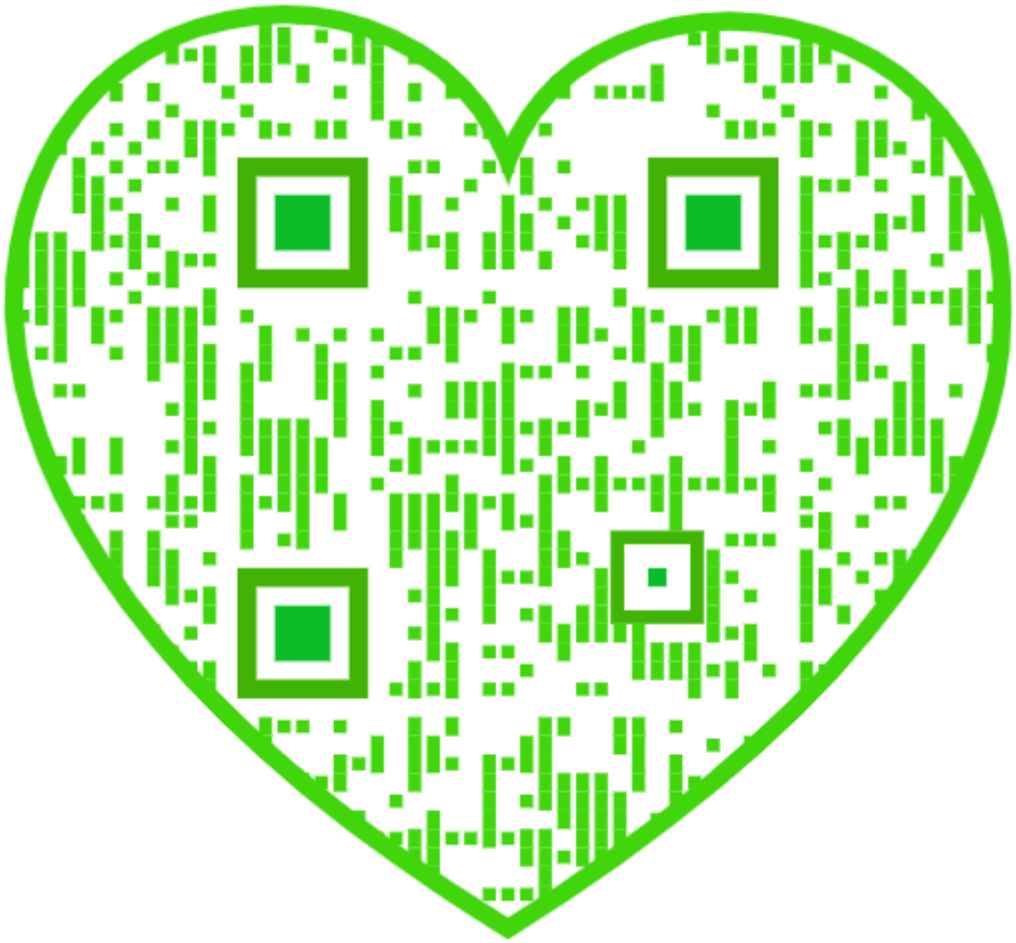

De geschiedenis van het volk Gods volgens de Heilige Schrift

DEEL II — NIEUWE TESTAMENT

Van Dr A. K. Kuiper verscheen bij denzelfden uitgever

„Als Ziende den Onzienlijke"
tweede druk

„In de Schuilplaats des Allerhoogsten"

„Vernieuwd van Dag tot Dag"
met afscheidspreek en portret
van den Schrijver

„Het Toevertrouwde Goed"

„Handleiding voor Bijbelstudie"
Deel I - Oude Testament

De Geschiedenis van het volk Gods volgens de Heilige Schrift

HANDLEIDING VOOR
BIJBELSTUDIE

DOOR

DR A. K. KUIPER

em. Doopsg. Pred.

DEEL II - NIEUWE TESTAMENT

H. J. PARIS — AMSTERDAM

INHOUD

DEEL I - HET OUDE TESTAMENT

EEN WOORD VOORAF 7

INLEIDING 10

HOOFDSTUK I - DE WERELDBESCHOUWING VAN DEN BIJBEL 11

HOOFDSTUK II - DE OORSPRONG VAN HET VOLK GODS - DE GESCHIEDENIS DER AARTSVADERS 13

HOOFDSTUK III - MOZES - HET BOEK EXODUS EN ENKELE STUKKEN UIT NUMERI EN DEUTERONOMIUM 16

HOOFDSTUK IV - DE VESTIGING IN KANAÄN - DE BOEKEN JOSUA EN RICHTEREN 20

HOOFDSTUK V - BLOEI EN VERVAL 24

Samuel [25] - Saul [26] - David [27] - Salomo [30] - De Scheuring - Het rijk Efraïm [31] - Amos [34] - Hosea [36] - Het rijk Juda [36] - Jesaia [38]- Micha [40] - Sefanja [41] - Nahum [41] - Jeremia [42] - Obadja [46]

HOOFDSTUK VI - DE BALLINGSCHAP 46

Ezechiël [48] - IIe Jesaia [49]

HOOFDSTUK VII - DE STICHTING DER JOODSCHE GEMEENTE 51

Joël [54] - Jona [54] - Esther [55] - Habakuk [55] - Daniël [55]

HOOFDSTUK VIII - DE DICHT- EN ZEDEKUNDIGE BOEKEN 57

Job [57] - HET Psalmboek [62] - De Spreuken [64] - Het boek Prediker [65] - Het Hooglied [67]

DEEL II - HET NIEUWE TESTAMENT

INLEIDEND WOORD 1

DE DRIE EERSTE EVANGELIEN - DE SYNOPTICI 3

Geboorte- en Jeugdverhalen [5] - Jezus' optreden in Galilea [7] - De reis naar Jerusalem [19] - De lijdensgeschiedenis [22] - De Opstanding [27]

HET EVANGELIE NAAR DE BESCHRIJVING VAN JOHANNES 28

DE HANDELINGEN DER APOSTELEN 40

DE BRIEVEN VAN PAULUS 44

De brieven aan de Thessalonicensen [45] - De brief aan de Galaten [46] - De brieven aan de gemeente van Korinthe [48] - De brief aan de Romeinen [54] - De brieven uit de gevangenschap [63] (De brief aan Filemon [64] - De brief aan de Kolossensen [64] - De brief aan de Efeziërs [66] - De brief aan de Filippiërs [67]) De Herderlijke of Pastorale brieven - I en II Timotheus en Titus [70]

DE BRIEF AAN DE HEBREEN 71

DE ALGEMEENE BRIEVEN 73

De brief van Jacobus [73] - De eerste brief van Petrus [75] - De tweede brief van Petrus en die van Judas [77] - De eerste brief van Johannes [78] - De tweede brief van Johannes [80] - De derde brief van Johannes [81]

DE OPENBARING VAN JOHANNES 81

INLEIDEND WOORD

Tusschen de laatste boeken van het Oude en de eerste boeken van het Nieuwe Testament liggen eenige eeuwen. In dien tijd heeft het volk Israël, met name de Judeërs (Joden), zeer gewichtige lotgevallen gehad. Ik kan ze hier slechts aanstippen.

Na Alexander den Groote, onder wiens heerschappij het Joodsche volk in 327 vóór Christus is gekomen, hebben zij beurtelings gestaan onder het bestuur der Egyptenaren en der Syriërs. Duizenden Joden gingen wonen in Egypte, vooral in Alexandrië. Daar werden de geschriften van het Oude Testament in het Grieksch vertaald, welke vertaling men die der 70 noemt, omdat volgens de overlevering er zeventig geleerden aan gewerkt hebben (Septuagint). Wanneer in het N. T. woorden uit het Oude geciteerd worden, geschiedt dit doorgaans uit deze Grieksche vertaling, die een grooten invloed ook onder niet-Joden heeft uitgeoefend.

Er heerschte in de dagen van Alexander en daarna een zeer sterke geestelijke beweging om alom de Grieksche godsdienst en beschaving te doen doordringen. Deze beweging noemt men het Hellenisme. Natuurlijk heeft deze geestelijke strooming ook op de Joden grooten invloed uitgeoefend, met name op degenen, die in de verstrooiing leefden (de Diaspora). Toch is het eigenlijke Jodendom er niet door meegevoerd. Het heeft zijn karakter bewaard. Doch niet zonder zwaren strijd. Ik heb over dien strijd reeds gesproken bij de behandeling van het boek Daniël en daar melding gemaakt van den Makkabeën-oorlog, gevoerd tegen den Syrischen koning Antiochus Epifanes, die met geweld Israëls godsdienst wilde uitroeien.

Het gevolg van dien krijg is geweest, dat de Joden korten tijd een onafhankelijk volk hebben gevormd, geregeerd door Priester-Koningen uit het huis der Makkabeeën (153—37 vóór Christus). Helaas is tengevolge van verdeeldheid onder de vorsten uit dit huis aan dit korte tijdperk van onafhankelijkheid een einde gekomen. De hulp der machtige Romeinen werd door een der vorsten, die met zijn broeder om de heerschappij streed, ingeroepen. De bekende Pompejus heeft die hulp verleend, maar in 37 v. Christus den Idumeeër Herodes, later bijgenaamd de Groote, op den troon geplaatst.

Aangaande de geestelijke ontwikkeling gedurende dit tijdperk kunnen wij ons vooral doen inlichten door de Apocryphe boeken van het O. T. (Apocryph beteekent verborgen en zoo werden die boeken ge-

noemd, welke niet bij de openbare godsdienstoefening gelezen werden). Vooral drie lijnen teekenen zich hierbij af: toenemende eerbied voor den Kultus (eeredienst); steeds verder uitwerken van de wet in de scholen der Schriftgeleerden beoefend; (men noemt deze richting de casuistische d.w.z. een richting waarbij men er naar streeft voor ieder bizonder geval — casus — een wetsbepaling vast te stellen, zoodat men altijd weet wat Gods wil is), en ten derde de Apocalyptiek: onthullingen aangaande het naderend einde der wereld. Wij hebben daarvan reeds gesproken bij de behandeling van het boek Daniël. Deze richting is in den tijd van het ontstaan van het N. T. zeer sterk ontwikkeld en heeft een grooten invloed op het volk. Velen achtten het einde der wereld zeer nabij, en verwachtten, dat daarna volle heerlijkheid komen zou: de ontplooiing van het Koninkrijk Gods.

De Romeinen lieten de Joden volkomen vrij in hun godsdienst. Maar de apocalyptische droomen gaven herhaaldelijk aanleiding tot opstanden, die dan natuurlijk met geweld werden onderdrukt. Zoo is er een opstand geweest in het jaar 4 na Chr. tijdens de volkstelling van Ouirinius, toen een zekere Judas de Galileer zich voor Messias uitgaf (vgl. Handelingen V : 37); eveneens in de jaren 68—70 na Chr. onder aanvoering van Johannes ben Gisschala, welke opstand is geëindigd met de verwoesting van Jeruzalem. En nog eens onder Bar Cochba in 132.

Aan het hoofd van den godsdienst stond de hoogepriester, die ook over de duizenden Joden, welke in de Diaspora woonden, gezag uitoefende. Hij was voorzitter van de vergadering, welke het Sanhedrin werd genoemd, een raad van 71 leden, die de Joodsche wetten in burgerlijke en godsdienstige aangelegenheden handhaafde. In dat Sanhedrin waren de beide hoofdrichtingen der Joden vertegenwoordigd: de Sadduceën en de Farizeën. De Sadduceën, meest aanzienlijke Joden uit priesterlijke familiën, die voor de handhaving van den tempeldienst ijverden, hadden zich neergelegd bij de overheersching der Romeinen en stonden vijandig tegenover de apocalyptiek en de daaruit telkens voortkomende opstanden.

De Farizeën waren de mannen van de wet, oefenden gezag in de synagogen en vooral in de wetsscholen. Zij hadden grooten invloed op het volk; tot hun partij behoorden de Schriftgeleerden. Zij hadden geen vrede met de overheersching van Rome, maar zagen met vurig verlangen uit naar de komst van den Messias, die volkomen beantwoorden moest aan hun ideaal van wetsvervulling en daardoor het Koninkrijk Gods zou brengen.

Een fractie van hun partij werd gevormd door de zeloten (ijveraars). Deze stonden ten allen tijde gereed om met geweld het Koninkrijk Gods te stichten. Zij werden ook wel „siccarii" genoemd, omdat zij steeds een dolk (sicca) bij zich droegen.

Eindelijk wordt er — hoewel niet in den Bijbel — nog genoemd de partij of liever de secte der Esseërs, die een ascetisch karakter droeg, een soort monniken, die op eenzame plaatsen, b.v. bij de Doode zee, woonden. Zij droegen geen zuiver Joodsch karakter. Er is wel beweerd, maar zonder genoegzamen grond, dat Joh. de Dooper met deze secte in verband heeft gestaan.

Van veel beteekenis is ten slotte het feit, dat de Joden ten gevolge van hun groote verbreiding over het geheele gebied van het Romeinsche rijk een sterken invloed op het godsdienstig leven der andere volkeren hebben uitgeoefend. In meer dan 800 plaatsen hadden zij hun synagogen, die ook door vele niet-Joden werden bezocht. Het zedelijk monotheïsme trok velen aan, die in de Heidensche godsdiensten geen bevrediging vonden. Ook maakte de warme Messiasverwachting veel indruk.

Doch behalve het Jodendom hadden ook Oostersche stelsels en wijsgeerige scholen grooten invloed: Het was een tijd van sterk verlangen naar hooger godsdienstig leven en ook een tijd van syncretisme: samenvloeiing van verschillende religies. Ook onder de Joden had wel syncretisme plaats. Waarschijnlijk echter zijn vooral de oudste boeken van het N. T. ontstaan in kringen, waar nog zuivere Joodsche opvattingen heerschten.

DE DRIE EERSTE EVANGELIEN — DE SYNOPTICI

De eerste drie Evangeliën noemen wij de Synoptici, met welk woord bedoeld wordt, dat zij een gelijk overzicht geven van het werk van Jezus. Daarnaast bieden zij intusschen ook veel punten van verschil; zij hebben ten deele dezelfde, maar ten deele ook verschillende bronnen gebruikt en werden voor lezers uit verschillende kringen geschreven, waardoor zij ook ieder een eigen karakter dragen.

Van de bronnen, waaruit zij geput hebben, is ons het volgende bekend: Toen ongeveer dertig jaar nadat Jezus was heengegaan de behoefte opkwam zijn woorden, die tot dusver door zijn leerlingen in het geheugen waren bewaard en mondeling overgeleverd, op schrift te

stellen, werd in het Arameesch, de taal die Jezus gesproken had, ± 50 of 60 n. Chr. een geschrift opgesteld, dat tot titel droeg: Logia Kuriaka, woorden des Heeren. Eenigen tijd later, omstreeks het jaar 65 n. Chr., werd in het Grieksch door Marcus — waarschijnlijk dezelfde als de in Handelingen XII : 12 genoemde, die elders Johannes Marcus heet, een medehelper van Paulus en naar men meent ook in later tijd van Petrus — een boek geschreven, bevattende herinneringen uit het leven van Jezus. Dit boek ligt ten grondslag aan ons tegenwoordig Marcus-evangelie, dat echter vermoedelijk wat meer uitgebreid is. Het tegenwoordige Evangelie van Mattheus is waarschijnlijk uit de twee genoemde bronnen ontstaan en wel omstreeks 70 of 80 n. Chr. In het Evangelie van Marcus komen slechts weinig woorden van Jezus voor, de Bergrede ontbreekt hier b.v. geheel. Het werd geschreven voor de christelijke gemeente van Rome, voor christenen van niet Joodsche afkomst, wat vooral blijkt uit het feit, dat de schrijver Joodsche gebruiken en opvattingen verklaart (vgl. Mc. VII : 3 vv.). Mattheus heeft veel van het onderwijs van Jezus in zijn boek opgenomen en vaak het gelijksoortige samengevoegd, zooals met name in de Bergrede, waar hij onderscheidene spreuken — stellig bij verschillende gelegenheden gesproken — tot één geheel maakt. Hij schreef voor Joden en beproeft daarom telkens te bewijzen, dat in Jezus de voorzeggingen van het O. T. vervuld zijn (vgl. o.a. Matth. II : 15 en 23)

Het evangelie van Lucas is later geschreven dan de beide vorige. Er waren toen, zooals uit den aanhef van dit boek blijkt (Lucas I : 1—4), reeds verscheidene andere geschriften, die het optreden van Jezus verhaalden. Lucas heeft dan ook andere bronnen gehad behalve die van Mattheus en Marcus. Wij vinden bij hem gelijkenissen, die bij de anderen niet gevonden worden, zooals de overbekende van den Barmhartigen Samaritaan en den Verloren Zoon, ook verschillende verhalen, die wij elders niet vinden, b.v. het verhaal van de zondares in het huis van Simon (Luc. VII : 36 vv.) en van Zacheus (Hfdst. XIX : 1 vv.)

Voor welken kring Lucas geschreven heeft is niet uit te maken. Kenmerkend in zijn evangelie is de straffe houding tegenover de rijken (zie b.v. Hfdst. XII : 16 vv. en XVI : 19 vv.).

Biografieën bevatten de evangeliën niet, daarvoor zijn zij veel te onvolledig. Zij zijn ook niet als biografieën bedoeld. Het zijn getuigenissen aangaande Jezus als den Christus. En wij kunnen het opschrift, dat Marcus boven zijn boek heeft, waar hij spreekt van het Evangelie van Jezus Christus, den Zoon Gods, als opschrift boven alle drie nemen.

Zij bevatten de blijde boodschap, dat Jezus is de van God beloofde koning (Christus beteekent Gezalfde, hetzelfde als het Hebreeuwsche Messias) en Zoon Gods: ook een konings titel. Wat dus in het geheele O. T. beloofd en verwacht wordt, dat God den waren koning zenden zal, wordt in het N. T. als vervuld beschouwd. Het volk Gods ontvangt in hem zijn volmaakten leidsman. Zoo beschouwen wij het nog: in Jezus is ons de volkomen Vorst gegeven, die het volk Gods vergadert en eenmaal ter overwinning leiden zal.

De behandeling der boeken van het N. T. wil ik aanvangen met een samenvattend overzicht der drie synoptische evangeliën.

De geboorte- en jeugd-verhalen, die alleen bij Mattheus en Lucas voorkomen, bij laatstgenoemde het meest uitvoerig. Deze evangelist heeft ook berichten over een wonderbare geboorte van Johannes den Dooper, naast die van Jezus' geboorte en jeugd. Deze verhalen hebben dit gemeen en zijn ook vooral daardoor belangrijk, dat zij ons den kring, waar Johannes en Jezus uit voortkomen, doen kennen als een kring van stillen in den lande. Daarbij echter leggen zij nadruk op de Davidische afkomst van Jezus (zie de geslachts-registers bij Matth. I : 1—17 en bij Lucas III : 23—38 Over de verschillen in die lijsten voorkomend is veel geschreven, maar het is niet gelukt de verschilpunten glad te strijken).

De aankondiging der geboorte van Johannes (Lucas I : 5—25); treffend is hierin vooral het 17e vers, waar de ook later naar voren gebrachte vergelijking van Johannes met Elia voorkomt en waar gezegd wordt, dat hij „de harten der vaderen zal bekeeren tot de kinderen". De gedachte van het volk Gods, die wij bij de bespreking van het O. T. in het middelpunt plaatsten, wordt hier ook uitgesproken. Het doel van het optreden van Johannes is: „Den Heer, d.i. Christus, te bereiden een toegerust volk."

In dit eerste hoofdstuk van Lucas vinden wij verder de bekende, zeer schoone berichten over de aankondiging der geboorte van Jezus aan Maria (vrs 26—38; let vooral op vrs 38); over het bezoek van Maria aan de moeder van Johannes (Elizabeth) de bekende: „Maria groetenis" vrs 39—56 en het verhaal der geboorte van Johannes (Lucas I : 57—79), waarbij vooral moet worden gelet op den lofzang van Zacharias, den vader van Johannes (vrs 67—79), en het korte, veelzeggende slotwoord vrs. 80.

Deze verhalen worden uitsluitend bij Lucas aangetroffen.

Bij Mattheus en bij Lucas vinden wij verhalen van de geboorte van Jezus (zie Mattheus I : 18—25 en het overbekende verhaal Lucas II : 1—21). Eveneens bij deze twee evangelisten berichten over de lotgevallen van het kindeke Jezus, verhalen intusschen van zeer verschillenden aard. Bij Lucas het schilderachtige tafreel van de voorstelling in den tempel (Lucas II : 22—39), waar de oude Simeon en Anna als typen van „stillen in den lande" ons worden getoond — Rembrandt heeft op de hem eigene wijze Simeon met het kindeke in de armen afgebeeld — en het verhaal van den twaalfjarigen Jezus (Lucas II : 41—52). Bij Mattheus de geschiedenis van de wijzen uit het Oosten (Mattheus II : 1—12), een verhaal, dat vooral profetische waarde heeft, omdat het aantoont, dat de macht van Christus ver buiten de grenzen van het land Israël zich zal uitstrekken; en de geschiedenis van de vlucht naar Egypte en den kindermoord te Bethlehem (Matth. II : 13—18), waarin het karakter van den rampzaligen koning Herodes den Groote, in zijn verterende achterdocht, wordt geteekend.

Na deze geboorte- en jeugd-verhalen, die — gelijk boven werd gezegd — bij Marcus en Johannes geheel ontbreken, komt de geschiedenis van Jezus' optreden in Galilea, ingeleid door den arbeid van Johannes den Dooper.

Het bericht hiervan openbaart ons Jezus' macht: een macht, die zoowel in zijn woord als in de genezingen, die hij verricht, aan het licht treedt. Hij kondigt door het een zoowel als door het ander de komst aan van het Koninkrijk (letterlijk: Koningschap) Gods.

Doch terwijl dit optreden groote geestdrift wekt bij het volk, stoot het aanstonds op heftig verzet bij de leidslieden des volks, bij de Schriftgeleerden. Jezus vormt dan een kleinen kring van getrouwen, aan welke hij in het bizonder de verborgenheden van zijn koninkrijk openbaart. Zij zullen later zijn boodschap in de wereld moeten uitdragen. De leden van dezen kring behooren tot de eenvoudigen, die buiten de officieele kerkelijke kringen staan. „Tollenaren en zondaren", in de samenleving weinig geachten, scharen zich om dezen kring heen.

Deze kring, waaraan het eerst de volle heerlijkheid van den Koning Gods, die voor de wereld verborgen was, wordt geopenbaard, wordt tevens het eerst voorbereid op zijne verwerping: het kruis, dat hem wacht. Dan reist hij naar Jerusalem, vindt daar lijden en dood, maar toont aan de zijnen hierna zijn verheerlijking, zijn overwinning, die volkomen is en eenmaal het herstel der gebroken wereld zal bewerken.

Ofschoon in de evangelie-verhalen, waarvan ik hier een kort overzicht gaf, geen chronologische volgorde is aan te geven, kunnen wij er toch een drietal perioden in onderscheiden:

I. Jezus' optreden in Galilea.
II. De reis naar Jerusalem.
III. Het lijden en sterven, dat de weg ter overwinning wordt.

I. *Jezus' optreden in Galilea.*

a. De voorbereiding hiervan door het optreden van Johannes den Dooper, den heraut, die — zooals in het Oosten gebruikelijk was — de komst van den koning aankondigt.

Het uitvoerigst wordt de arbeid van Johannes beschreven bij Lucas (III : 1—22). Hij is een profeet, die den nadruk legt op den eisch der bekeering, maar toch ook apocalypticus, omdat hij het naderende godsrijk ziet en aankondigt.

Doch bovenal wordt zijn karakter bepaald door het wijzen op den Meerdere, die na hem komt (vgl. Joh. III : 30). Dat Jezus door hem gedoopt wordt, heeft de beteekenis van een „zalving" tot koning. Mattheus (III : 14 en 15) legt er den nadruk op, dat deze doop van Jezus een vrijwillige zelfvernedering is, een zich-op-één-lijn-stellen met het zondige volk. Door deze vrijwillige zelfvernedering volbrengt hij de gerechtigheid, die God van hem eischt. De stem uit den hemel is dan het antwoord van den Vader, die op grond van die zelfvernedering dezen koning als zijn waarachtigen zoon aanneemt. Onmiddellijk na het bericht van den doop en daarmee nauw verbonden komt het verhaal van de verzoeking in de woestijn. De Geest, die bij den doop op hem is neergedaald, „drijft hem uit om verzocht te worden van den Duivel". Zonder dat hij deze verzoeking weerstaan en overwonnen heeft kan hij de koning Gods niet worden. Marcus geeft van deze verzoeking een zeer kort bericht (I : 12, 13), Mattheus (IV : 1—11) en Lucas (IV : 1—13) zijn uitvoeriger.

Hoofdgedachte van dit zinnebeeldige verhaal is, dat de Christus, alvorens in het openbaar op te treden, de zedelijke gevaren, aan ieder koningschap en vooral aan het Messias-schap verbonden, moet overwinnen. Satan wil Jezus ten eerste overhalen den nood der wereld, dien hij vastende in den geest heeft doorgemaakt, te ontvluchten. Hij kan dat toch, wanneer hij de Zoon Gods is?! Ten tweede, dat hij zijn macht zal gebruiken om opzichtige daden te doen, die „succes" waarborgen.

En ten derde, dat hij op de wijze van wereldsche vorsten heerschappij zal verwerven door geweld.

Maar Jezus weerstaat den Duivel en overwint. De Satan wijkt dan van hem, zooals Lucas zegt: „voor een tijd".

Lucas voegt bij het bericht van het optreden van Johannes onmiddellijk dat van zijn gevangenneming (III : 19 vv.). Bij Matth. en Marcus wordt dit bericht verbonden met het verhaal van zijn dood (zie Marcus VI : 17—29 en Matth. XIV : 3—12).

Bij Matth. en bij Lucas vindt men voorts nog een mededeeling, die bij Marcus ontbreekt, dat Johannes in de gevangenis is overvallen geworden door twijfel aangaande de Messianiteit van Jezus (zie Matth. XI : 2—6; Lucas VII : 19—23). Daarna volgen dan bij deze beide evangelisten woorden van Jezus over de groote beteekenis van den Dooper (Matth. XI : 7—19, Lucas VII : 24—35). Dat daarbij wordt gezegd, dat Johannes — hoezeer ook hooggesteld — bij den minste in het Koninkrijk Gods achterstaat, is voor ons moeilijk te verstaan. Misschien beduidt dit, dat toch alleen overgave in geloof aan den Christus, wat Johannes op dit oogenblik ontbreekt, toegang tot dit koninkrijk geven kan.

b. Na het verhaal van den voorbereidenden arbeid van den Dooper begint dan de schildering van het optreden van den Koning Gods in Galiléa: het Galiléa der Heidenen, zooals Mattheus het noemt (IV : 12—16). Deze evangelist, die voor het Joodsche volk schreef, wil hiermee nadruk leggen op het feit, dat Jezus opzettelijk niet in het rechtzinnig Joodsche Judea optreedt, maar daar, waar het volk niet onder de heerschappij der wet-geleerdheid staat.

Het is onmogelijk alles te behandelen wat van dit eerste optreden wordt vermeld. Ik wijs op de drie punten, die ik boven aanstipte: de geestdrift van het volk, vooral ten gevolge van de genezingen; de groeiende vijandschap van de Schriftgeleerden, die reeds spoedig uit Jerusalem komen om naar de rechtzinnigheid van den „nieuwen leeraar" een onderzoek in te stellen, en het vormen van een kring van getrouwen, waarom zich vooral mannen en vrouwen, die van den officieelen godsdienst zijn uitgesloten, scharen: „de tollenaren en zondaren".

Wat het eerste betreft: de geestdrift van het volk, vooral voor de genezingen en wonderen, lette men op de berichten bij Marcus hfdst. I : 21—45; III : 7—12; V en VI : 33—45. Uit dit laatste verhaal, vooral uit de verzen 33—34, kan men zien, dat deze geestdrift toch niet alleen de wonderen betreft, maar ook het woord, dat hij brengt. De

wonderbare spijziging, die op de prediking volgt, doet echter het enthousiasme ten top stijgen.

Wie de wonder-verhalen in de geciteerde hoofdstukken leest bemerkt hier een klimax. De genezing van den bezetene in de synagoge te Kapernaüm is van veel minder beteekenis dan die van den volslagen krankzinnige in het land van Gadara. En de genezing van den melaatsche, vooral ook de opwekking van het dochterken van Jaïrus, openbaren een nog veel grooter kracht. De groote vraag is echter: welke beteekenis hebben deze verhalen der genezingen voor den evangelist en — wat nog veel meer klemt — welke beteekenis hebben zij nog voor ons?

De evangelisten zien in ziekten en ook in den dood openbaringen van de macht der daemonen, booze geesten, die ten gevolge van den afval der menschheid van God in deze wereld heerschappij voeren. Jezus breekt die macht en herstelt de volle heerschappij Gods en de volle heerlijkheid van Zijn schepping.

De beteekenis, die deze wonderverhalen nog voor ons hebben, ligt in de eerste plaats in de ontferming van Christus, welke erin openbaar wordt. Daarom citeert Mattheus, wanneer hij ervan begint gewag te maken, het bekende woord van Jesaia LIII : 4 „Hij heeft onze krankheden op zich genomen en onze smarten heeft hij gedragen" (zie Matth. VIII : 16 vv.). Wanneer in Marcus I : 40 vv. beschreven wordt hoe Jezus een melaatsche, die door ieder geschuwd werd, tegemoet gaat en de hand op hem legt, openbaart hij een geest, die volstrekt nieuw is en van overweldigende kracht. De zoon Gods, de ware koning, toont ook in dit opzicht, dat hij „niet is gekomen om gediend te worden, maar om te dienen" (vgl. Matth. XX : 27 vv.). Hij wordt één met het lijdende volk. Alleen vanuit dat oogpunt kunnen wij ook iets van de genezende kracht van Jezus begrijpen. Hij kan die kracht uitoefenen omdat hij lief heeft en daardoor in den zieke geloof wekt. Alleen hen, die in hem gelooven, kan hij helpen (vgl. o.a. Matth. IX : 27—29). In al de boven geciteerde wonder-verhalen komt deze ontferming aan het licht en ook in andere (vgl. b.v. Lucas VII : 11—16).

In den laatsten tijd zijn deze verhalen van genezingen — ook zonder dat wij ze alle als historisch aannemen — weer sterker tot ons gaan spreken. Immers de mogelijkheid van zulke overwinningen van ziekten wordt tegenwoordig weer meer dan vroeger erkend. Men heeft meer oog gekregen voor het verband tusschen lichaams- en geestes-lijden. Zonder dat wij — gelijk de tijdgenooten van Jezus — iedere ziekte als

straf voor een bepaalde zonde aanzien (een opvatting, die door Jezus nadrukkelijk verworpen wordt, vgl. Joh. IX : 1 vv.), kan men toch zeggen, dat vele kwalen van het lichaam een geestelijke oorzaak hebben. Herstel van gemeenschap met God, zooals Jezus die tot stand brengt, kan dus in verscheidene gevallen ook leiden tot overwinning van lichamelijke ellende. Doch ofschoon dit in onzen tijd weer meer erkend wordt dan een dertig of veertig jaren geleden, staan wij toch heel dikwijls volkomen machteloos tegenover den grooten nood van het lijden en dan kunnen de wonderverhalen der evangeliën ons alleen helpen, omdat de groote ontferming van Christus, zijn meedragen, er zoo duidelijk in naar voren komt. Dit oefent niet alleen invloed op onze houding tegenover zieken, waarmee wij in aanraking komen, maar ook bij lijden, dat wij zelf moeten dragen.

Intusschen, ook de opvatting der evangelisten, waarop ik boven wees, heeft voor ons nog groote beteekenis; Jezus, de koning Gods, is sterker dan de anti-goddelijke, daemonische machten, die dit aardsche leven in verwarring brengen. Zijn optreden brengt een openbaring van de volmaakte wereld Gods, waarin zonde, ziekte en dood overwonnen zullen zijn. Het is een eerste aankondiging van het koninkrijk Gods (vgl. Matth. XII : 28). De vierde evangelist noemt de wonderen „teekenen". Hij denkt misschien daarbij ook hieraan, dat zij de groote ontferming Gods in Christus doen zien, maar toch vooral wel daaraan, dat zij de overwinnende macht Gods, zooals die zich in Jezus Christus openbaart, aan het licht brengen.

Behalve de verhalen der genezingen zijn er echter nog andere wonderen, waarvan de evangeliën gewag maken. Ik denk aan die der wonderbare spijziging (Marcus VI : 35—44; VIII : 1—9) en aan die van het stillen van den storm en het wandelen op de zee (Marcus IV : 36—41; VI : 47—51 en Matth. XIV : 22—33). Ik acht het vergeefsche moeite bij deze verhalen te beproeven uit te maken wat er precies is gebeurd. Voor ons hebben ze uitsluitend waarde, wanneer wij ze zinnebeeldig opvatten, er de goddelijke rust van Jezus in zien te midden van de stormen, die hem en zijn gemeente bedreigen en die den overmoedigen Simon, waar deze meent in eigen kracht staande te kunnen blijven, in evenwicht houdt. Ook het verhaal der wonderbare spijziging kan alleen zinnebeeldig worden verstaan.

Er moet echter vooral bij de wonderverhalen hierop gelet worden, dat Jezus de geestdrift, die door zijn genezingen gewekt wordt, bedenkelijk vindt. Hij ontwijkt het volk, dat hem allleen daarom zoekt

(vgl. Marcus I : 35 vv., VI : 45). Hij verbiedt herhaaldelijk dengenen, die hij genezen heeft, ruchtbaarheid te geven aan hetgeen hij gedaan heeft (Matth. XII : 15 vv.). Ook aan de uitgedreven daemonen legt hij het zwijgen op. Een trek, die ons vreemd aandoet, maar er op wijst, dat men de boven-natuurlijke kracht van Jezus kan erkennen zonder dat er van bekeering sprake is en dat zulk eene erkenning eer gevaarlijk dan bevorderlijk voor het ware leven is (vgl. ook Johannes II : 23 vv.).

Nu komt echter naast en tegenover deze geestdrift van het volk het steeds groeiend verzet der leidslieden, die uit Jerusalem zijn gekomen om naar de rechtzinnigheid van den nieuwen leeraar een onderzoek in te stellen. In Marcus II (geheel), in Marcus III : 1—6 en in Marcus VII : 1—23 (vgl. Matth. XV : 1—20) wordt ons dit steeds groeiende verzet en het verweer van Jezus hiertegen duidelijk geteekend, terwijl in Marcus III : 22—30 (vgl. Matth. XII : 24—32) het eindoordeel wordt samengevat, dat deze leidslieden over Jezus uitspreken. Jezus waarschuwt dan deze lieden voor „de zonde tegen den Heiligen Geest". Naar mijn meening wordt met dit hoogst ernstig en gestrenge woord bedoeld een waarschuwing voor die innerlijke afgeslotenheid, gevolg van leerstelligen hoogmoed, waardoor een mensch ontoegankelijk wordt voor het ware, telkens nieuw leven wekkende van Gods Geest en daarom ook voor ootmoed en bekeering.

Ontroerend is het, dat de lieden waarmee hij is opgegroeid, ook zijn naaste familie en zelfs zijn moeder, waarschijnlijk onder den indruk van het verzet der autoriteiten, zich dan mede van hem afwendt (vgl. Marcus III : 20 v., 31—35 en Lucas IV : 16—32, vgl. Marcus VI : 1—6).

Feitelijk is zijne verwerping, die zal eindigen met het kruis en met de overwinning van de machthebbers dezer wereld, hier reeds beslist!

De volle nadruk moet daarom vallen op wat ik als derde punt in dit eerste optreden van Jezus in Galiléa noemde: het vormen van een kleinen kring van getrouwen, niet om daarmee de massa aan haar lot over te laten, maar om door dezen kleinen kring straks zijn boodschap in de wereld te doen uitdragen. Reeds onmiddellijk bij zijn optreden heeft Jezus zoo'n kring gevormd (Marcus I : 16—20; Lucas V : 1—11) en spoedig breidt hij dien kring uit (Marcus III : 13—19, vgl. Matth. IX : 35—38, X : 1—4). Dit zijn de „kinderkens" (de eenvoudigen) aan welke geopenbaard wordt wat „den wijzen en verstandigen" verborgen blijft (Matth. XI : 25 vv.). En deze kring wordt aan hem gebonden, niet vooral om de wonderen, maar uit gehoorzaamheid des geloofs.

De prediking van Jezus is — naar mij voorkomt — vooral voor dezen kleinen kring gegeven. Wel hebben zich daaromheen anderen geschaard, met name „tollenaars en zondaars" en meerderen, die om allerlei redenen van het godsdienstig leven der synagogen waren uitgesloten, vooral omdat dit met zijn tallooze voorschriften en geboden het leven in de wereld vaak onmogelijk maakte, maar de onderwijzing gold toch voornamelijk den kring der discipelen.

Deze prediking nu geeft de nadere uiteenzetting aangaande den aard en de komst van het Koninkrijk (koningschap) Gods, dat Jezus aanstonds bij zijn komst heeft aangekondigd (Marcus I : 14 v.). In de woorden: „Bekeert u en gelooft het evangelie", die wij bij deze eerste prediking hooren, wordt de hoofdgedachte van Jezus' prediking samengevat.

Het is alweder onmogelijk alles te vermelden, wat de evangeliën van dit onderwijs van Jezus, in korte spreuken en gelijkenissen samengevat, vermelden.

Ik kan mij slechts tot het voornaamste bepalen en noem dan allereerst de Bergrede (Matth. V, VI en VII), een verzameling van losse spreuken, door den eersten Evangelist tot één geheel gemaakt. Vgl. Lucas VI : 20 vv., XIV : 34 v.; XI : 2—4, 9—14 e.a., waar ten deele dezelfde of gelijksoortige spreuken in ander verband voorkomen. Beide evangelisten komen echter hierin overeen, dat zij deze woorden als voornamelijk tot de discipelen gericht beschouwen, ofschoon Mattheus ook vermeldt, dat de schare ze mede hoorde en ontzet was over het feit, dat hij als „machthebbende", dat is met volstrekt gezag, sprak, zich hierbij meermalen door zijn „ik zeg u" stellende tegenover de traditie en zelfs tegenover uitspraken van het O. T. (Zie Matth. VII : 28 v., vgl. Marcus I : 22; Lucas IV : 32).

De Bergrede, zooals Mattheus die geeft, begint met de Zalig-spreuken (Matth. V : 1—12) en openbaart reeds daardoor haar echt evangelisch karakter. Hier toch komt tot ons een roepstem, die heil belooft dengenen, die eraan gehoor geven. Het opschrift boven deze zaligspreuken: „Zalig de armen van geest" beteekent natuurlijk niet — zooals wel spottend gezegd wordt — dat de dommen gelukkig worden geprezen. Immers, geest is wat anders dan verstand. De „armen van geest" zijn zij, die zich zwak gevoelen en daarom de handen om steun uitstrekken. Misschien zou het woord „arm" hier beter vertaald kunnen worden met: „bedelaar" en de „armen van geest" zouden dan „bedelaars om geest" genoemd kunnen worden. Deze nu zijn „zalig" omdat zij vol-

komen eerlijk zijn tegenover zichzelve en open staan voor de gaven Gods, zich overgeven aan Zijn leiding. Wij kunnen als toelichting naast dit woord plaatsen Lucas XVIII : 10—14 en tevens herinneren aan het bovengenoemde woord Matth. XI : 25 vv.

Tegenover God gevoelen deze „armen van geest" zich als treurenden, daar zij zich hun eigen zielenood bewust zijn, maar zij ontvangen van Hem troost; zij gevoelen zich voorts tegenover God als hongerenden en dorstenden naar gerechtigheid, omdat zij in deze verscheurde wereld zich onmogelijk voldaan kunnen gevoelen. Maar hun wordt verzadiging geschonken, omdat hun het volmaakte, dat God eenmaal brengen zal, wordt geopenbaard. Omdat hun diepste verlangen daarnaar uitgaat worden zij reinen van hart genoemd, hun innigst verlangen is op het godsrijk gericht, al blijven ze zondaren, zoodat de „reinheid van hart" onmogelijk kan beduiden, dat zij vrij zouden zijn van eenige zondige begeerte. Doch de vreugde van het „zien van God" wordt hun reeds hier toegezegd en in beginsel geschonken: de mystieke gemeenschap met God.

Wat de verhouding tegenover de menschen betreft zijn deze „armen van geest" zachtmoedig, barmhartig, vredelievend (betere vertaling: vrede-stichters), doch zij moeten weten, dat zij in de wereld geen instemming zullen vinden. Maar indien zij dit moedig verdragen worden zij opgenomen in het volk Gods, waarvan de profeten de leiders zijn geweest.

Na deze zaligspreuken volgen dan de woorden over het „zout der aarde" en het „licht der wereld", waarmee bedoeld is, dat menschen, in wie de gemoedstoestand der zaligspreuken heerscht, onwillekeurig en vanzelf invloed uitoefenen. Geschiedt dit niet, dan zijn zij aan smakeloos zout gelijk geworden. Alle ijdelheid en pronkzucht moet hierbij uitgesloten zijn. Zij moeten niet verwachten zelf verheerlijkt te zullen worden, maar de eere Gods bedoelen (vgl. Matth. V : 13—16).

Hiermee zijn wij genaderd tot het eigenlijke thema van de Bergrede Matth. V : 17—20: de gerechtigheid, die in het koninkrijk Gods geldt. Gerechtigheid is wat anders dan recht of wet. Deze laatste willen het aardsche leven regelen en vragen niet naar bedoeling of gezindheid. Bij de gerechtigheid is echter juist bedoeling en gezindheid hoofdzaak. Zij zegt ons, hoe de mensch, staande voor Gods aangezicht, gezind moet zijn tegenover zijn medemenschen. Ieder gevoelt, dat de gerechtigheid, zooals Jezus die in de Bergrede teekent, iets onbereikbaars is. Toch is zij de geestelijke kracht, die den mensch telkens weer door

diepe verootmoediging heen voortstuwt tot het ware leven. Ook is zij de beweegkracht waardoor recht en wet al de eeuwen door telkens herzien en vernieuwd worden. In de verzen 17—20 van Matth. V wordt die gerechtigheid niet *tegenover* het O. T. gezet, maar de vervulling van wet en profeten genoemd. De profeten toch, die op de wet van Mozes hebben voortgebouwd, hebben de vervulling of voltooiing daarvan, die Jezus geeft, voorbereid (vgl. vooral Jeremia XXXI : 31 vv.). Treffend echter is, dat van de ritueele wet in de Bergrede met geen enkel woord wordt gerept. De verzen 18 en 19 van Matth. V schijnen mij toe te waarschuwen tegen een geringschatting van geboden en voorschriften, die ieder mensch noodig heeft. Het zou dwaasheid zijn en erger de verboden aangaande doodslag of overspel maar na te laten, omdat men toch niet aan de hooge gerechtigheid, zooals die in Matth. V : 21—28 geteekend wordt, kan voldoen.

Hiermee ben ik gekomen aan de beschrijving der gerechtigheid in Matth. V : 20 bedoeld. Zij wordt door een viertal voorbeelden toegelicht (vrs 21—28 en 33—42; de verzen 31, 32 komen elders ter sprake; 29 en 30 geven te kennen, hoeveel strijd de ware gerechtigheid vraagt). Bij de behandeling der geboden van doodslag en echtbreuk wordt de diepe achtergrond naar voren gebracht: geen wrok koesteren en rein van hart zijn; bij dat van het eedzweren wordt de lijn van het O. T. doorgetrokken: onwaarachtigheid is altijd zonde, ook wanneer men zijn woord niet door een eed bekrachtigt. Ook in de bespreking van het verbod van wraaknemen wordt de O. T.sche lijn doorgetrokken. De natuur van den mensch is de Lamech-natuur: zeventig maal zevenmaal zich wreken. Het O. T. beteugelt dit door zijn „oog om oog, tand om tand". Wraak moet beteugeld worden. Maar Jezus bant alle wraak uit, ook omdat daardoor alleen het kwaad wordt overwonnen (vgl. Romeinen XII : 17—21, waarin Paulus toont hoe hij ten volle het woord van Jezus verstaan heeft).

Het slot van Matth. V (43—48) vat dan samen wat de bezielende gedachte van alles is: de volmaakte liefde. Ook dit gaat verre boven het O. T. uit, dat onder liefde tot den naaste vooral liefde tot den volksgenoot verstond (vgl. Leviticus XIX : 18). Al wat tevoren is gezegd is alleen mogelijk, wanneer deze volkomene liefde in het hart woont — en zij kan er alleen wonen, wanneer een mensch de liefde van God ervaren heeft, die hem als kind aanneemt.

In het VIe hoofdstuk van Mattheus wordt dan het groote beginsel van de gerechtigheid Gods toegepast op de in Jezus' tijd meest betrachte

deugden: aalmoes-geven, bidden en vasten (Matth. VI : 1–18). Wat hier gezegd wordt behoeft geen nadere verklaring. Matth. voegt hierbij het: „Onze Vader", dat bij Lucas in ander, waarschijnlijk oorspronkelijker verband voorkomt en straks besproken zal worden.

In Matth. VI : 19—VII : 27 volgen dan de voorschriften aangaande den weg, die betreden moet worden om te komen tot de gerechtigheid, die Jezus vraagt. Matth. VI : 19—24 wijst op het eerste wat noodzakelijk is: het doen van een besliste keus: geen twee heeren dienen. Hieraan wordt verbonden de vermaning tot onbezorgdheid (Matth. VI : 25—34). Deze vermaning en de belofte eraan verbonden kan alleen verstaan en opgevolgd worden door hen, die waarlijk „het koninkrijk Gods en zijne gerechtigheid" als het voornaamste, het eene noodige zoeken.

Na deze woorden over de rechte verhouding tot de stoffelijke dingen komen aanwijzingen over onze verhouding ten opzichte van onze medemenschen: niet oordeelen (Matth. VII : 1—5); het heilige niet geven of opdringen aan hen, die het niet (of nog niet) kunnen waardeeren (Matth. VII : 6). In zijn bekende boek over de Bergrede legt Joh. Müller dit woord aldus uit, dat men alleen dan over de hoogste dingen spreken mag, wanneer er om wordt gevraagd, of wanneer er echte behoefte aan bestaat. Hij meent, dat in de woorden: honden en zwijnen volstrekt geen minachting ligt ten opzichte van hen, die de waarheid Gods in Christus niet verlangen, maar dat in de beelden, hier gegeven, uitsluitend naar voren wordt gebracht hoe weinig het woord Gods past bij hem, die er nog niet naar verlangt. Johannes Müller brengt dan het hierop volgend woord over het gebed hiermee in verband. Hen, die men niet — of nog niet — met het woord Gods kan benaderen, moet men in zijn gebed gedenken, dan zal men de juiste wegen vinden. Zeker is hierin een waarheid, maar de opwekking tot gebed in Matth. VII : 7—11 heeft toch stellig een meer algemeene bedoeling.

De aanwijzingen over de rechte verhouding tegenover onze medemenschen wordt afgesloten door het woord Matth. VII : 12 : de zoogenaamde gulden regel. Buitengewoon treffend is het dat Jezus hierin „de wet en de profeten" laat opgaan.

Ten slotte komen nu de woorden, die wijzen op den rechten omgang met onszelf. Ik reken hiertoe het bovengenoemde woord over het gebed (Matth. VII : 7—11), waarin ons wordt beloofd, dat ieder gebed verhoord wordt, niet in dien zin, dat wij er door verkrijgen wat wij vragen, maar in dien zin, dat wij er goede gaven door ontvangen (vgl. Lucas XI : 13).

Voorts het woord over de enge poort (Matth. VII : 13, 14); over voorzichtigheid in den omgang met hen, die „leidslieden" willen zijn: alleen zij wier omgang „vruchten" voor ons afwerpt — ons geestelijk rijpen doet — zijn ware leidslieden (VII : 15—20).

En ten slotte de waarschuwing tegen zelfmisleiding, z.g. vroomheid, die niet in levensdaad en levenshouding wordt omgezet (VII : 21—27).

Over de woorden Matth. VII : 28 v. sprak ik reeds boven.

Bij deze spreuken-verzameling, in de Bergrede opgenomen, voeg ik thans nog enkele andere, van zeer groote bekendheid, die ook in het bizonder tot de discipelen gesproken zijn.

Vooreerst zijn woorden over het gebed. Het is bekend, dat herhaaldelijk wordt gemeld, dat Jezus zich tot het gebed op den berg of op een andere stille plaats afzonderde. Lucas (hoofdstuk XI : 1 vv.) vertelt, dat zijn jongeren aldaar eens onverwachts bij hem kwamen en getroffen door zijn bidden vroegen: „Heer leer ons bidden". Een wel zeer treffende vraag van mannen, die stellig — overeenkomstig de voorschriften van hun wet — driemaal daags bidden moesten en dit ook deden. Dan geeft Jezus het Onze Vader, dat bij Lucas in korter vorm voorkomt dan bij Mattheus (Lucas XI : 2—4, vgl. Matth. VI : 9—13).

Ik wijs bij dit gebed op het volgende:

De aanroeping van God in den meest teederen en den meest verheven vorm: „Vader, die in den hemel zijt" (hemel is natuurlijk niet een plaatsbepaling, maar ter onderscheiding van wat aardsch en gebrekkig is).

Het gemeenschapsgevoel, dat er uit spreekt: *Onze* Vader. (De woorden: *ik* en *mijn* komen in dit gebed niet voor.)

De eerste drie beden, waardoor wij volkomen worden losgemaakt van kleine, zelfzuchtige belangen en aan het volstrekte, het vol-heerlijke worden verbonden.

Daarnaast en daarna toch ook de erkenning van onze gewone, menschelijke behoeften: de behoefte aan dagelijksch brood (niet om *mijn,* maar om *ons* brood wordt gebeden en God laat voldoende voedsel voor alle menschen op aarde groeien).

Eindelijk de worsteling om geestelijke schatten: vergeving van zonden en verlossing van de macht van het kwade.

In het evangelie van Mattheus volgen dan als slot van het gebed de woorden, waarin vertrouwen op God en op Zijn albestuur wordt uit-

gesproken, terwijl in de verzen 14 en 15 van Matth. VI de onverbrekelijke samenhang van Gods vergevensgezindheid en de onze wordt onderstreept. (Andere woorden van Jezus over het gebed kunnen beter in ander verband behandeld worden.)

Van de woorden in het bizonder tot zijn discipelen gesproken vermeld ik voorts nog de uitzendingsrede Matth. X : 5—42, waarmee het „Wee u" over de steden, die zich niet hebben bekeerd ofschoon de krachten van Christus zich in hen hebben geopenbaard, verbonden moet worden (Matth. XI : 20—24).

In Matth. X vallen verschillende punten op: ik noem vooreerst het feit, dat Jezus aanvankelijk zijn discipelen uitsluitend in het land Israël doet uitgaan (vrs 5 en 6); dan de zware strijd en tegenstand, die hij voorzegt en waartegenover hij hun moed inspreekt (28—31). Jezus acht dien strijd noodzakelijk, want hij is niet gekomen om „vrede te brengen, maar het zwaard" (vrs 34—42), waarmee is bedoeld, dat zijn optreden noodzakelijk scheiding der geesten en ook innerlijke gisting zal bewerken (vgl. Hebr. IV : 12). Eindelijk treft ons in deze rede ook de verwachting, dat het koninkrijk Gods spoedig komen zal (vrs 23), een verwachting, die ook later nog uitgesproken wordt en waarop wij dan zullen terug komen.

In dit verband noem ik ook tevens de bekende woorden: Matth. XI : 25—30, ook in het bizonder tot zijn volgelingen gesproken, wien hij rust belooft en wien hij het ondoorgrondelijk mysterie van zijn persoonlijkheid doet gevoelen. De rust, die hij hier belooft, komt slechts wanneer men zich aan hem overgeeft.

Behalve echter de korte spreuken heeft Jezus zijn onderwijs ook in gelijkenissen gegeven. Een gelijkenis is een verhaal aan het gewone leven ontleend en waarin een verborgen waarheid ligt opgesloten. Van fabelen verschillen de gelijkenissen in dit opzicht, dat er nooit iets in verteld wordt, dat niet *kan* gebeuren (sprekende dieren of boomen, vgl. de fabel Richteren IX : 7 vv.), maar integendeel dingen, die dagelijks voorkomen.

Men heeft wel beweerd, dat Jezus zijn gelijkenissen uitsprak om zijn onderwijs duidelijk te maken. De woorden Marcus IV : 11 en 12 schijnen het tegenovergestelde te zeggen. Men houde daarbij intusschen in het oog, dat het woord: „opdat" in vrs. 12 misschien moet vertaald worden door: „omdat"; vgl. ook Marcus IV : 33 waar allerminst over een verbergen van zijn bedoelen gesproken wordt. M.i. echter is de eigenlijke zin der gelijkenissen deze, dat Jezus de geestelijke waarheden

aldus wil meedeelen, dat het door hem geleerde gemakkelijk in het geheugen kan bewaard worden en men dan de kern ervan door eigen nadenken kan vinden. Bijna altijd ligt er in een gelijkenis een raadsel, dat moeilijk is op te lossen.

Voor hem, die er tegenop ziet met de raadselen, die in de gelijkenissen voor ons worden gelegd, te worstelen, zal de waarheid van het evangelie een verborgenheid blijven.

Tot de gelijkenissen, in het bizonder voor de discipelen bestemd, reken ik die over de verborgen groei, uitbreiding en hooge waarde van het K. G. (Matth. XIII, vlg. Marcus IV; de gelijkenis van het vanzelfgroeiend zaad Marcus IV : 26—29 komt alleen te dezer plaatse voor). Ook die over den plicht om te vergeven (Matth. XVIII : 15—35), over de arbeiders in den wijngaard (Matth. XX : 1—15), over het gebed (Lucas XI : 5—8; XVIII : 1—8) en over den onreinen geest, die, na uitgedreven te zijn, terug komt (Matth. XII : 43—45). Andere, die ik ook in het bizonder tot de discipelen gericht acht, komen later ter sprake.

Doch zooals ik boven heb gezegd: rondom den kring der jongeren schaart zich een groep van tollenaren en zondaren, waarvan sommige nadrukkelijk worden geteekend (Lucas VII : 36—50 — misschien dezelfde als Joh. VIII : 2—11. Deze overspelige vrouw zou dan, nadat Jezus haar uit de handen van haar aanklagers had gered, later berouwvol tot haar redder zijn teruggekeerd en geestelijk gered zijn geworden; zie ook Lucas XIX : 1—10 en Marcus II : 14, boven reeds genoemd). Er heeft zich op deze wijze een kring van mannen en vrouwen gevormd, die met Jezus door het land trokken, waaronder zich ook bevonden die niet tot de uitgestootenen van de maatschappij behoorden (vgl. Lucas VIII : 1—3). Het bekende gezin te Bethanië moet ook tot dezen kring gerekend worden (Lucas X : 38—42).

Vooral met het oog op het feit, dat zijne volgelingen niet tot de „kerkelijk rechtzinnigen" behoorden, zal Jezus de gelijkenissen over de maaltijden (Lucas XIV : 1—24) en vooral de drie overbekende van Lucas XV hebben uitgesproken.

Tot de Farizeën — inzooverre er onder hen stellig vele „bourgois satisfaits" zich bevonden — zijn waarschijnlijk gericht: de bovengenoemende gelijkenis van den Farizeër en den tollenaar (Lucas XVIII : 10—14), de gelijkenis van den rijken dwaas (Lucas XII : 16—20), die van den rijken man en den armen Lazarus (Lucas XVI : 19—31) en misschien de zeer moeilijk te begrijpen gelijkenis van den Onrechtvaardigen Rentmeester (Lucas XVI : 1—8). Deze laatste gelijkenis vindt haar

zwaartepunt in het woord van vers 8. Zie ook vooral de verzen Lucas XVI : 10—15, die ons een indruk geven van de menschen tot wie deze gelijkenissen vooral gericht werden.

De overbekende gelijkenis van den Barmhartigen Samaritaan (Lucas X : 25—38) is gericht tot een Wetgeleerde, die — zooals er stellig meer zijn geweest — niet bepaald afwijzend stond tegenover Jezus, maar toch zijn inzicht en wijsheid op de proef wilde stellen. Jezus stelt in zijn antwoord dezen vrager en ons allen met hem op een zeer ernstige proef. Wij betuigen zoo gaarne en doorgaans zoo gemakkelijk onze instemming met het hoogste gebod. Wat de vervulling ervan inhoudt kunnen wij eerst dan beginnen te beseffen, wanneer wij deze gelijkenis blijvend overdenken en vooral de woorden van Jezus: „doe dat en gij zult leven"; „ga heen en doe desgelijks!"

Ik ben nu genaderd tot het tweede gedeelte der synoptische overlevering: *de reis van Jezus naar Jerusalem.* Het besluit deze stad te bezoeken, die het middelpunt vormde van het orthodoxe Jodendom, moet als een daad van gehoorzaamheid aan Gods wil worden beschouwd. Jezus weet hierdoor te zullen vervullen de profetie van Jesaia LIII, waarin gesproken wordt van den „lijdenden knecht des Heeren". Alleen door onder te gaan en zich te offeren voor de zonden der wereld, kan hij overwinnen. Dat zijn discipelen dit onbegrijpelijk vinden en er zich heftig tegen verzetten, laat zich verstaan. Hoe het besluit in zijn ziel is gerijpt blijft een mysterie, maar een mysterie der volkmaakte, heilige liefde.

Tot deze reis naar Jerusalem nu bereidt Jezus zich voor door zich terug te trekken buiten de grenzen van het land. De evangeliën spreken van zijn verblijf in Syro-Fenicië en — met zijn jongeren — in Caesarea Filippi, in het Over-Jordaansche aan den voet van den Hermon.

Gedurende deze omwandeling in niet-Joodsche landen treft hem — wat reeds vroeger het geval was geweest (Matth. VIII : 5—13) — de ontvankelijkheid voor zijn woord en persoon bij de Heidenen (Marcus VII : 24—37). Misschien heeft hij daarin een aanwijzing van God gezien om de beperking, die hij aan zijn discipelen had opgelegd (Matth. X : 5 v.), te doen vervallen. En dat temeer, omdat bij zijn terugkeer in Galilea de Schriftgeleerden tot hem komen met de vraag naar een teeken uit den hemel en daardoor weer toonen, dat bij hen de ontvankelijkheid ontbreekt (Marcus VIII : 11). Misschien wordt bij deze vraag gedacht aan de profetie van Daniël (VII : 13), volgens welke

de Zoon des Menschen uit den hemel op aarde neerdaalt. Alleen letterlijke vervulling van deze profetie zou de messianiteit van Jezus kunnen bewijzen. Maar dat teeken wordt geweigerd. Zij zullen geen ander teeken ontvangen dan de prediking. Het teeken, dat Jona den Ninevieten gaf (vgl. Lucas XI : 29—32). Jezus waarschuwt dan zijn jongeren tegen den zuurdeesem der Farizeën en van Herodes, waarmee m.i. bedoeld is het gevaar van dogmatischen letterdienst en het gevaar van wereldsche onverschilligheid. Deze beide maken stomp voor het verstaan van ware geestelijke grootheid (Marcus VIII : 12—21).

Zoo wordt het beslissende moment ingeleid, waarvan Marcus VIII : 27—37 verhaalt. Jezus ontlokt aan zijn jongeren de belijdenis, dat hij de Christus is. Hij heeft het hun niet gezegd, maar hij wil weten of zij het door eigen innerlijk aanschouwen hebben kunnen verstaan. Wanneer Simon Petrus uit aller naam de beslissende belijdenis heeft afgelegd, dan openbaart Jezus de groote — voor hen ondoorgrondelijke — waarheid, dat hij lijden moet en sterven aan het kruis. En dat die hem volgen dit lijden ook moeten aanvaarden. Doch hij openbaart tegelijk, dat het lijden niet het einde zal wezen, maar: „hij zal weder opstaan". (Marcus VIII : 31; vgl. ook Matth. XVI : 16—26; Lucas IX : 18—25).

Evenals in Matth. X : 23 vinden wij hier de verwachting uitgesproken, dat het koninkrijk Gods spoedig komen zal. (Zie Marcus IX : 1; Matth. XVI : 28 en Lucas IX : 27).

Vooral in den laatsten tijd is op dit eschatologisch element (d.w.z. op dit feit, dat Jezus het einde aller dingen nabij heeft geacht) de aandacht gevestigd. De bekende geleerde dr Albert Schweitzer heeft dit in het bizonder gedaan. Het kost ons moeite aan te nemen, dat Jezus zich zoo zou hebben vergist en men heeft daarom de aangehaalde woorden uit Marcus IX : 1 enz., evenals die uit Matth. X : 23, wel beschouwd als ontstaan uit misverstand van de discipelen of als invoegsels van de evangelie-schrijvers. Doch waarschijnlijk ten onrechte. Evenals Paulus — vooral in zijn oudste brieven — zoo heeft ook Jezus stellig geleefd in de verwachting van het zeer aanstaand einde der wereld. Ofschoon hij toch ook weer elders heeft beleden, dat alleen de Vader wist wanneer dit einde komen zou (vgl. Marcus XIII : 32). Dat het christendom ondanks het uitblijven van de vervulling dezer verwachting niettemin is blijven bestaan en een groot deel der wereld heeft veroverd, bewijst welke onmetelijk groote krachten erin opgesloten liggen. Toen het herstel aller dingen in het volmaakte koninkrijk tegen

de stellige verwachting der eerste generatie uitbleef, moet dit een geweldige crisis hebben veroorzaakt — ofschoon wij daarvan weinig weten. Maar de macht van den levenden Christus is er niet door ten onder gegaan, integendeel, zij is er dieper en geestelijk grooter door geworden.

Ik ga thans door met het verhaal van de reis naar Jerusalem, die op de belijdenis van Petrus volgt. Die reis wordt ingeleid door de verheerlijking op den berg (vgl. Marcus IX : 2—10). Aan de drie meest getrouwe onder de discipelen: Petrus, Jacobus en Johannes, wordt hiermee geopenbaard wat ook reeds door het woord van Jezus over zijn opstanding (Marcus VIII : 31) gezegd was — dat het lijden van den Christus niet beteekent ondergang maar overwinning: door lijden ingaan tot heerlijkheid.

Of de jongeren dit begrepen hebben?

Verschillende verhalen wijzen ons op hun onvatbaarheid, op hun vervuld zijn van wereldsche gedachten en voorstellingen aangaande het komende rijk (vgl. Lucas IX : 51—62; Marcus IX : 30—37; Marcus X : 32—45).

Maar Jezus zelf gaat in volle zekerheid zijn weg en waarop wij daarbij ook vooral te letten heben is dit, dat hij ondanks dit volle bewustzijn van zijn naderend einde hierdoor allerminst „bezet" is, doch integendeel open blijft staan voor de nooden en behoeften van anderen. Hij draagt ze ten volle mee. Ik verwijs hierbij naar het verhaal van de genezing van den epileptischen knaap (Marcus IX : 15—29); naar dat van den rijken jongeling (Marcus X : 17—27); de geschiedenis van Barthimeus (Marcus X : 46—52); de reeds bovengemelde ontmoeting met Zacheus (Lucas XIX : 1—10) en vooral ook naar het overbekend maar telkens weer ons diep ontroerend verhaal van Jezus met de kinderen (Marcus X : 13—16). Wij begrijpen zoo goed, dat de discipelen deze moeders met hun kinderen weg willen zenden. Voor zooiets „onbeduidends" als zij hem thans zochten was het nu — waar hij naar Jerusalem reist om zijn taak te voleinden — geen tijd! Maar voor Jezus is het altijd de rechte tijd om waarachtige nooden te lenigen en diepe heilige behoeften te vervullen.

Ook het gesprek over de echtscheiding (Marcus X : 1—12), waarbij ik de woorden uit de Bergrede (Matth. V : 31, 32) invoeg, toont ons het volkomen „onbezet" zijn van Jezus met eigen gedachten. De ontzaglijke beteekenis, welke hij aan het huwelijk hecht, wordt uit dit gesprek openbaar (let vooral op de woorden Marcus X : 9) en wij

zien daaruit hoever Jezus afstaat van een verheerlijking van ascetisme of monnikendom.

Dan begint Marcus XI het laatste gedeelte der synoptische overlevering: de geschiedenis van *het lijden, de kruisiging en de opstanding.*

Eerst wat ik zou willen noemen het voorspel van deze laatste periode: de intocht in Jerusalem (Marcus XI : 1—11, vgl. vooral waar deze gebeurtenis nog schooner beschreven wordt: Lucas XIX : 29—44); dan, wat als een openbaring van zijn koninklijke macht moet worden beschouwd: de tempel-reiniging (Marcus XI : 15—18); de laatste twistgesprekken met de leidslieden van het volk (Matth. XXI : 23 vv.; XXII); het „wee u" over deze leidslieden (Matth. XXIII); de laatste eschatologische redenen (Marcus XIII); het verhaal van de zalving te Bethanië; de instelling van het avondmaal en de worstelstrijd in Gethsémané (Marcus XIV : 1—42).

Bij de laatste twistgesprekken met de leidslieden des volks lette men eerst op de geestige wijze, waarop Jezus de mannen terecht wijst, die hem over de tempelreiniging rekenschap vragen (Matth. XXI : 23—27). Zij vragen wie hem tot deze dingen macht heeft gegeven, wie hem heeft aangesteld? Hij wijst op Johannes, die als profeet geen andere „aanstelling" heeft ontvangen dan de roeping van God, de eenige bron waaruit waarlijk macht vloeien kan. Hieraan wordt dan toegevoegd de gelijkenis van de ongelijke broeders (Matth. XXI : 28—30) met het diep ontroerende woord over de tollenaren en de lichtekooien, die de „rechtvaardigen" voorgaan in het Koninkrijk Gods (Matth. XXI : 31—32) en de gelijkenis van de booze landslieden (Matth. XXI : 33—44).

Dat door deze gesprekken de vijandschap groeit bij de Overpriesters en Farizeën (let erop dat deze anders elkander bestrijdende partijen zich in gemeenschappelijken haat tegen Jezus vereenigen), spreekt van zelf (vgl. Matth. XXI : 45 v.). En wanneer Jezus dan in de gelijkenis van de koninklijke bruiloft (Matth. XXII : 1—14) deze leidslieden nog eens op hun onwaardigheid gewezen heeft, stellen zij hem een strikvraag ten einde hem „te vangen" of „in zijne rede te verstrikken", opdat zij iets zouden hebben om hem te beschuldigen (zie Matth. XXII : 15—22, over het betalen van belasting) en eenige andere vragen van theologischen aard (Matth. XXII : 23—40). Jezus zelf stelt dan aan zijn tegenstanders de vraag over de Davidische afkomst van den Christus (Matth. XXII : 41—46) waarmee hij schijnt te willen aantoonen, dat voor den Christus deze afkomst van weinig beteekenis

is: immers hij is Davids „Heer". De evangelisten Marcus (XII : 41—44) en Lucas (XXI : 1—4) voegen in dit verband erbij het diep-eenvoudige verhaal van het penningske der weduwe, waaruit ook weer blijkt, hoe Jezus te midden van allerlei aanvallen en tegenstand niet „bezet" is met wat hemzelf aangaat, maar een open oog heeft voor wat er in het leven geschiedt, ook voor het schijnbaar onbeduidende.

Dan komt — in Matth. XXIII het meest volledig — de laatste afrekening met de Farizeën, een strafrede van buitengewone heftigheid, maar voor wie goed leest ook van een brandende liefde tot den God der waarheid en eveneens van een brandende liefde tot menschen, die alleen door den gloed van heiligen toorn waarlijk kunnen gelouterd worden. Alleen Jezus, de volstrekt waarachtige, heeft zóó kunnen en mogen spreken. Wij zullen het nooit zóó mogen doen, maar wij moeten zijn woorden wel over ons eigen godsdienstig leven, waarin ook zoo vaak onwaarachtigheid is, heen laten gaan.

Dit XXIIIe hoofdstuk van Matth. bevat de volgende afdeelingen:

Matth. XXIII : 1—12 tegen de uitwendigheid, ijdelheid en hoogmoed der voorgangers,

Matth. XXIII : 13 het eerste „wee u" tegen deze lieden, die door onvervulbare eischen, die zij zelf niet nakomen, den toegang tot het Koninkrijk Gods afsluiten.

Matth. XXIII : 14 het tweede „wee u" tegen de vermenging van zoogenaamde vroomheid en hebzucht.

Matth. XXIII : 15 het derde „wee u" tegen proselieten-makerij, waarbij het er meer om te doen is voor een bepaalde partij dan voor God zielen te winnen.

Matth. XXIII : 16—22 (vgl. Matth. V : 33—37) het vierde „wee u" tegen zedelooze casuistiek, waardoor men aan het eens gegeven woord poogt te ontkomen.

Matth. XXIII : 23 v. het vijfde „wee u" tegen een kleingeestig toepassen van wettische voorschriften aangaande tienden, waarbij dan de hoofdzaak der wet: recht, barmhartigheid en trouw (nieuwe vertaling) vergeten wordt.

Matth. XXIII : 25 v. het zesde „wee u" gericht tegen nauwgezetheid wat aangaat de reiniging der spijzen, zonder dat men er zich om bekommert of de spijze wel op eerlijke en rechtmatige wijze verkregen is (vgl. Lucas XI : 39 vv.).

Matth. XXIII : 27 v. het zevende „wee u", dat nog eens de gevaren van geveinsheid en huichelarij onderstreept (misschien

later ingevoegd, want het brengt geen nieuwe gedachte).

Matth. XXIII : 29—32 het achtste „wee u" gericht tegen het versieren van de grafteekenen der profeten, waarbij zij den waan koesteren als zouden zij deze mannen anders hebben behandeld dan hunne vaderen, terwijl zij bezig zijn den grootsten der mannen Gods den dood te bereiden.

Dit hoofdstuk eindigt dan met de aankondiging van een gruwelijk oordeel, dat echter toch den weg baant tot een eindelijke glorie van het volk Gods (Matth. XXIII : 33—39).

Onmiddellijk met deze strafrede verbonden is de groote eschatologische rede, die misschien het duidelijkst, of althans het minst moeilijk, in Marcus XIII wordt gevonden. Zij wordt ingeleid door een gesprek met de discipelen (Marc. XIII : 1—3). De hoofdgedachten zijn de volgende: I. Marcus XIII : 4—8 aan de komst van het godsrijk moeten vele verdrukkingen vooraf gaan; II. Marcus XIII : 9—13 de discipelen zullen daar zwaar onder lijden, maar tevens den steun van hun meester ervaren, wanneer zij volharden vooral in het brengen van de blijde boodschap; III. Marcus XIII : 14—23 het hoogtepunt van het lijden, dat zal komen, wanneer de gruwel der verwoesting (vgl. Dan. IX : 27) zich herhaalt. (Waarschijnlijk wordt hier gedacht aan het plaatsen van een afgodsbeeld, misschien een keizerbeeld, in den tempel). In deze zwaarste tijden zal God de gemeente bizonder beschermen. IV. Marcus XIII : 24—32 de ontknooping, die dan komt; let vooral op het laatste vers, waarop ik reeds vroeger wees: het einde, dat in de voorafgaande verzen als aanstaande wordt voorgesteld, wordt hier als alleen bij God bekend genoemd.

Eindelijk V. Marcus XIII : 33—37 de vermaning om te waken, vgl. hierbij Lucas XII : 35—48; XIII : 20—30; de bekende gelijkenissen Matth. XXV : 1—30 en de schildering van het laatste gericht Matth. XXV : 31—46.

Het „voorspel" der lijdensgeschiedenis eindigt dan met drie tafereelen van verheven rust: het verhaal van de zalving te Bethanië (Marcus XIV : 3—9), waarbij gevoegd het bericht van het verraad van Judas (Marcus XIV : 1—2, 10 en 11), de inzetting van het avondmaal (Marcus XIV : 12—26) en het bericht van den gang naar Gethsémané, gevolgd door den strijd aldaar (Marcus XIV : 26—42; Matth. XXVI : 36—45; Lucas XXII : 39—46; vgl. ook Lucas XXI : 37, waaruit blijkt, dat Jezus gedurende die geheele laatste week elken nacht op den Olijfberg doorbracht).

Ik heb bij het verhaal van Jezus' gebedsworsteling naar alle drie evangelisten verwezen, omdat dit verhaal voor ons zoo groote beteekenis heeft en elk der synoptici er wel een in hoofdzaak gelijk, maar toch in bizonderheden onderscheiden verhaal van geeft. Daar is misschien geen tweede geschiedenis in de evangeliën, waar zóó uit blijkt, dat Jezus in alles den menschen gelijk is geworden — uitgenomen de zonde — en waarin ons zóó wordt getoond, dat hij: „hoewel hij de zoon was, nochtans gehoorzaamheid heeft geleerd uit hetgeen hij geleden heeft." (Vgl. Hebr. IV : 15 en V : 7 v.).

Men heeft wel gezegd, dat het beangst worden, waarvan dit verhaal getuigt, onbegrijpelijk is na den volkomen vrede, waarvan het verhaal in de opperzaal spreekt, maar juist door dit „onlogische" heeft het bericht van de worsteling in Gethsémané voor ons zoo groote waarde. Alleen door deze „doorgeworstelde angste" kon hij al de eeuwen door tot nu toe den zijnen tot vertroosting zijn.

Na Gethsémané volgen de verhalen der lijdens-geschiedenis. Het is natuurlijk onmogelijk daarvan telkens de diepe beteekenis naar voren te brengen. Ik geef ze met een enkele opmerking, die markeert wat naar mijn meening er het meest kenmerkende van is.

Het verhaal der gevangenneming te lezen bij Mattheus XXVI : 47-56 en bij Lucas XXII : 47-54. Bij Mattheus vooral te letten op het woord tot Judas gesproken (Matth XXVI : 50) en de woorden tot Petrus (vrs. 53). Bij Lucas te letten op het feit, dat Jezus den door Petrus gewonden knecht geneest (Lucas XXII : 51) en de woorden Lucas XXII : 53b: „Dit is uwe ure en de macht der duisternis", woorden, waarmee Jezus de daad die hier verricht wordt als een aanvankelijk zegevierenden aanval van de macht van Satan karakteriseert. Feitelijk overwint hij die macht door er zich aan over te geven. Hij is de eenige, die hier van die macht volkomen vrij blijft.

Het nachtelijk verhoor voor den Joodschen raad te lezen bij Mattheus XXVI : 57-68 en bij Marcus XIV : 55-65. Bij Marcus wordt de beschuldiging betreffende Jezus' bewering, dat hij den tempel zal afbreken enz. waarschijnlijk in zijn juisten vorm weergegeven (zie Marcus XIV : 58). Dat Jezus hierop niet antwoordt vindt zijn oorzaak hierin, dat hij niet wil en kan spreken tot menschen, die innerlijk onbekwaam zijn om hem te verstaan. Alleen op de vraag, of hij de Christus is, *moet* hij antwoorden. De verontwaardiging van Kajafas en de overige raadsleden, die daarop volgt, is niet geveinsd; Jezus, zooals hij daar voor hen staat, is voor hen het beeld van een door God verlatene en kan

dus de Messias niet zijn. De afschuwelijke bespotting en bespuwing, die daarop volgt, is een verachtelijke uiting van haat.

De woorden (Matth. XXVI : 64b), waar Jezus zijn wederkomen in heerlijkheid en wel als zeer aanstaande voorzegt, zijn niet in letterlijken zin vervuld. Wij hebben hier weer het eschatologisch element, waarop ik reeds meermalen gewezen heb. Toch is dit woord van Jezus wel op andere, niet letterlijke, wijze vervuld geworden. Ik denk daarbij niet alleen en niet vooral aan zijn opstanding, waarvan de priesters, tot welke hij zich hier richt, slechts bij geruchte hebben vernomen, maar wèl aan de stichting der gemeente te Jerusalem, zeven weken na de kruisiging: een wederkomen van Christus in den geest. En ik denk ook aan de blijvende en zich telkens weer openbarende macht van zijn persoonlijkheid, die niet door den tegenstand der wereld en ook niet door het helaas telkens indringend bederf in zijn gemeente kan gebroken worden. Het is niet ondanks, maar juist door het kruis, dat Jezus een koning is geworden, wiens heerschappij niet kan worden te niet gedaan.

Op het verhoor voor den hoogen raad volgt dan de verloochening van Petrus (Matth. XXVI : 69-75, vgl. Lucas XXII : 54-62, vooral vrs. 61: „de Heer zich omkeerende zag Petrus aan".) Voorts de ochtend-zitting van den hoogen raad en de uitlevering aan Pilatus (Matth. XXVII : 1, 2). Deze ochtend-zitting was een formaliteit. De nachtzitting, die in allerijl was tezamen geroepen, omdat men misschien een ontsnapping van Jezus of een ontzet-worden door het volk vreesde, was onwettig, daar de raadzittingen in den tempel moesten gehouden worden. Des nachts was de tempel echter gesloten; daarom was men in het hoogepriesterlijk paleis samen gekomen. Men laat nu echter nog een „wettige" zitting in den tempel er op volgen. Een teeken van getrouwheid aan den vorm, waar het innerlijk leven alle trouw aan God heeft losgelaten!

De uitlevering aan Pilatus, die dan plaats heeft, is noodig, omdat de Joodsche raad niet het recht had een doodvonnis te voltrekken.

Aan het verhaal van het verhoor voor Pilatus gaat dan het bericht van den zelfmoord van Judas vooraf (alleen bij Matth. XXVII : 3-10; een ander verhaal over het einde van Judas zie Hand. I : 18-20).

Over het verhoor voor den stadhouder Pilatus zie Matth. XXVII : 11-26 en Lucas XXIII : 1-25. Bij Lucas vinden wij het bericht, dat Pilatus om zich van de lastige beslissing af te maken Jezus nog naar Herodes Antipas zendt. Men heeft terecht gezegd: bij Kajafas staat

Jezus tegenover een verblind fanatisme, in Pilatus zien wij de worsteling van een geweten (het bericht in Joh. XVIII : 28 vv. teekent dit nog duidelijker, maar daarover later). Maar het verhoor voor Herodes is het meest vernederend: daar staat een volkomen karakterlooze tegenover hem. Daarom heeft Jezus tot dezen „vorst" geen woord gezegd.

Op de veroordeeling door Pilatus volgt het bericht van de geeseling (Matth. XXVII : 27-31) en het gaan naar Golgotha, de via dolorosa (Lucas XXIII : 26-31).

Het verhaal van de kruisiging leze men in alle drie der synoptische evangeliën (Matth. XXVII : 33-54; Marcus XV : 22-39 en Lucas XXIII : 32-47). Behalve in elkele kleine trekken verschillen deze verhalen vooral ten opzichte van de kruiswoorden. Mattheus en Marcus vermelden alleen het z.g. vierde kruiswoord: „Mijn God, mijn God, waarom hebt gij mij verlaten!" Lucas heeft ook het eerste, tweede en laatste: „Vader vergeef het hun enz.", „Heden zult gij met mij in het paradijs zijn" en „Vader in uwe handen beveel ik mijnen geest". (Het derde, vierde en vijfde vinden wij alleen bij Johannes).

Ook is er tusschen de drie synoptici geen volkomen overeenstemming wat aangaat de berichten over hetgeen na het sterven is geschied; (zie Matth. XXVII : 51-53; Marcus XV : 38; Lucas XXIII : 44-45). Over den indruk, dien zijn sterven op de omstanders maakt, zie Matth. XXVII : 54-56; Marcus XV : 39; Lucas XXIII : 47-49. Over de graflegging zie Matth. XXVII : 55 vv.; Marcus XV : 40 vv.; Lucas XXIII : 50 vv.

Ten slotte de verhalen van de opstanding, waarvan ik alleen die noem, welke m.i. de belangrijkste zijn. De opvatting, die vroeger wel werd gehuldigd, dat in deze verhalen slechts een innerlijk bevinden der discipelen zou zijn beschreven, schijnt mij onhoudbaar. Er is stellig iets „bovennatuurlijks" geschied, waardoor de zijnen geweten hebben, dat hij niet in den dood was gebleven. Doch gelijk bij iets „bovennatuurlijks" onvermijdelijk is, hebben deze berichten aangaande de opstanding iets geheimzinnigs. Beets heeft indertijd gezegd: „Hij is dezelfde en toch anders". Vandaar dat de jongeren hem aanvankelijk niet kennen, dat hij als een geestverschijning plotseling komt en plotseling verdwijnt. Er zal in deze verhalen gedacht zijn aan een wederkomen in een verheerlijkt lichaam, waarvan wij ons geen voorstelling kunnen vormen. Maar hoofdzaak is, dat zij *weten*, dat hij leeft en hen weer zoekt. De voornaamste berichten zijn: het verhaal van het ledige graf en de

verschijning aan de vrouwen aldaar (Marcus XVI : 1-8); de ontmoeting met de Emmaüsgangers (Lucas XXIV : 13-35); de verschijning op den berg in Galilea (Matth. XXVIII : 16-20), waar het z.g. zendings-bevel werd gegeven; de opneming in den hemel (Lucas XXIV : 50-53).

HET EVANGELIE NAAR DE BESCHRIJVING VAN JOHANNES.

Het vierde evangelie verschilt zoowel wat den vorm als wat den inhoud aangaat van de drie eerste. Het geeft niet zoozeer historische stof als wel de schildering van de geestelijke grootheid van den persoon van Christus. Prof. Kohnstamm zegt terecht in zijn „Bijbel en Jeugd" (pag. 186 v.) dat wij het moeten lezen „als getuigenis van het beeld, het onuitwischbare beeld, dat Jezus heeft gemaakt."

Wij missen er allerlei in, dat in de drie synoptici hoofdzaak is: Jezus' omgang met tollenaren en zondaren (het verhaal van de Overspelige vrouw hfdstk VIII:2-11 behoort naar het eenstemmig oordeel der Bijbelonderzoekers oorspronkelijk niet in dit evangelie thuis, waarmee allerminst bedoeld is, dat het onhistorisch of niet van groote waarde zou wezen). Wij missen voorts in dit vierde evangelie het onderwijs van Jezus in korte spreuken en gelijkenissen; wij missen hier ook het verhaal van de instelling des avondmaals en van de gebedsworsteling in Gethsémané. Kortom dit boek draagt een geheel ander karakter dan de drie vorige.

Toch vult het somtijds ook de historische stof aan.

Ik denk aan het bericht van de eerste ontmoeting van Jezus met sommige zijner discipelen (Joh. I : 29-52), aan dat van zijn samenwerken met Johannes den Dooper (Joh. III : 22-30), aan de geschiedenis van Nicodemus (Joh. III : 1-12), aan het verhaal van de Samaritaansche vrouw (Joh. IV : 1-42) en ook aan verschillende berichten uit de lijdens- en opstandings-verhalen (Joh. XVIII-XXI). Aan deze en wellicht aan nog andere stukken van dit evangelie liggen m.i. historische gegevens ten grondslag, die bij de synoptici niet of in minder juisten vorm gevonden worden. Ik kom op een en ander nog nader terug.

Ik kan er niet aan denken in het kort bestek van dit boekje den zeer rijken inhoud van dit vierde evangelie ook maar bij benadering te behandelen. Nog veel minder kan ik hier ingaan op de tallooze problemen, die den oorsprong van dit boek en den tijd van ontstaan betreffen. Ik wil slechts één groote gedachte naar voren brengen, die,

naar mij toeschijnt, de schrijver ervan vooral heeft willen in het licht stellen. Deze n.l.: Jezus, het vleeschgeworden Woord, is de herschepper van het ware leven.

De inleiding (Hfdstk I : 1-18) beschrijft de vleeschwording des Woords, in Jezus tot stand gekomen; de vleeschwording van dat Woord, dat bij God en zelf God was, waardoor alle dingen zijn gemaakt en waarin het geheim des levens opgesloten is (I : 4). Dit Woord komt als herscheppend licht in een door afval duistere wereld; bindt den strijd tegen die duisternis aan; zal in dien strijd schijnbaar ten onder gaan, maar door dien schijnbaren ondergang juist overwinnen (I : 5; nieuwe vertaling: het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet overmocht). En allen, die ondanks de schijnbare nederlaag van dat licht er zich toch voor buigen en er zich aan overgeven, zullen de herscheppende kracht ervan ervaren (I : 12-18).

De slotwoorden van dit vierde evangelie (XX : 30; hoofdstuk XXI is een later toevoegsel) geven ook dat doel aan, waarmee dit boek is geschreven: n.l. „opdat gij gelooft en geloovende HET LEVEN hebt in zijnen naam."

Na de inleiding of proloog volgt dan, wat ook bij de andere evangelisten aan het begin der geschiedenis van Jezus staat: het optreden van Johannes den Dooper. De volle nadruk valt hier echter nog meer dan bij de synoptici daarop, dat deze profeet niets anders te doen heeft dan te wijzen op den Meerdere en zijn leerlingen tot dien Meerdere te brengen (I : 19-52).

Hierop volgt dan een doorloopend verhaal van het werk van den levens-vorst. Dit vangt aan met de geschiedenis van de bruiloft te Kana (II : 1-11). Prof. Kohnstamm zegt in het bovengenoemde werk, dat hij met dit verhaal nog altijd geen weg weet (Bijbel en Jeugd p. 187). En zoo gaat het mij ook. Dat echter Jezus ter bruiloft gaat en de bruiloftsvreugde verhoogt heeft stellig een diepen zin en toont aan hoe afwijzend het christendom staat tegenover elk ontvluchten van de wereld. De koning Gods, het vleeschgeworden Woord, wil tot de menschelijke verhoudingen ingaan; ten einde er een hoogeren geest, een rijkeren inhoud aan te geven. Maar het wonder der verandering van water in wijn kunnen wij niet verstaan. Wij kunnen het onmogelijk letterlijk opvatten.

Na dit verhaal volgt dan in het vierde evangelie het bericht van de tempelreiniging, dat in de synoptici, stellig historisch juister, aan het

einde van Jezus' optreden wordt geplaatst (II : 13-22). Op de laatste verzen van dit tweede hoofdstuk (II : 23-25) heb ik reeds vroeger gewezen. Zij vormen de inleiding op hoofdstuk III. Immers terwijl zij het gevaarlijke en het ontoereikende in het licht stellen van een geloof, dat ontstaan is alleen door verbazing over de wonderen, wordt ons in het derde hoofdstuk een man geteekend, dat in dit onvolgroeide geloof tot Jezus komt: Nicodemus, een lid van den hoogen raad.

Het karakter van dezen man wordt getypeerd in het zeer sprekende feit, dat hij „des nachts" tot Jezus kwam. Ook hieruit blijkt het ontoereikende van zijn geloof. Jezus stelt aan dezen man, die wel „waardeering", ofschoon slechts een aarzelende, maar niet den moed der overgave bezit, den eisch der wedergeboorte. Alleen wanneer deze hem is te beurt gevallen, kan hij het Koninkrijk Gods „zien", er deel aan hebben (III : 1, 2). Met het bekende woord „Koninkrijk Gods", dat in de synoptici herhaaldelijk, bij Johannes slechts zelden voorkomt, wordt hier niet — zooals in de drie eerste evangeliën doorgaans — iets toekomends, iets eschatologisch bedoeld, maar iets dat reeds hier, in dezen tijd, ten gevolge van een innerlijke herschepping beleefd wordt. In het gesprek, dat nu volgt (III : 3-12) veinst Nicodemus niet te verstaan, wat met zoo'n wedergeboorte (men kan ook vertalen: geboorte van boven) bedoeld wordt. Jezus beschrijft het dan verder als een geboren worden uit „water en geest", woorden, die hier worden gebruikt als symbolen voor een bovennatuurlijke kracht, die het leven herschept.

Hetgeen dan volgt (III : 13-21) heeft tot middelpunt het overbekende woord III : 16, dat intusschen vooral moet gelezen worden in verband met de verzen 14 en 15. De groote daad Gods, waardoor mogelijk wordt wat Nicodemus onmogelijk acht (vrs 9) dit: dat een mensch herboren wordt, kan alleen — maar zal werkelijk — geschieden doordat God Zijnen zoon voor deze verlorene wereld overgeeft, doordat God met deze verlorene wereld alzoo geheel één wordt. Let er ook op, dat de kruisdood hier als een „verhoogd" worden wordt voorgesteld (vrs 14). Het nieuwe leven: de wedergeboorte, wordt hier: „eeuwig leven" of zooals de juistere vertaling luidt: „eeuwigheidsleven" genoemd. Hiermee wordt niet bedoeld een leven in een volgende wereld, maar het leven met God reeds hier. Het geloof, de overgave aan den Zoon, doet ons aan het oordeel, dat ons zondige leven zou moeten breken, ontkomen. Degene, die niet tot deze overgave komt, staat reeds onder dat oordeel. Maar het is geen lichte zaak om tot echt geloof, echte overgave te komen (vgl. vrs 17-21).

Op de verzen III : 22-30: het verhaal van de samenwerking tusschen Jezus en Johannes, wees ik reeds. Het hoogtepunt in dit verhaal ligt in vrs 30, dat ons het karakter van Johannes den Dooper op zeldzaam heerlijke wijze doet zien.

In hoofdstuk IV : 1-42 wordt ons dan het beeld of liever het ontstaan geteekend van een wedergeborene in de bekende geschiedenis van de Samaritaansche vrouw. De ontferming van Jezus tegenover zondaren, die wij uit de synoptici zoo goed kennen, komt hier duidelijk aan het licht. Jezus worstelt met de ziel van die vrouw (IV : 1-26). En hij wint haar (28 v.). Zij wordt dan zelve evangeliste, draagt den zegen uit, die haar ten deel is gevallen en bereidt alzoo een reveil voor van haar volk (vrs 30, 39-42, vgl. Handelingen VIII : 4-19).

Vooral de verzen 21-24 uit dit IVe hoofdstuk van Johannes zijn zeer bekend en van groote beteekenis. Ofschoon zij de uitverkiezing van het Joodsche volk, waaruit de zaligheid is, erkennen, maken zij toch op meer volstrekte wijze dan eenig ander woord van Jezus de aanbidding van God en de gemeenschap met Hem los van alle plaatselijke Gods-vereering. Het: „God is Geest en die Hem aanbidden moeten Hem aanbidden in geest en waarheid" (vrs 24) en vooral ook de uitspraak: „de Vader zoekt ook dezulken, die Hem alzoo aanbidden" zijn van een universalisme, dat verlossend heeft gewerkt en dit nog doet.

Voorts lette men vooral ook op de verzen 31-38 van dit IVe hoofdstuk van Johannes. Zij teekenen een vreugde in het leven van Jezus, die niemand van hem heeft kunnen wegnemen en die nog is weggelegd voor allen, die hem toebehooren.

Op de verzen 43-54 van Johannes IV ga ik niet verder in. Zij vormen een parallel van het verhaal Mattheus VIII : 5-13.

Hoofdstuk V : 1-9 beschrijft dan wederom op andere wijze de herscheppende macht van Christus, nu geopenbaard in een kranke, die 38 jaren op het ziekbed heeft gelegen en wiens lijden hij met ontfermende liefde mededraagt. In het bizonder moet hier gelet worden op het streven om met den verslapten wil van dezen zieke contact te krijgen (vrs 6). Het wonder der genezing draagt hier zeer duidelijk niet het karakter van een mirakel, maar geschiedt van binnen uit.

Doch feitelijk vormt dit verhaal slechts de inleiding op den strijd dien de Joden (met welken naam in dit evangelie de Farizeën worden aangeduid) met Jezus aanbinden. Zij willen het machtig optreden van Jezus in discrediet brengen, omdat de door hem verrichte genezing op een Sabbath is geschied (V : 10 vv.). Het antwoord, dat Jezus op deze

bedenking geeft (vrs 17), vergelijke men met het antwoord onder gelijksoortige omstandigheden gegeven in Marcus II : 27 en III : 4 vv. Dit antwoord nu geeft aanleiding tot de worsteling tusschen Jezus en zijn tegenstanders, die in de volgende hoofdstukken wordt voortgezet en met zijn kruisdood eindigt. In dit Ve hoofdstuk vrs 18 tot 47 valt het zwaartepunt op de verzen 21-29, welke van de herscheppende macht van Jezus getuigen. Doch vooral moet ook op de verzen 19, 20 en 30 gelet worden, waarin de beschuldiging alsof hij „zichzelven Gode evengelijk" zou maken, weerlegd wordt. De zoon is van den Vader afhankelijk. De verzen 31-42, waarin gesproken wordt over het getuigenis, dat Johannes de Dooper heeft afgelegd, maar dat door het getuigenis van den Vader zelf overtroffen wordt (vrs 36), bevatten een uiterst gestreng oordeel ten opzichte van zijn tegenstanders (zie vrs 42-47). Van een diepe tragiek is het 44e vers, waarin de onmogelijkheid, de zedelijke onmogelijkheid, om tot geloof te komen wordt geteekend.

Ook deze worsteling met de leiders van het volk, dat hij lief heeft, welks hooge roeping hij erkent en tot vervulling brengen wil, beteekent een zich geven of een geven Gods van Zijnen zoon. Het verzet der Joden tegen het licht, dat hij brengt, is een zwaarder zonde dan de lichtzinnigheid van een verdwaalde ziel, zooals die Samaritaansche. Maar Jezus weet, dat hij door dit lijden te aanvaarden tegelijk de overwinning behaalt.

In hoofdstuk VI wordt dan — na een eenigszins gewijzigd verhaal van de wonderbare spijziging (zie vooral vers 15) en na het verhaal van de wandeling op de zee — de waarheid in het licht gesteld, dat Jezus het „brood des levens" is en dus niet alleen de herschepper maar ook de onderhouder van het ware leven (zie vooral vrs 26-35 en 48-50). Ook hier openbaart zich weer de tegenstand der „Joden" (zie vrs 28-31; 41-43). Vooral treedt hier ook de gedachte naar voren, dat door het offer, dat hij brengen gaat, het brood, dat hij geeft, eerst zijn volle kracht zal verkrijgen (vrs 51-58). Sommigen zien hierin een mystiek-sacramenteele beschouwing van het avondmaal, zooals die later in de R. kerk is uitgewerkt.

Tegenover den fellen tegenstand der Joden, gelijk die hier geschilderd wordt, lette men op de rustige verzekerdheid van Jezus, dat degenen, die de Vader hem gegeven heeft, tot hem zullen komen en bij hem zullen blijven (vrs 36-47). Er zijn echter velen, die hem weer verlaten (vgl. vrs 59-66). Maar de waarlijk geroepenen blijven trouw (vgl. vrs 67-69) vgl. bij deze belijdenis van Simon Petrus de bekende belijdenis

Matth. XVI : 16 vv. De verklaring „Gij hebt de woorden des eeuwigen levens" vindt men bij Mattheus niet. Hierin komt weer de hoofdgedachte van het IVe evangelie: Jezus als de verwekker van het ware leven, naar voren. De slotverzen van dit hoofdstuk (70 v.) stellen naast de zegepraal, die hij in zijn getrouwen bereikt, de diepe tragedie van het verraad van Judas, waarin de zonde der wereld zich op ontzettende wijze zal uitleven, gelijk dit ook telkens weer geschiedt.

De hoofdstukken VII en VIII schilderen ons waarschijnlijk beide het optreden van Jezus op het loofhutten-feest te Jerusalem. Op dit feest werd de omzwerving in de woestijn herdacht, waar God zijn volk door het manna (vgl. VI : 31), door het water uit de steenrots en door Zijn leiding met de wolkkolom en de vuurkolom had bewaard. De woorden VII : 37 vv., misschien ook VIII : 12, zinspelen hierop. Jezus geeft in dit dorre leven de ware geestelijke verkwikking, waaruit ook blijkt, dat vooral na zijn aardsche leven en het offer, dat hij daarin brengt, de volheid van zijn zegening zich zal openbaren. Ook hier is het water, evenals in III : 5 en IV : 13 vv., zinnebeeld van den geest Ook geeft hij het licht, zoodat wij te midden van de groote raadselen des levens toch den weg kunnen vinden (VIII : 12).

Overigens zijn deze hoofdstukken VII en VIII moeilijk te lezen, omdat zij telkens in herhalingen schijnen te vervallen.

Ik wijs vooral op de volgende passages: VII : 1-10, waarin het ongeloof van Jezus' broeders geteekend wordt; VII : 16 v., waar de weg wordt gewezen om tot volle geloofsverzekerdheid te komen (het is niet onwaarschijnlijk dat de verzen 19-24 oorspronkelijk in het vijfde hoofdstuk thuisbehooren, n.l. in het verhaal der genezing van den kranke bij het badwater Bethesda). In de volgende verzen (25-53), waarvan ik reeds enkele aanhaalde (37 vv.), wordt ons de strijd geteekend, die vooral fel ontbrandt ten gevolge van het feit, dat er onder de schare zijn die in Jezus gaan gelooven. In deze passage zijn vooral de volgende trekken opmerkelijk: de houding der soldaten, die zijn uitgezonden om hem te grijpen (vrs 32; zie de verzen 45 v.); de verontwaardiging der Farizeën daartegenover, de zwakke houding van den bangen Nicodemus, dien wij uit hoofdstuk III kennen (zie vrs 48-52) en ten slotte het zich terug trekken van Jezus naar den Olijfberg, de geliefde plaats van zijn gebed (VIII : 1). Uit het VIIIe hoofdstuk noem ik behalve het reeds boven aangehaalde vers 12 alleen de schoone woorden over de ware vrijheid (30-36).

Het IXe hoofdstuk, waarin de genezing van een blindgeborene wordt

beschreven, sluit zich in zooverre bij hoofdstuk VIII aan, dat de gedachte betreffende Jezus als het licht der wereld ook hier naar voren treedt. In de verzen 1-3 blijkt dat Jezus niet onder alle omstandigheden een oorzakelijk verband tusschen lijden en zonde wil leggen. Ik vestig verder nog de aandacht op het feit, dat Jezus in dit geval de genezing door bepaalde middelen tot stand brengt (vgl. Marcus VIII : 23). Maar hoofdzaak in dit verhaal is toch de geestelijke beteekenis: het tot geloofsinzicht komen van den blindgeborene, wat vooral scherp uitkomt tegenover de door vooroordeelen in blindheid volhardende Farizeën (zie vrs 8-38). De slotwoorden van dit hoofdstuk, de verzen 39-41, geven een gestreng oordeel van Jezus weer in den vorm van een raadselspreuk. De nadruk valt daarbij op de slotwoorden: „Nu gij zegt: Wij zien, zoo blijft uwe zonde."

Hoodstuk X : 1-18 laat het geloof in Jezus als den wekker en bewaarder van het ware leven weer op andere wijze zien. Hij is de „goede herder", die te midden der gevaren van het leven de zijnen leidt en behoedt, ja zelfs zijn leven voor zijn schapen geeft. Het heerlijke einddoel is: één kudde, één herder (vrs 16).

De verzen 19-42, die onmiddellijk bij het voorgaande aansluiten, beschrijven het optreden van Jezus op het feest der tempelvernieuwing. Van dit gedeelte leze men vooral de verzen 27-42, waarin de felle crisis, die zijn optreden veroorzaakt, geschilderd wordt, en daarnaast de serene kalmte van den Zoon Gods.

Het XIe hoofdstuk sluit dan op indrukwekkende wijze dezen cyclus af. De macht van den levensvorst openbaart zich hier op de krachtigste wijze door de opwekking van Lazarus, den broeder van het bekende zusterpaar Maria en Martha (Lucas X : 38-42). Dit verhaal splitst zich in drie deelen: I. de voorbereiding, waarin gemeld wordt, dat Jezus den dood van zijnen vriend afwacht, ten einde zijn volle macht te openbaren (vrs 1-16; in vers 16 wordt voor het eerst de figuur van Thomas in zijn melancholisch karakter geschilderd). II. (vrs 17-37) de ontmoeting met de beide zusters, waarbij ook hier Martha als de actieve, Maria als de meditatieve geteekend wordt. (In dit gedeelte lette men vooral op de verzen 24-27). En III (de verzen 38-44), waar het feit van de opwekking wordt meegedeeld.

Het slot van dit hoofdstuk, de verzen 45-57, beschrijft de verdeeldheid, die door deze machtsopenbaring van Jezus ontstaat. Velen gelooven in hem. Maar de machthebbers des volks, die bovenal het bestaande willen handhaven, vinden in deze machtsdaad van den Zoon

Gods juist aanleiding om hun plannen hem uit den weg te ruimen vast te stellen. Doch de evangelist weet, dat door dit uiterlijk ten val gebracht worden de macht van den Christus zich eerst ten volle zal toonen (vrs 45-52).

Jezus ontwijkt dan vooralsnog zijn vijanden: zijne ure is nog niet gekomen! Straks op het Paaschfeest zal hij weer in hun midden verschijnen (vrs 53-57). Het karakter der volksleiders, die het bovenal als hun roeping beschouwen het bestaande te handhaven — iets wat ten allen tijde door velen als de taak bij uitstek van den „godsdienst" is beschouwd — is door Dostojefski op geestige wijze geteekend in het verhaal van den Groot-Inquisiteur (zie zijn roman: De Gebroeders Karamasoff).

Wij zijn nu genaderd tot het laatste gedeelte van het vierde evangelie, de hoofdstukken XII-XX: De vorst des levens valt als het slachtoffer van zijn verblinde vijanden. Althans zoo schijnt het. Inderdaad geeft hij zichzelven ten offer en voltooit alzoo zijn werk. Hij behaalt hierdoor voor alle tijden een volkomene overwinning.

Inleiding tot dit slot van het IVe evangelie vormen de hoofdstukken XII tot XVII.

Het XIIe hoofdstuk vermeldt in de verzen 1-19 de verhalen van de zalving te Bethanië en den intocht te Jerusalem in eenigszins anderen vorm dan de synoptici ze geven. Daarna komt een bericht, dat de andere evangeliën niet hebben, aangaande eenige Grieken, die Jezus wenschen te zien. Dit geeft den Christus aanleiding de overwinnende macht van zijn aanstaanden offerdood te voorzeggen (XII : 20-33). De verzen 34-50 sla ik over, omdat zij geen nieuwe gedachte naar voren brengen. Dan volgt in het XIIIe hoofdstuk (vrs 1-17) de bekende geschiedenis van de voetwassching, tegelijk bedoeld als voorbeeld voor de jongeren, voorbeeld van dienende liefde en zinnebeeld van de overwinnende en reinigende kracht dier liefde. Deze voetwassching gaat vooraf aan het avondmaal, waarvan intusschen hier niet de instelling als gedachtenismaal wordt vermeld (XIII : 18-30). Aan dezen avondmaaltijd wijst Jezus dan — evenals de synoptici verhalen — den verrader aan, maar op een duidelijker wijze dan in de verhalen der eerste evangelisten. (De bekende schilderij van Leonardo da Vinci geeft deze gebeurtenis in beeld weer). En nadat de verrader dan „in den nacht" is uitgegaan volgt een der schoonste gedeelten van dit evangelie: de afscheidsredenen en het hoogepriesterlijk gebed (XIII : 31 tot XVII : 26).

Deze afscheidsredenen en het Hoogepriesterlijk gebed moeten in hun geheel gelezen worden. Ik wil er hier slechts de hoofdgedachte van naar voren brengen. Het is deze, dat Jezus henengaat maar wederkomt om van de zijnen niet weer te scheiden. Dat henengaan van Jezus baart hun droefheid, want omdat zij nog niet offerbereid zijn kunnen zij hem nog niet volgen. Maar het is een henengaan naar den Vader en een henengaan, waarbij de Overste dezer wereld verslagen wordt. Immers, het is een daad van volstrekte gehoorzaamheid aan den Vader. En het is een henengaan, waar een terugkeeren op volgt: een terugkeeren in den Geest. Die Geest zal hen over zijn afwezigheid troosten, hij zal hun helper en trooster zijn, hun raadsman; ja door dien Geest zal de Heer in hen en bij hen wezen en zij zullen daardoor de kracht ontvangen, die hun Meester bezeten heeft. Zij zullen voortaan God zien.

Sommige der jongeren (Thomas en Filippus) spreken het openlijk uit, dat zij deze heerlijke beloften niet vermogen aan te nemen; zij toonen daardoor zwakke, aarzelende menschen te zijn evenals wij. Maar wat Jezus zegt zal werkelijkheid worden ook voor hen, wanneer zij den weg gaan, dien zij in hem gezien hebben: indien zij zijne geboden bewaren (onderhouden). De eigen verantwoordelijkheid wordt dus niet uitgeschakeld. Geloof is een daad van gehoorzaamheid en groeit slechts door gehoorzaamheid.

Deze gedachten uit de afscheidsredenen, die in hoofdstuk XIII : 31-38 en in XIV reeds volledig zijn neergelegd, worden dan in XV en XVI herhaald en nader uitgewerkt. In het XVe hoofdstuk geschiedt deze nadere uitwerking vooral door op de volgende punten den nadruk te leggen: op de geestesgemeenschap als een groei, een ontwikkeling, een levensgemeenschap van volkomene verbondenheid. De discipelen zijn als ranken in den wijnstok (XV : 1-8). Er zal daardoor een leven van blijdschap en liefde in hen groeien (XV : 9-15). Want zij behooren niet ten gevolge van een eigen vrije keuze den Heere toe, maar hij heeft hen uitverkoren (XV : 16). Intusschen moeten zij toch door eigen daad in dezen wijnstok blijven. Die eigen daad zal zich openbaren in getrouwheid aan het gebod der liefde. Dit zal te noodiger maar ook te moeilijker zijn, omdat de wereld hen zal haten (XV : 17 vv.).

In het XVIe hoofdstuk wordt de strijd, die de discipelen wacht, nog eens met nadruk genoemd: een strijd, waarin zij herhaaldelijk zullen vallen, maar waarin de beloofde Geest hen helpen zal

(XVI : 1 vv.). Vooral ook wordt hier de werkzaamheid des Geestes geschilderd als iets, dat onafhankelijk van menschen voortgaat en leiding geeft (XVI : 7-15).

Het slot van dit XVIe hoofdstuk is van een ongeëvenaarde verhevenheid. Het wijst terug op het begin der afscheids-redenen (zie XVI : 16-33).

Terecht is er op gewezen, dat in deze afscheidsredenen de ervaringen van Paschen en Pinksteren worden samengevat: het wederzien en de uitstorting des Geestes. En verder, dat de verwachting van de wederkomst des Heeren, die in de synoptici en — gelijk wij zien zullen — bij Paulus zulk een voorname plaats inneemt, hier is vergeestelijkt. De Heer komt weder, maar in den Geest. Hierdoor leeft hij in de zijnen voort. Daarmee is de verwachting van de eenmaal komende voltooiïng aller dingen geenszins opgeheven, maar er is iets gegeven, waardoor de teleurstelling over het vooralsnog uitblijven van die voltooiïng kon gedragen worden zonder dat het geloof ineenstortte. Het vierde evangelie, dat in onzen bijbel vóór de brieven van Paulus is geplaatst, maar eerst daarna is geschreven, heeft deze waarheid tot het bewustzijn der gemeente gebracht en in een tijd van groote crisis over het uitblijven van de wederkomst des Heeren het christendom gered.

Deze afscheidsreden worden dan besloten door het Hoogepriesterlijk gebed (Joh. XVII). Jezus staat daarin voor God, niet alleen als stichter der gemeente, die op zijn volbracht werk is gebouwd, maar ook als degene, die haar draagt en voor God vertegenwoordigt.

Ook dit hoofdstuk moet in zijn geheel gelezen worden. Het bevat de navolgende afdeelingen: a. vrs 1-5: de verheerlijking van Jezus Christus, waardoor zijn werk wordt gekroond, de grondslag der gemeente gelegd. b. vrs 6-19, een bede voor de jongeren, opdat zij bevestigd mogen worden in het zien van de heerlijkheid van Christus en deze alzoo in de wereld mogen bekend maken. De woorden: ik heilig mijzelven voor hen (vrs 19) beduiden, dat Jezus zich volkomen aan God geeft en hierdoor de zijnen onlosmakelijk aan God verbindt. c. vrs 19-23 een bede om de éénheid der gemeente, niet alleen van den kleinen kring, die thans om hem staat, maar van de geheele Kerk zooals deze zich in den loop der eeuwen zal ontwikkelen: een éénheid niet in formules, maar in den persoon van Christus. En ten slotte d. vrs 24-26: de heerlijke voltooiïng der gemeente.

Nu volgt in de hoofdstukken XVIII-XIX de lijdens-geschiedenis,

uit de synoptici bekend, maar door den vierden evangelist hier en daar aangevuld.

Vooreerst het verhaal der gevangenneming (XVIII : 1-12), waarbij vooral valt op te merken, dat Jezus hier alleen door zijn verschijning feitelijk de bende, die tot hem uitgaat, beheerscht, niet gevangen genomen wordt, maar zich vrijwillig in hun handen overgeeft. Door zijn onweerstaanbaar gezag bewerkt hij ook, dat zijn jongeren ongedeerd kunnen heen gaan.

Op dit verhaal der gevangenneming volgt dan bij Johannes evenals bij de synoptici het verhoor voor den Hoogen Raad (vrs 13-27). Johannes heeft echter alleen het bericht, dat Jezus eerst nog naar Annas, den schoonvader van Kajafas, wordt geleid. Deze Annas was waarschijnlijk vóór Kajafas Hoogepriester geweest en om ons onbekende redenen afgezet. De Joden konden echter in beginsel deze afzetting niet erkennen, daar een Hoogepriester altijd voor het leven werd aangesteld, maar in de praktijk moesten zij er zich wel bij neerleggen. Dat zij echter Jezus eerst nog naar Annas brengen, zal een formeele huldiging van zijn waardigheid hebben beteekend. Let voorts nog op de verzen 19-23, waarin iets verhaald wordt, dat wij bij de andere evangelisten niet lezen. In dit verhaal is ingevlochten het bericht van de verloochening van Petrus, die hier door „een anderen discipel" (bedoeld is waarschijnlijk Johannes) in den voorhof des hoogepriesters wordt binnen geleid.

Doch vooral komt bij den vierden evangelist naar voren het verhoor voor Pilatus (XVIII : 28-XIX : 16a). Het karakter van den Romeinschen landvoogd, zijn weifelen, zijn getroffen zijn door den persoon van Jezus, zijn verlangen om recht te doen en een in zijn oog onschuldige niet over te geven en ten slotte zijn toch toegeven uit vrees voor wereldsch nadeel, worden hier bij uitstek duidelijk geteekend.

Het verhaal wordt in de volgende afdeelingen verteld:

a. XVIII : 28-32. Jezus wordt tot Pilatus gebracht. De oversten der Joden spreken hier hun beschuldiging niet uit. Zij wordt bekend verondersteld (Lucas XXIII : 2). Zij gaan niet in het rechthuis, een onreine plaats, opdat zij het paaschlam, dat dienzelfden avond geslacht zal worden, zullen kunnen eten. Zóó wordt de ritueele reinheid bewaard! Aan zedelijke reinheid wordt niet gedacht!

b. vrs 33-38a. Jezus met Pilatus alleen op de binnengalerei van het Rechthuis. Het gesprek over zijn koningschap — niet van deze wereld — een koningschap der Waarheid. Let vooral op vrs 37b, waar gelezen

moet worden: „Jezus antwoordde: Gij zegt het; een koning ben ik enz." en waar het machtig zelfbewustzijn van Jezus naar voren komt. Wij weten nu hoe dit zelfbewustzijn ten volle recht had. De woorden 38a typeeren den scepticus, die geen verstandelijke waarheid *kan* en geen zedelijke waarheid *wil* erkennen, uit vrees voor wereldsche schade;
c. vrs 38b-40, een korte herinnering aan de keuze tusschen Jezus en Barabbas, waarvoor het volk gesteld wordt;
d. XIX : 1-7 de geeseling met het spannende moment, in de synoptische overlevering ontbrekend (vrs 5-7);
e. vrs 8-12. De laatste aarzeling van Pilatus, veroorzaakt vooral doordat hij verneemt, dat Jezus zich Gods zoon genoemd heeft. Een zeer begrijpelijke, ook bij een scepticus zeer begrijpelijke, schroom tegenover het mysterie van geestelijke grootheid, dat hem in Jezus getroffen heeft. Maar door den uitroep der Joden vrs 12b wint toch weer de vrees voor wereldsche schade;
f. vrs 13-16. De val van Pilatus, die zittende op „den rechterstoel" ondanks zichzelven tot een justitieelen moord overgaat.

De gang naar Golgotha, hier in de twee verzen XIX : 17, 18 samengevat, wordt gevolgd door het bericht der kruisiging (vrs 19-22), waarbij Pilatus een kleinzielige wraak neemt op de Joodsche overheid, die hem gedwongen heeft Jezus over te geven. Doch het opschrift, dat hij om de Joden te tergen boven het kruis heeft geplaatst, heeft een beteekenis, die al de eeuwen door verstaan wordt en waarvan de Stadhouder geen flauw vermoeden heeft gehad.

Dan komt het sobere verhaal van het sterven van Jezus, waarbij vooral de drie kruiswoorden, welke bij de synoptici ontbreken, naar voren komen (vrs 23-30). Het laatste hier vermelde kruiswoord (vrs 30) beteekent een kreet van overwinning.

Het verhaal der begrafenis (vrs 31-42) bevat ook onderscheidene trekken, die bij de synoptici ontbreken. O.a. de hulp, die Nicodemus hier verleent (vrs 39). Eindelijk waagt deze het voor zijn liefde voor Jezus uit te komen. Voor den evangelist is vooral vrs 36 van beteekenis: Jezus is het Paaschlam, waarvan geen been mocht gebroken worden.

En ten slotte de verhalen der opstanding: hoofdstuk XX en XXI, welk laatste, zooals boven werd opgemerkt, een later toevoegsel tot dit evangelie is, maar een toevoegsel van zeer groote waarde.

Hoofdstuk XX : 1-18 beschrijft de openbaring van den verrezene aan Maria Magdalena: een beschrijving, die zoo aangrijpend is van

eenvoud en waarachtigheid, dat zij zonder reserve het schoonste geeft, wat de opstandingsverhalen bieden.

De wanhoop van Maria Magdalena, dat nu ook het lichaam van den geliefden meester verdwenen is; het langzaam overgaan van die wanhoop in verwachting, die ten slotte de vreugd wordt van een wederzien; het feit, dat alleen het hooren van zijn stem, die haar naam uitspreekt, haar den Heer doet herkennen: „dezelfde en toch een ander" — dit alles en nog meer maakt dit verhaal onvergelijkelijk. Let ook op de houding der apostelen Petrus en Johannes (vrs 2-10), vooral op de aarzeling van Petrus (vrs 4), die ons aan zijn verloochening herinnert.

XX : 19-23. De verschijning aan tien der discipelen — bij gesloten deuren — met het heerlijk: „Vrede zij ulieden"; het bevel der uitzending en de zinnebeeldige toezegging der geestesmededeeling. Ten slotte het zinrijke vers over de zonden-vergeving (vrs 23).

XX : 24-29. De verschijning aan Thomas.

Met de woorden XX : 30,31, waarop ik reeds boven wees, wordt het oorspronkelijke boek besloten.

Het later toegevoegde — zeer waardevolle — hoofdstuk XXI vertelt dan een verschijning van den verrezen Heer aan de zee van Tiberias (vrs 1-14), waarbij zich herhaalt hetgeen de jongeren bij hun eerste ontmoeting met Jezus moeten ondervonden hebben (vgl. Lucas V : 1-11). Let vooral op Joh. XXI : 7, waar de karakters van Simon Petrus en Johannes in hun eigen aard naar voren komen, en op vers 12, waar het geheimzinnig karakter van den verrezene „dezelfde en toch een ander" wordt aangegeven.

De verzen XXI : 15-19 beschrijven het herstel van Simon Petrus, de verzoening van zijn schuld, door de verloochening ontstaan. Zij werken uit wat in Lucas XXIV : 34 met een enkel woord was aangegeven en Marcus XVI : 7 was voorbereid.

Het slot van dit Hoofdstuk XXI : 20-25 is moeilijk te verstaan.

DE HANDELINGEN DER APOSTELEN.

Dit boek bevat het verhaal van de stichting der gemeente van Christus; voorts de beschrijving van den arbeid van Paulus tot op zijn komst te Rome. Het eindigt eenigszins abrupt (zie hoofdstuk XXVIII : 30 v.), waarom men aanneemt, dat er vroeger nog een ander hoofdstuk achter heeft gestaan. De schrijver is dezelfde als die van het

derde evangelie en hij draagt zijn boek aan denzelfden (ons onbekenden) Theofilus op (Hand. I : 1-3).

De titel van dit boek is in zooverre niet juist, dat wij hier geenszins bericht ontvangen over den arbeid van *al* de apostelen, maar vrijwel alleen over dien van Simon Petrus en van Paulus. Ook — en dat is van nog grooter gewicht — wordt ons in dit boek niet vooral beschreven wat menschen gedaan hebben om de gemeente tot stand te brengen en uit te breiden; wij zien er in, dat dit het werk is van den Geest, die menschen heeft gestuwd en geleid.

Het Iste hoofdstuk vormt een inleiding, waarin het verhaal van de Hemelvaart, de belofte des Geestes en de vorming van een kleinen kring geloovigen, die op de vervulling van de belofte des Geestes wacht.

In het IIe wordt dan de uitstorting des Geestes vermeld, waardoor de gemeente tot stand komt. Dat dit op het Joodsche Pinkster geschiedt, heeft een diepe beteekenis. Immers, op dien Joodschen feestdag werd de stichting van het volk Gods bij den Sinaï herdacht (vgl. Ex. XXIV) en de gemeente van Christus is van dat volk Gods de voortzetting. De apostelen gaan dan spreken „met andere talen, zooals de Geest hun gaf uit te spreken." Of, zooals in de nieuwe vertaling staat: „met andere tongen, naar de Geest het hun gaf zich te uiten." Waarschijnlijk is dit een soort extatische taal geweest. In de eerste gemeenten en ook in lateren tijd, tegenwoordig bij de Apostolische gemeente, is dit meermalen voorgekomen. De ervaring van Gods gemeenschap, die men ontving, was zoo overweldigend, dat men ze niet in gewone woorden kon uitdrukken. Paulus spreekt over ditzelfde verschijnsel in I Kor. XIV en waarschuwt tegen de overspanning, waarmee dit kan gepaard gaan. Op den eersten Pinksterdag werd echter deze extatische „tongenspraak" door vele der aanwezigen verstaan als hun eigen taal en daardoor komt er voor een oogenblik een gevoel van éénheid tot stand, dat een hoogtepunt beteekent. Het christendom toch wil éénheid bij onderscheidenheid en die wordt in dit verhaal van het ontstaan der christelijke gemeente geteekend. Daarom zegt Petrus, dat hier de profetie van Joël is vervuld (Hand. II : 1-21; vgl. Joël II : 28 vv.). Door hetgeen Petrus dan verder zegt wordt het ontstaan der eerste gemeente een feit. Drie duizend laten zich doopen en vormen een waarachtige geloofsgemeenschap zooals deze later nooit weer is aanschouwd (II : 42-47; vgl. IV : 32-37). Helaas heeft de gemeente zich slechts korten tijd op dit hooge standpunt kunnen handhaven (vgl. V : 1-11).

De hoofdstukken III, IV en V : 12-42 teekenen op treffende wijze den geloofsmoed der eerste gemeente, die gelijk iedere ware gemeente van Christus een gemeente onder het kruis is geweest. En nadat Hand. VI : 1-6 ons een mededeeling heeft gedaan over eene tot stand gekomen organisatie van armenbedeeling, wordt ons in de geschiedenis van den marteldood van den eersten Christen-martelaar Stefanus de glorieuse voltooiing van den geloofsmoed der eerste christenen geteekend (zie Hand. VI : 7 tot VII : 69). Deze Stefanus kan wegens zijn vrijere opvatting van den tempel- en eeredienst der Joden een voorlooper van Paulus worden genoemd (VI : 7-15). In zijn uitvoerige rede (VII : 1-53) schijnt de hoofdgedachte te zijn, dat Israël zich altijd heeft verzet tegen de leiding van God, zooals deze in de profeten tot hen kwam.

Het hoogtepunt van deze rede ligt in het slot (VII : 47-53). Waarna zijn sterven volgt: het sterven van den waarachtigen volgeling van Christus, zooals dit door duizenden martelaren na hem is volbracht in dezelfde kracht (VII : 55-60).

Na het heengaan van dezen eersten martelaar begint voor de christenheid een nieuwe phaze in haar geschiedenis. Zij heeft tot nu toe het zendingsbevel van haren Heer (I : 8) zeer gebrekkig vervuld. Maar nu wordt zij uitgedreven en zij brengt de blijdschap van het evangelie buiten Jerusalem, ja tot over de grenzen van het Joodsche land (VIII : 1-8; 26-40; XI : 19-24). Maar de ontplooiing van den zendingsarbeid komt toch eerst, wanneer Saulus van Tarsen, later Paulus genaamd, is geroepen; hij, die eertijds een vervolger der gemeente was (VII : 58; VIII : 1). Over zijn roeping en wat daarmee samenhangt zie IX : 1-30 en XI : 25-30.

Van beteekenis voor het nu begonnen zendingswerk is ook wat in X en XI : 1-18 wordt verhaald over het losgemaakt worden van Simon Petrus en van de Jerusalemsche gemeente van het Joodsche formalisme; een losmaking, die, zooals later blijken zal, echter niet ten volle is aanvaard.

Intusschen blijft de gemeente van Jerusalem onder martelaarschap en verdrukking groeien, evenals de nieuw ontstane gemeenten in de omliggende landen (zie hoofdstuk XII). Doch de groote uitbreiding komt eerst dan, wanneer door de werking des Geestes de zendingsarbeid door de gemeente van Antiochië in Syrië in de handen van Paulus en Barnabas wordt gelegd (XIII : 1-3). Hierna houdt zich het boek der Handelingen hoofdzakelijk bezig met den arbeid van

den apostel Paulus en wel met zijn drie zendingsreizen en de daarop volgende gevangenschap.

Over de eerste zendingsreis zie de hoofdstukken XIII en XIV. Wij merken hierbij op, dat de evangelieprediking meer ingang vindt bij de Heidenen dan bij de Joden, ofschoon ook van den kant der Heidenen zich een heftig verzet openbaart. Wij merken voorts op: het organisatorisch talent van Paulus (zie XIV : 23). Dit treft ons ook herhaaldelijk in zijn brieven.

Intusschen heeft naast dit groote welslagen deze eerste reis ook een droevig gevolg. De strijd over het Joodsche formalisme, waarop ik reeds wees, neemt scherper vormen aan (vgl. XV : 1-5). De christenen uit de Joden meenden, dat alleen door de besnijdenis iemand deel kon uitmaken van het volk Gods, waaraan het heil was gebonden. Daarmee verplichtte men zich dan tevens zich aan de Joodsche riten te onderwerpen.

Hoofdstuk XV : 6 vv. verhaalt hoe over deze vraag een vergadering te Jerusalem werd gehouden. Het resultaat van die vergadering wordt XV : 22-29 vermeld. Een resultaat, dat weinig principieel was, zoodat deze zaak later nog vaak tot groote moeilijkheden aanleiding heeft gegeven.

De tweede zendingsreis van Paulus staat opgeteekend in XV : 30-41, XVI : 1-40, XVII : 1-34 en XVIII : 1-22. Barnabas vergezelde hem op deze reis niet meer (XV : 37-39), maar Silas en Timotheus (XV : 40-41 en XVI : 1-3). Behalve dat op deze tweede reis de gemeenten werden bezocht, die op de eerste reis waren gesticht, breidde de werkzaamheid van den apostel zich sterk uit over verschillende plaatsen van Europa. Ook hier weer zien wij de leiding en de stuwkracht van den Geest, die in het leven der eerste gemeente de eigenlijke macht had (XVI : 4-12). De gemeenten van Filippi (XVI : 13-40), Tessalonica (XVII : 1-9) en die van Korinthe (XVIII : 1-18) komen op deze reis tot stand. Een bezoek aan Athene geeft aanleiding tot het uitspreken van een rede op den Areopagus, maar heeft geen blijvende gevolgen (XVII : 15-34).

Op zijn derde reis houden Paulus en zijn metgezellen, waaronder wij telkens nieuwe namen aantreffen, zich vooral op te Efeze. Wij wijzen vooral op zijn vrienden Aquila en Priscilla en op den persoon van Apollos, die na Paulus te Corinthe heeft gewerkt (zie XVIII : 24-28 en XIX : 1 en vgl. XVIII : 1-3). Te Efeze kwam een belangrijke gemeente tot stand, de derde moedergemeente der christenheid (Antiochië

in Syrië was de tweede) van waar uit in het omliggende land werd geëvangeliseerd. Wat de apostel te Efeze ondervond staat duidelijk opgeteekend in het XIXde hoofdstuk der Handelingen. Hij begeeft zich dan door den nood gedrongen naar Macedonië en Griekenland (XX : 1-5) om vervolgens naar Jerusalem te reizen, waarschijnlijk met het doel om een collecte over te brengen, die door hem voor de verarmde gemeente aldaar gehouden was. Wat hij op deze reis ondervond vinden wij verhaald in de hoofdstukken XX : 6-XXI : 16. Ik vestig bizonder de aandacht op zijn afscheidsrede te Milete (XX : 17-35) en zijn verblijf te Cesarea (XXI : 8-14).

Over het verblijf te Jerusalem, de vijandschap der Joden tegen hem, zooals die aldaar tot uiting komt, de vergeefsche pogingen van den apostel om dezen haat te bezweren enz. leze men de hoofdstukken XXI : 17-XXIII : 11. Hoe hij naar Cesarea en vervolgens naar Rome wordt overgebracht wordt verhaald in Hand. XXIII : 12-35; XXIV-XXVIII.

Hiermee eindigt, voorzoover het boek der Handelingen ons over het leven van Paulus inlicht, het reizend leven van den apostel. Latere berichten spreken nog van reizen, die hij na uit de gevangenschap van Rome ontslagen te zijn naar Kreta en zelfs naar Spanje zou gemaakt hebben. Maar de bijbel meldt ons daarvan niets. Ook weten wij niets van zijn verhoor voor den toenmaligen keizer (Nero). Het boek der Handelingen eindigt, zooals ik boven opmerkte, abrupt. Algemeen neemt men aan, dat de apostel onder Nero in 64 na Chr. den marteldood door het zwaard is gestorven.

DE BRIEVEN VAN PAULUS.

In onzen Bijbel staan een veertien-tal brieven op den naam van Paulus, maar de brief aan de Hebreën is, naar men algemeen aanneemt, niet van dezen apostel afkomstig, terwijl waarschijnlijk ook de brieven aan Timotheüs en Titus niet door hem, maar door een zijner leerlingen geschreven zijn. De overige tien omvatten een tijdperk van tien jaren, dus niet den ganschen arbeidstijd van Paulus; vermoedelijk zijn zij tusschen de jaren 50 en 60 na Chr. geschreven, d.i. tijdens zijn tweede en derde reis en gedurende den tijd van zijn gevangenschap te Rome.

Het is zeer waarschijnlijk, dat de apostel nog veel meer brieven heeft geschreven, maar het feit, dat deze tien ons zijn bewaard gebleven, moet ons reeds tot groote dankbaarheid stemmen. Het zijn n.l. echte

brieven, niet verhandelingen in briefstijl, z.g. epistelen. Zij zijn oorspronkelijk voor bepaalde gemeenten bestemd en behandelen vragen en moeilijkheden, die deze bepaalde gemeenten betroffen. Van den brief aan de Romeinen geldt dit het minst, maar toch ten deele ook. Deze brieven zijn daarom moeilijk voor ons te verstaan, want de groote quaesties, die de christelijke gemeenten in deze eerste tijden van hun bestaan beroerden, liggen schijnbaar buiten den kring van onze belangstelling. Doch wanneer wij trachten er ons in te denken, bemerken wij, dat achter deze vragen van een bepaalden tijd groote beginselen en geloofservaringen liggen, die voor alle tijden en dus ook voor ons diepe beteekenis hebben. De gemeenten, waaraan Paulus zijn schrijven richtte, hebben daarom dan ook reeds zeer spoedig de gewoonte gevolgd deze brieven niet alleen zelf in hun samenkomsten te lezen, maar ze ook aan zustergemeenten in hun nabijheid ter lezing te geven. Zoo zijn zij tot gewijde boeken geworden en later in den N.T.schen kanon opgenomen.

Paulus schreef zijn brieven niet zelf. Hij dicteerde ze, misschien wel terwijl hijzelf aan zijn weefgetouw zat. Dat is aan de levendigheid van zijn stijl ten goede gekomen, maar het heeft ook ten gevolge gehad, dat zijn zinnen niet altijd goed afloopen.

Een biografie van den apostel kunnen wij uit deze brieven niet opmaken, reeds daarom niet, omdat zij slechts een klein deel van zijn werkzaamheid omvatten, maar wij leeren er wel het karakter van den apostel uit kennen: zijn ernst, zijn geloofskracht, zijn hartstocht. Kortom wij zien eruit wat het beteekent: „door Christus gegrepen" te zijn.

In onzen Bijbel zijn de brieven van Paulus niet naar tijdsorde gerangschikt. Men heeft de meest omvangrijke vooraan gezet, misschien wel omdat men deze voor de meest belangrijke hield. Ik wil in deze handleiding de chronologische orde volgen, zooals deze door de meeste bijbelonderzoekers aangenomen wordt. Ik volg bij mijn bespreking grootendeels den commentaar, die onder leiding van Joh. Weiss is samengesteld; waar ik andere commentaren volg zal ik daarnaar verwijzen.

De meeste geleerden nemen aan, dat de beide brieven aan de Thessalonicensen de oudste zijn. Deze bespreek ik dus eerst.

De brieven aan de Thessalonicensen.

In Handelingen XVII : 1-9 lezen wij hoe de gemeente van Thessa-

lonica (tegenwoordig Saloniki) in Macedonië is gesticht. Na een kort verblijf in die stad — er wordt van drie sabbathen gesproken — moest Paulus vandaar vluchten. Maar in dien korten tijd was er reeds een gemeente ontstaan.

Het plotselinge vertrek vandaar was den apostel echter zeer zwaar gevallen. Hij gevoelde zich zeer sterk gebonden aan dit geesteskind en zond van uit Athene zijn vriend en medehelper Thimotheüs, ten einde nader bericht over zijn broeders en zusters aldaar te ontvangen (zie I Thessalonicensen III : 1 en 2). Wat hij van dezen vernam gaf hem aanleiding kort na elkaar twee brieven aan hen te schrijven.

Het onderwerp, dat hij daarbij aanroert, is vooral de verwachting van de wederkomst van Christus, die — ook door den apostel — zeer aanstaande werd geacht (zie I Thess. IV : 13-V : 11). In den tweeden brief aan deze gemeente komt hij op dit onderwerp terug en waarschuwt hij zijn lezers deze wederkomst toch niet als voor de deur staande te beschouwen. Eerst moet de „zoon des verderfs" komen, d.w.z. eerst moet de tegenstand der wereld nog grooter worden (II Thess. II : 1-4; misschien wordt hierbij aan de goddelijke vereering van den Romeinschen keizer gedacht).

Wat ons hierbij vooral ook treft is de „nuchterheid" van den apostel. Gelijk te begrijpen is, werden velen door de spannende verwachting van het aanstaande einde nalatig ten opzichte van hun dagelijksche plichten. Daartegen waarschuwt Paulus hen nadrukkelijk (zie I Thess. V : 6 vv. en II Thess. III : 1-16).

Ten slotte wijs ik nog op den warmen toon van deze brieven, waaruit blijkt hoe de apostel zijn geesteskinderen op het hart draagt (zie vooral I Thess. III : 1-13 en het slot van dezen brief met zijn treffende vermaningen, I Thess. V : 12-28).

Uit vers 12 blijkt, dat Paulus aanstonds in de door hem gestichte gemeenten bepaalde mannen als leidslieden aanstelde; een bewijs voor het organiseerend talent van dezen veelzijdigen man.

De brief aan de Galaten.

In tijdsorde op de brieven aan de Thessalonicensen volgende is de brief aan de Galaten. Paulus richt zich hierin tot de gemeenten, die hij op zijn eerste en op zijn tweede reis had bezocht: Antiochië (in Pisidië), Iconium, Lystra en Derbe (vgl. Handelingen XIII, XIV en XV : 36-XVI : 5). Aanleiding tot zijn schrijven was, dat de Christenen aldaar verontrust waren door zendelingen uit

Judea, die de opvatting ingang hadden doen vinden, dat geloof aan het evangelie onvermijdelijk verbonden moest worden met trouw aan de Joodsche wet. Vooral op het in acht nemen van de besnijdenis legden zij den nadruk (vgl. Hand. XV : 1 en 2). Indien deze opvatting was aanvaard, zou het christendom een Joodsche secte zijn geworden en nooit een wereldomvattende godsdienst. Paulus echter, die als gestrenge Jood de wetten van zijn volk met de uiterste nauwgezetheid had waargenomen, wist — beter dan iemand anders — hoe het waarachtige geloofsleven hierdoor niet bevorderd maar veeleer belemmerd werd. Hij verzet zich met al de kracht van zijn hartstochtelijk karakter tegen het binden van het evangelie aan de wet. Hij denkt daarbij misschien in de eerste plaats aan de ceremonieele of ritueele gebruiken, met name aan de besnijdenis, die het kenmerk van het „volk Gods" werd geacht te zijn (vgl. zijn verzet hiertegen, Gal. V : 3). Maar hij denkt daaraan toch niet alleen en wat hij in dezen brief over de wet schrijft heeft daarom allerminst uitsluitend of vooral het historisch belang, waarop ik hierboven wees. Hij verzet zich tegen alle wettische vroomheid, tegen wetsgodsdienst in tegenstelling met leven uit den Geest. De eerste voert altijd tot eigengerechtigheid, de tweede weet te leven niet — in geen enkel opzicht — uit eigen verdienste, maar alleen uit genade. Het „volk Gods" is daar, waar die genade ervaren wordt, niet waar het uiterlijke teeken der besnijdenis wordt gevonden. In den brief aan de Romeinen wordt deze tegenstelling nauwkeuriger nog belicht dan in dezen aan de Galaten. Toch wordt zij ook hier in krachtige woorden uitgesproken. Ik denk vooral aan een der machtigste woorden uit dezen brief: hoofdstuk II : 19 en 20, maar ook aan andere, die te lezen zijn in de gedeelten, waarnaar ik hieronder zal verwijzen. Hier treffen wij een der meest principieele punten van het christelijk geloof aan: wij behooren God niet toe door iets, dat wij zelf doen, niet doordat wij „al strevende" tot Hem naderen, maar omdat en doordat Hij is gekomen tot ons.

Ik beveel vooral de volgende pericopen uit dezen brief ter lezing aan: Hoofdstuk I : 1-5, aanhef en groet; I : 6-II : 21, de verdediging van de zelfstandigheid van het apostelambt (vgl. ook I : 1) mede vermelding van de aanleiding tot het schrijven van dezen brief; III : 1-14, 23-29, waarin de gedachte in II : 19 vv. uitgesproken nader wordt uitgewerkt (vgl. ook IV : 1-11); V : 1-7 de bekende woorden over de vrijheid en het handhaven daarvan; V : 13 tot VI : 10 een waarschuwing tegen het misbruik der vrijheid, welke alleen voorkomen

wordt, wanneer tegenover het leven uit gehoorzaamheid aan de wet het leven uit den Geest staat.

Ik wijs ten slotte nog op enkele woorden, waaruit blijkt door hoe sterke banden van hechte en oprechte liefde de apostel ook aan de gemeenten, waartoe hij zich hier richt, was verbonden (zie IV : 13-15; id. vrs 19, 20) en op het slot VI : 11-18, waarin de apostel met enkele woorden samenvat, wat hij den lezers op het hart heeft willen binden. (Vers 11 in de nieuwe vertaling „Zie met hoe groote letters ik u zelf schrijf", dit slot is dus niet gedicteerd, maar door den apostel zelf geschreven).

De brieven aan de gemeente van Korinthe.

De gemeente van Korinthe is stellig een der belangrijkste van de door Paulus gestichte. Hij heeft er bizondere zorg aan besteed, waarschijnlijk ook, omdat Korinthe een groote handelsstad was, gelegen in het middelpunt van Achaie, een provincie van Griekenland. Het is n.l. bekend, dat Paulus vooral het evangelie in de hoofdplaatsen gebracht heeft, opdat het van daar uit zich zou verbreiden.

Over de stichting der gemeente van Korinthe vinden wij het bericht in Handelingen XVIII : 1-18, terwijl wij uit andere gegevens weten, dat de apostel waarschijnlijk drie of viermaal in deze stad is geweest. Na zijn optreden aldaar heeft een zekere Apollos er gewerkt (zie Handelingen XVIII : 24-28 en XIX : 1). Deze — ofschoon een vriend en getrouw medestander van Paulus — schijnt op eenigszins andere, meer wijsgeerige wijze gepredikt te hebben. Hierdoor en vooral ook door het optreden van Joodsch-christelijke groepen, die in alle gemeenten, door Paulus gesticht, hem tegenwerkten en verwarring brachten, waren er verschillende partijen in Korinthe ontstaan: een partij, die zich naar Paulus noemde, eene, die zich naar Apollos, eene die zich naar Petrus noemde en eene, die den naam van Christus voor zich opeischte.

Toen Paulus te Efeze was (vgl. Hand. XIX) gedurende de jaren 51-54, vernam hij van deze partijschappen en van andere misstanden in de Korinthische gemeente en schreef naar aanleiding daarvan zijn eersten brief. Niet alles daarin heeft voor ons een even groote beteekenis, maar ook dat wat vooral van beteekenis was voor dien tijd weet de apostel toch dikwijls zóó te behandelen, dat er waarheden in naar voren komen, die ook voor ons nog van groot belang zijn.

Ik wil eerst spreken over den partij-strijd, die in de vier eerste

hoofdstukken behandeld wordt en verbind daarmee wat de apostel in de hoofdstukken XII en XIII zegt over het ideaal van de éénheid der gemeente. Voorts over hoofdstuk XV, waar over de Opstanding van Christus wordt gesproken. Deze hoofdstukken zijn voor ons van de grootste beteekenis. Daarna zal ik handelen over de vraagstukken van meer tijdelijken aard, die intusschen door Paulus in eeuwigheidslicht worden gezien.

Wat het eerste aangaat, den strijd der partijen: Paulus spreekt daarvan nadat hij in den aanhef van zijn brief (I Kor. I : 1-9) zijn dank jegens God heeft uitgesproken en zijn vertrouwen op wat God groeien laat. Hij komt daarna op den genoemden partij-strijd. (Zie vooral I : 10-31; II : 1-5; III : 1-23). Hoofdgedachte is hier vooral: de éénheid in Christus, het super-rationeele van de boodschap van Christus, die den menschen een dwaasheid schijnen moet, en de bijkomstige beteekenis der arbeiders, die slechts kunnen planten en natmaken. (III : 11 is de bekende lijfspreuk van Menno). Hoofdstuk IV bevat een ernstige waarschuwing tegen hoogmoed, die noodzakelijkerwijze aan allen partij-strijd is verbonden; daarna volgt een opsomming van de vernederingen, die de apostel zelf ten gevolge van zijn prediking heeft moeten verduren.

Tusschen het betoog over de dwaasheid van het kruis is ingevoegd een betoog over „wijsheid", die Paulus in den kring der „ingewijden" (onze vertaling heeft „onder de volmaakten") predikt (II : 6—16). Deze wijsheid is voor de mannen dezer wereld ook verborgen; zij moet door Gods Geest geopenbaard worden; maar wie dezen Geest ontvangen heeft vermag toch dieper in de verborgenheden Gods in te dringen. Deze beschouwing doet denken aan „esoterische en exoterische kennis Gods" zooals dit bij de Oostersche godsdiensten gevonden werd en wordt. Toch zal hier niet hetzelfde worden bedoeld: niet een wijsheid die langs mystieken weg aan slechts enkelen wordt geopenbaard, maar eene, die door Geestesgenade ten deel valt aan allen, die aan het evangelie des kruises getrouw zijn.

In het XIIe hoofdstuk wordt dan nog eens, maar nu in ander verband, n.l. bij de bespreking der onderscheidene gaven, op de éénheid der gemeente nadruk gelegd. Wij vinden hier de vergelijking van de gemeente met een lichaam: er zijn vele leden, elk met hun eigen functie, maar toch een éénheid en zij kunnen elkander niet missen (XII : 12—31). De overbekende lofzang op de liefde (hoofdstuk XIII) sluit hierbij aan. De liefde vormt immers den onmisbaren grondslag voor de éénheid.

Het XVe hoofdstuk, dat over de Opstanding der dooden handelt, beschrijft de voltooiing der gemeente, haar uiteindelijke overwinning onder de zegevierende leiding van den verrezen Christus. Paulus had vernomen, dat er in de Korinthische gemeente door sommigen aan het feit dier verrijzenis getwijfeld werd en hij begint daarom met een krachtig getuigenis dienaangaande (XV : 1—18). Daaraan voegt hij dan toe de belijdenis van zijn geloof aan de voortgaande werkzaamheid van dezen verrezen Heer, die al wat aan het rijk des lichts in den weg staat overwinnen zal (vrs 19—28). Die gedachte komt mij voor het middelpunt van dit hoofdstuk te vormen. De tegenstelling tusschen Adam als hoofd van de gevallen menschheid en Christus het hoofd der herschapen menschheid (vrs 20) vinden wij ook elders (zie Rom. V : 18 v.). Het geloof aan de solidariteit van het menschelijk geslacht treedt hier sterk naar voren. Ten slotte (vooral in de verzen 50—57) betuigt de apostel, dat al het aardsche, al het onvolkomene, zal ondergaan, wanneer „de bazuin zal klinken", d. i. wanneer het Koninkrijk voltooid zal worden: „God alles in allen zal zijn."

Uit de hoofdstukken van dezen brief, welke ik nog niet besprak en waarvan ik boven opmerkte, dat zij strijdpunten behandelen, die voor ons niet meer actueel zijn, wil ik slechts datgene naar voren brengen, waaruit wij zien kunnen de zeldzame gave van Paulus om strijdvragen van den bepaalden tijd te zien in eeuwigheidslicht.

In hoofdstuk V : 1—13 wordt een zeer ergerlijk geval van ontucht behandeld, waarbij ons de diepe smart van den apostel treft, dat de gemeente, in plaats van daaronder met schaamte te lijden, nog hoogmoedig is gebleven, alsof het niet een lid van het eigen lichaam gold (V : 1 en 2). In dit verband verwijs ik ook naar VI : 12—20, waar nog eens tegen ontucht wordt gewaarschuwd. De Korinthische christenen, die uit het heidendom tot het christendom waren gekomen, stonden aan het gevaar van in deze zonde te vervallen in hooge mate bloot, daar de heidensche godsdiensten de ontucht zeer bevorderen. (Zie nog VI : 10—12 en 19, 20).

Hoofdstuk VI : 1—12 bevat een merkwaardige vermaning om de onderlinge geschillen niet voor rechters te brengen, die buiten de gemeente stonden. Hoofdstuk VII bespreekt vragen het huwelijksleven betreffende, waarbij een opvatting aan het licht treedt, die vooral is bepaald door de verwachting aangaande het naderend einde der wereld. Intusschen het is — vooral in de verzen 1—9 — duidelijk, dat Paulus zeer ver afstaat van de verheven opvatting, die Jezus van het huwelijk

heeft gehad (vgl. Marcus X : 9). Of hierin een neiging tot ascetisme werkt, die niet van christelijken oorsprong kan wezen, of dat de apostel hier schrijft onder den indruk van weinig verheffende huwelijkstoestanden te Korinthe, valt niet uit te maken. Zeker is, dat hij elders veel verhevener beschouwingen over het huwelijk uitspreekt. Ik kom daarop bij de bespreking van den brief aan de Efeziërs (Hfdst. V) terug.

I Korinthen VII : 20—24 handelt over het vraagstuk der slavernij en staat eveneens onder den invloed van eschatologische opvattingen. Bij vers 22 vgl. Gal. III : 28 en Joh. VIII : 30—36. Hier wordt een absolute waarheid uitgesproken, die nog geldt.

In de hoofdstukken VIII en X : 23—XI : 1 wordt gesproken over het deelnemen aan de offermaaltijden. Wij kunnen begrijpen, dat dit vraagstuk voor allen, die uit het heidendom tot het christendom waren overgegaan, van actueel belang was. Immers zoo'n offermaaltijd was een familie-reünie en het al of niet deelnemen daaraan beteekende het al of niet vasthouden van familie- of stamverband. Ook nu nog brengt het overgaan uit het heidendom tot het christendom mee, dat het stamverband verbroken wordt. En vooral voor primitieve volkeren beduidt dit zeer veel. Paulus zegt over dat eten van offervleesch allereerst dit, dat men zich hierbij niet door verstandelijke motieven in de eerste plaats moet laten leiden, maar door de liefde (VIII : 1—3; vrs 1b is vooral overbekend). Men kan van oordeel wezen, dat een afgod niet bestaat en op grond daarvan dat er volstrekt geen bezwaar bestaan kan om aan een offermaaltijd deel te nemen. Maar wanneer men daardoor een broeder, die nog niet geheel „los" is van de afgoden, „ergert" en misschien tegen zijn gewetensovertuiging in prest om ook aan het heidensch offermaal deel te nemen, dan is het beter zich van elke deelname te onthouden (VIII : 4—13).

In X : 23—XI : 1 wordt deezlfde gedachtengang van VIII nog eens ontwikkeld; in X : 1—22 in verband met de avondmaalsviering. Dit is m. i. moeilijk te begrijpen. Alleen X : 16 v. is van groote waarde.

Het IXe hoofdstuk, dat hiertusschen ligt, bevat klaarblijkelijk een verdediging tegen een beschuldiging, waarbij men het apostolaat van Paulus had verdacht gemaakt, omdat hij geenerlei bezoldiging wilde aannemen, maar van eigen handwerk leefde. Men schijnt gezegd te hebben, dat hij klaarblijkelijk zelf wel gevoelde, dat hij geen recht op vergoeding had, omdat de Heer hem niet zelf had aangesteld. Paulus brengt hiertegen in, dat hij er een eer in heeft gesteld onafhankelijk

te blijven, terwijl hij toch zichzelven een dienstknecht van allen heeft gemaakt. Vooral IX : 19—27 is zeer bekend.

Hoofdstuk XI : 2—16 over den hoofdtooi der vrouwen bij de godsdinstoefening heeft voor ons geen beteekenis meer. Wat Paulus hier schrijft staat in verband met gebruiken, die bij ons niet meer gelden.

Hoofdstuk XI : 17—34, over misstanden bij de avondmaalsviering, is om twee redenen belangrijk, vooreerst omdat wij hier waarschijnlijk het oudste bericht aangaande de inzetting van het avondmaal voor ons hebben (vrs 27—29). — De brief aan de Korinthiërs is van ouderen datum dan de evangeliën. — En ten tweede is dit gedeelte belangrijk, omdat er uit blijkt, dat bij de samenkomsten der gemeente een maaltijd — een zoogenaamd liefdemaal — placht gehouden te worden, dat dan aan de avondmaalsviering vooraf ging. Helaas schijnt het hierbij in Korinthe dikwijls zeer weinig liefderijk toegegaan te zijn (vgl. de verzen 17—22). De verzen 27—29 die nog altijd in sommige kringen velen er van terug houden aan het avondmaal deel te nemen, daar zij, buiten het verband gelezen, aan deze deelname bepaalde voorwaarden van zedelijke „waardigheid" schijnen te stellen, beteekenen in het aangegeven verband alleen, dat hij die zich bij den broedermaaltijd liefdeloos heeft gedragen, misschien wel onmatig is geweest (vrs. 21), beter doet zich ook van het avondmaal te onthouden.

Het XIVe hoofdstuk handelt over het spreken in „vreemde talen". Hiermee is bedoeld de z.g. glossolalie of „tongenspraak", waarvan in Handelingen II gewag wordt gemaakt. Bij de Apostolische gemeente, die in het midden der vorige eeuw in Engeland ontstond en nog onder den naam van Hersteld Apostolische gemeente bestaat en in vele landen gevonden wordt, komt dit verschijnsel nog voor. Het is een soort extatische toestand, waarbij men vreemde klanken uitstoot in het bewustzijn de hoogste en diepste waarheden op godsdienstig gebied niet in gewone taal te kunnen uitdrukken. Paulus zelf heeft — blijkens wat hij in dit hoofdstuk zegt — ook deze gave van glossolalie bezeten. Maar met die eigenaardige combinatie van extase en nuchterheid, die wij ook elders bij hem aantreffen, waarschuwt hij er toch tegen. Profetie, dat wil zeggen: bezield spreken in verstaanbare taal, is verre boven deze „tongen-spraak" te verkiezen. Vooral in de gemeente onthoude men zich van dit extatisch spreken.

Het XVIe hoofdstuk — het slot van dezen brief — bevat ook veel, dat onze aandacht verdient. In de verzen 1—4 spreekt Paulus over een collecte, die hij voor de verarmde gemeente van Jerusalem houdt.

Er is hiervan in den tweeden brief aan de Korinthiërs ook sprake en veel uitvoeriger. Voorts wordt in dit XVIe hoofdstuk gehandeld over een aanstaand bezoek van hemzelf en enkele zijner mede-arbeiders (vrs 5—12). Ten slotte besluit de apostel met een warmen groet (vrs 5—12).

In dit laatste hoofdstuk van I Korinthen blijkt hoezeer Paulus ook in de „gewone" dingen nauwgezet is en vol bezieling.

De IIe brief aan de Korinthiërs is ongeveer een half jaar na den eersten geschreven. Waarschijnlijk was de aanleiding hiervoor een bezoek, dat de mede-arbeider van Paulus, Titus, aan de Korinthische gemeente gebracht had. De bedoeling van dit bezoek moet geweest zijn moeilijkheden, die vooral door de Joodsch-christelijke tegenstanders van den apostel waren ontstaan, op te lossen. Men veronderstelt, dat Titus bij dit bezoek een zeer scherpen brief van Paulus heeft medegenomen. Dezen brief bezitten wij niet meer. In dezen — onzen — tweeden brief aan de Korinthiërs wordt echter nog wel op den tegenstand van deze Joodsche christenen gezinspeeld. Maar de verhouding der gemeente tot Paulus was in hooge mate verbeterd. Hoe hij over het bezoek van Titus in spanning heeft verkeerd en hoezeer de berichten, welke deze hem bracht, zijn ziel met vreugde hebben vervuld, kunnen wij lezen in hoofdstuk VII : 5—10.

Ik wil uit dezen IIden brief aan de Korinthiërs slechts enkele gedeelten onder de aandacht brengen: vooreerst den aanhef, vol warmte en verheven blijdschap (I : 1—11). Voorts verschillende gedeelten, waarin Paulus getuigt van de groote vreugd van het apostel-ambt (zie hoofdstuk III : 2—6. Men leze hierbij ook de woorden III : 17, 18, waaruit blijkt wat Paulus onder den Geest verstaat.) Tot denzelfden gedachtengang behooren de woorden, die wij lezen in hoofdstuk IV : 5—18 en hoofdstuk V geheel. De tegenstelling tusschen innerlijke vreugd en uiterlijken druk treedt hier helder aan het licht.

Aan het einde van dezen brief komt de apostel dan nog eens op zijn arbeid als dienstknecht van Christus terug, dan vooral in het bewustzijn, dat hij tegenover zijn tegenstanders zijn positie heeft te verdedigen. Men heeft op grond daarvan wel gemeend, dat wij hier gedeelten van den brief, dien Titus had overgebracht, voor ons hebben. Doch dat is onzeker. Uit dit gedeelte leze men vooral hoofdstuk X : 3—5; XI : 16—33 en inzonderheid XII : 1—10.

Ten slotte wijs ik nog op wat in dezen brief gezegd wordt over de collecte voor de Jerusalemsche gemeente, waarvan ik boven reeds sprak.

(Zie hierover II Kor. VIII : 1—9 en IX : 1—15). De getrouwheid en nauwgezetheid, waarmee de apostel ook deze aangelegenheid van stoffelijken aard behandelt, geeft ons weer het bewijs van zijn vermogen ook het „gewone alledaagsche" in hooger licht te zien (vgl. b.v. VIII : 9 en IX : 7, 8).

De brief aan de Romeinen.

De brief aan de Romeinen is een van de allerbelangrijkste geschriften van het Nieuwe Testament. De hoofdgedachte ervan: „de rechtvaardiging uit geloof", vormt den grondslag van de hervorming der 16e eeuw en is sindsdien de leidende gedachte der Protestantsche christenheid geweest.

Paulus schreef dezen brief, vóórdat hij persoonlijk met deze gemeente had kennis gemaakt. Hij wilde een bezoek aan haar er mee voorbereiden. De andere gemeenten, waaraan hij zijn brieven had gericht, hadden zijn prediking gehoord. Bij de gemeente van Rome was dit niet het geval en hij zet daarom in dit schrijven de leer des heils, zooals hij die elders mondeling had doen hooren, uiteen.

Uit hetgeen wij in Romeinen XV lezen (vrs 25 vv.) kunnen wij opmaken, dat deze brief moet geschreven zijn na den tweeden aan de Korinthiërs, waarschijnlijk omstreeks het jaar 58.

Hoe de gemeente van Rome ontstaan is, weten wij niet; misschien doordat verschillende christenen uit andere plaatsen er de blijde boodschap hadden gebracht. (Van de eerste christenen gold n.l. ten volle, dat ieder hunner zich als een zendeling beschouwde.) Dat aldus door „leeken" een zoo belangrijke gemeente als die van Rome tot stand kon komen, is wel een bewijs voor de warmte van het geloofsleven uit dien tijd.

De brief aan de Romeinen is niet alleen een van de belangrijkste, maar ook een van de moeilijkste geschiften van het Nieuwe Testament. Toch blijkt telkens dat hij nog tot velen spreekt. In onzen tijd is dit vooral weer gebleken uit het feit, dat de commentaar van prof. Barth, die eenige jaren geleden verscheen, in korten tijd een vijftal drukken beleefde. En de reden hiervan is niet verre te zoeken. Paulus schreef dezen brief in een tijd van verwording, onder den indruk van den verworden toestand der Romeinsch-Grieksche beschaving. Zoo verkeeren ook wij onder den indruk, dat de beschaving van onzen tijd in een toestand van verval en bederf verkeert. Als middel om dit bederf te keeren wordt allerlei beproefd. Paulus zag het eenige middel in het

evangelie van Jezus Christus. En evenals hij voor zijn tijd daarin het eenige middel van behoud zag, zoo zien wij dit in den onzen.

De samenstelling van dezen brief is als volgt:

Hoofdstuk I : 1—7 groet, (zie vooral de verzen 1 en 7; de verzen 2—5 geven in gecomprimeerden vorm de rechtvaardiging van zijn optreden als apostel voor de hem van aanzien onbekende gemeente van Rome).

Hoofdstuk I : 8—15, het verlangen van den apostel de broeders en zusters te Rome persoonlijk te leeren kennen.

Hoofdstuk I : 16 en 17, het thema van den brief, vooral neergelegd in het slotwoord: „de rechtvaardige zal leven uit geloof". Dit woord is ontleend aan Habakuk II : 4 en kan volgens de Grieksche vertaling van het O. T., welke Paulus gebruikte, ook aldus worden gelezen: „de rechtvaardige zal leven uit Mijne trouw". De zooeven genoemde geleerde, Karl Barth, meent, dat wij deze vertaling moeten volgen. Onze rechtvaardigmaking berust dan niet op een daad van onszelf, ons geloof, maar op een daad van God: de trouw, welke Hij ons door de zending van Jezus Christus toont. Toch blijft de eigen daad: het aanvaarden van deze trouw, geboden.

De tegenstelling tusschen „wets-godsdienst in eigengerechtigheid" en „leven uit den Geest", waarop ik bij de behandeling van den brief aan de Galaten wees, wordt bij de uitwerking van dit thema van den brief aan de Romeinen met grooten nadruk naar voren gebracht. Bij de bespreking van het belangrijkste gedeelte — den kern van dezen brief (I : 18—VIII : 39) — zal dit blijken.

Wij moeten dit gedeelte als volgt splitsen:

A. Hoofdstuk I : 18 tot III : 20, waarin wordt betoogd, dat zonder het evangelie op de gansche menschheid, zoowel op den Jood als op den Heiden, de toorn Gods rust.

B. Hoofdstuk III : 21 tot VIII : 39, waarin wordt aangetoond, dat door het geloof — door het aanvaarden van Gods genade in Christus — gerechtigheid en leven worden verworven.

Uit het onder A genoemde leze men I : 18 tot 32, waarin de verregaande verwording van het zedelijk leven van dien tijd door den apostel wordt beschreven. Paulus zegt, waarom hij dezen toestand beschouwt als schuld. Men had n.l. volgens hem uit de natuur God in zooverre kunnen kennen, dat men Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid had gevoeld (zie vrs 20). Maar men heeft dit niet gewild; men heeft niet voor het ontroerend wonder van het leven der natuur willen

buigen en dat vereeren. Men heeft God afgebeeld in de gedaante van een mensch; men heeft zichzelven willen eeren. Ja men is nog verder gegaan en heeft God afgebeeld in de gedaante van dieren (vgl. vrs 23 met Jeremia II : 5).

Althaus zegt m. i. terecht in zijn onlangs verschenen commentaar op dezen brief, dat Paulus bij de schildering van het oordeel, dat volgens hem daardoor (door deze afgoderij) over de „beschaafde" wereld is gekomen (vrs 24—32), de diepste opvatting van het gericht Gods naar voren brengt. Te weten deze, dat God de zonde straft door ze te doen voortwoekeren. Althaus voegt hier echter de m. i. zeer juiste opmerking aan toe, dat Paulus in Rom. I : 18—32 niet het beeld van het *geheele* heidendom geeft. De apostel ontkent niet, dat er ook een hoog geestelijk leven, althans een streven daarnaar, in de harten van sommige heidenen gevonden wordt (vgl. Hfdst. II : 14 v.). Intusschen, hij weet, dat deze hooge ethiek niet in staat is den mensch te redden, en dat wat van de heidenen geldt, ook geldt van de Joden. Zij hebben de wet; daardoor kennen zij Gods wil; maar zij doen dien wil niet. En op het *doen* komt het toch aan (vgl. II : 17—24). Uitwendige teekenen, zooals besnijdenis, waaraan de Joden zooveel waarde hechten, hebben zonder dit gehoorzaam zijn geen beteekenis (II : 25—29).

In hoofdstuk III : 9—20 wordt dan de slotsom van dit eerste — onder A genoemde — gedeelte getrokken; zoowel Jood als Heiden staan schuldig voor God. Men moet bij het gestrenge oordeel, dat Paulus hier uitspreekt (en ook over zich zelven laat gaan), bedenken, dat hij bij de woorden: „rechtvaardig", „goed", bij het spreken over „zoeken van God" enz. niet op het betrekkelijke maar op het absolute het oog heeft. Juist in dien zin, waarin ook Jezus gezegd heeft: „niemand is goed dan Eén, n.l. God" (Marcus X : 18). En daarnaast lette men ook hierop, dat de apostel aan dit scherpe oordeel de verklaring vooraf laat gaan (III : 1—8), dat ondanks deze ontrouw van menschen God toch Zijn volk en daarin de wereld niet loslaat (zie vooral de vrzn 3 en 4 N. V.: „Zou indien sommigen hunner ontrouw zijn geworden, hun ontrouw Gods trouw te niet doen? Verre van dien. Het moet blijken, dat God waarachtig is, ook terwijl menschen leugenachtig zijn, gelijk geschreven staat: opdat gij gerechtvaardigd wordt in uwe woorden, en zult zegevieren, wanneer men u wil oordeelen.")

Na dit negatieve komt dan wat wij zouden kunnen noemen het positieve gedeelte (boven onder B aangegeven, III : 21—VIII : 39), waarin wordt uiteengezet wat onder „rechtvaardiging uit geloof"

(I : 17) moet worden verstaan. Men leze eerste III : 21—26, waar in compacten vorm hetgeen Paulus verder gaat uitwerken wordt samen gevat. Alle roem is daarbij uitgesloten; het verschil tusschen Jood en heiden opgeheven; terwijl intusschen de wet, als openbaring van Gods wil, er geenszins bij wordt uitgeschakeld maar veeleer bevestigd (III : 27—31).

De apostel toont nu eerst aan, dat ook reeds voor den stamvader van het volk Gods (Abraham) deze „rechtvaardiging uit geloof" gegolden heeft, terwijl de besnijdenis hiervan slechts een bezegeling was (IV : 3, 10—14). De geloofsworsteling van Abraham bij zijn wachten op een kind, waardoor de aan hem gedane goddelijke belofte alleen werkelijkheid kon worden, wordt in ditzelfde vierde hoofdstuk geteekend als symbool van de geloofsworsteling der christenen, die in het kruis en in de opstanding Hem leeren kennen, die „de dingen, die niet zijn, roept alsof zij waren" (IV : 16—25).

Dan komt in het Ve hoofdstuk de nadere omschrijving van de rechtvaardiging uit geloof, waardoor wij „vrede hebben met God door Jezus Christus onzen Heer" (V : 1). Deze vrede is tweeledig: persoonlijk en sociaal. De persoonlijke vrede bestaat hierin, dat wij onder alle omstandigheden verzekerd zijn — ja steeds dieper verzekerd worden — van de ons geschonken liefde Gods (V : 2—11). De sociale vrede bestaat hierin, dat niet slechts enkele zielen met God worden verzoend maar dat er in Christus een nieuwe menschheid wordt geboren (V : 12—21). Dit laatste gedeelte is vooral in onze vertaling moeilijk te verstaan. Maar dezelfde gedachte, die wij in I Kor. XV : 20 vv. hebben aangetroffen, wordt hier uitgesproken (vgl. vooral V : 18 v.).

In het VIe hoofdstuk bestrijdt de schrijver dan de dwaling, die ten gevolge van de prediking der genade, zooals hij die bracht, licht kon komen (en waarschijnlijk ook reeds hier en daar bestond), dat, wanneer alleen op grond van het geloof een mensch vrede met God krijgt, het er niet op aan komt hoe hij leeft (VI : 1). Tegen deze dwaalleer verzet hij zich krachtig. De geloovigen zijn volgens zijn opvatting door den doop, waarbij zij „Christus hebben aangedaan" (vgl. Galaten III : 27), volkomen met Christus één geworden; met hem gestorven en daardoor der zonde gestorven en met hem opgewekt ten leven (VI : 2—6). Deze gedachte wordt nog duidelijker (en naar mijn meening juister) uitgewerkt in het tweede deel van dit hoofdstuk (vrs 8—23). Uit dit gedeelte blijkt weer duidelijk wat het woord „geloof" voor Paulus beteekent, n.l. „overgave", „gehoorzaamheid".

Wat in onze vertaling met het woord „dienstknecht" wordt weergegeven wordt in de nieuwe vertaling terecht met „slaaf" vertaald. Wij zijn gekocht door Christus, zijn eigendom en daardoor aan hem, de ware levensmacht, gebonden (VI : 22 v.).

Uit het zevende hoofdstuk noem ik alleen de verzen 14—25. Paulus schildert hier de tweespalt, die door de wet in een menschenhart ontstaat. Immers, de wet is inderdaad goddelijk, zij openbaart ons wat Gods wil is, maar zij stelt ons niet in staat het goede te *doen*. De laatste woorden van dit hoofdstuk (vrs 25 en 26) vormen dan den overgang tot het VIIIe hoofdstuk: het hoogtepunt van dezen brief. Ik omschrijf deze laatste woorden in verband met het begin van hoofdstuk VIII (vrs 1) aldus: „Ik dank God door Jezus Christus, mijnen Heer. Want ofschoon ik in mijzelven den tweestrijd tusschen geest en vleesch nog steeds ervaar, daar is geen verdoemenis voor degenen, die het eigendom van Jezus Christus zijn."

Ik wil thans trachten iets weer te geven van het VIIIe hoofdstuk, een der schoonste van den geheelen bijbel. De blijdschap, welke de apostel moet gevoeld hebben toen hij den juichkreet deed hooren: „Er is geen verdoemenis (veroordeeling) voor degenen, die in Christus Jezus zijn" meen ik te kunnen samenvatten in de volgende vier punten: hij gevoelt zich vrijgemaakt; hij weet zich in een nieuwe verhouding tot God gesteld, n.l. die van een kind tot zijn vader; hij verwacht het herstel van de gansche menschheid, ja van de geheele schepping; en hij is verzekerd van deze dingen, omdat hij weet, dat de geloovigen niet steunen op een persoonlijk gevoelen, een persoonlijk ervaren, maar op een daad Gods.

Wat het eerste betreft: het gevoel van vrijgemaakt te zijn, wij vinden dat beschreven in de verzen 2—13 en de aard dier vrijmaking wordt reeds aanstonds in het eerste der aangehaalde verzen genoemd. In de nieuwe vertaling luidt dit vers 2 aldus: „De wet (d.i. de macht) des Geestes, die het leven werkt in Christus Jezus, heeft u vrijgemaakt van de wet van zonde en dood". De bron van die vrijheid is dan de daad Gods: de zending van Christus, waardoor de zonde „in het vleesch" (doordat Jezus waarlijk mensch wordt) in beginsel wordt overwonnen (vrs 3). En de aard der ware vrijheid, die hierdoor in beginsel ontstaat, is deze: „dat wij ons niet willen laten beheerschen door het vleesch maar door den Geest".

Deze dingen worden ons geschonken, maar wij moeten ze aannemen; of eigenlijk: zij leggen beslag op ons. God maakt ons vrij in Christus

(zie vooral vrs 10—13; vrs 9 n.v.: „gij daarentegen zijt niet in het vleesch, maar in den geest, indien althans de geest Gods in u woont. Indien iemand echter den geest van Christus niet heeft, die behoort hem niet toe." Waar Paulus hier van vleesch en lichaam spreekt. bedoelt hij niet het lichamelijke als zoodanig als zondig te brandmerken, maar het lichamelijke of vleeschelijke, dat het geestelijke beheerscht.)

Wat het tweede betreft: de nieuwe verhouding, waarin de mensch zich tegenover God gesteld weet, wij vinden dit beschreven in de verzen 14—17. Het vaderschap Gods neemt de apostel geenszins aan als iets dat vanzelf spreekt. Hij kent buiten Christus God slechts als rechter. Maar door de vrijmaking, die God in Christus tot stand gebracht heeft, door den nieuwen geest, die hierdoor aan hen, die het eigendom van Christus zijn geworden, werd geschonken, weten dezen zich kinderen Gods. De geest doet hen God met den naam van Abba (vader) aanroepen. Zij weten, dat zij — ten deele reeds nu — deel hebben aan de heerlijkheid, welke komen zal, maar juist daarom (omdat zij Christus toebehooren) weten zij zich niet verheven boven den nood dezer wereld, maar leven daarin krachtens hun gemeenschap met dien Heer mee (vrs 17).

Over de komende heerlijkheid handelt dan wat ik als het derde punt noemde: het herstel van de gansche menschheid (zie vrs 18—27). De ervaringen der geloovigen, ook die van den schrijver zelf, bevestigen de verwachtingen, die hen vervullen. Vooral zij, die de eerstelingen des geestes hebben ontvangen, gevoelen het ontwricht zijn van de gansche schepping en van hun eigen leven. Het vrijgemaakt zijn, waarvan in de eerste verzen van dit hoofdstuk werd gesproken, is nog geen volle werkelijkheid. De hoop heft echter boven dit zuchten uit en leert wachten met standvastigheid. En zij ervaren bovendien, juist op de moeilijkste oogenblikken des levens, de hulp van den hun verleenden geest in het gebed.

Ten slotte komt dan de voltooide jubelkreet bij het getuigenis van den grond der zekerheid, waarop dit alles steunt: niet eigen daad, maar daad Gods — door Hem geroepen zijn. Hier weerklinkt dat krachtige: „Wij weten". Daar zijn tal van machten, die het leven des geestes dreigen te verstoren: gebeurtenissen in ons persoonlijk bestaan (vrs 28), eigen zonde en onwaardigheid (vrs 33 v.), vijandschap der wereld (vrs 35 v.), allerlei geheimzinnige daemonische machten (vrs 38 v.). Maar in dit alles zijn wij meer dan overwinnaars door hem, die ons heeft

lief gehad, niets kan ons van hem scheiden (vrs 38, 39). De geheele pericoop vrs 28—39 kan nooit genoeg gelezen worden; men moet ze uit het hoofd kennen en zoo gaandeweg er iets van verstaan.

Op den jubeltoon, waarmee het VIIIe hoofdstuk eindigt, volgt dan in hoofdstuk IX een smartkreet. Paulus spreekt over het ongeloof van zijn eigen — het uitverkoren — volk (IX : 1—5). Hij is overtuigd, dat de verharding van zijn volk, hun ongeloof, voorbijgaand zal wezen en eenmaal voor een geloovig aannemen van Christus plaats zal maken. Een verwachting, die nog bij velen bestaat en waarmee dan het inderdaad zeer treffende feit van het blijven voortbestaan van het Joodsche volk, al de eeuwen van zijn zwerven over de aarde, in verband wordt gebracht. Israël is echter tijdelijk verhard. Wat de apostel over deze tijdelijke verharding in de hoofdstukken IX—XII van den brief aan de Romeinen zegt, is in menig opzicht moeilijk te begrijpen. Ik wil van deze hoofdstukken alleen noemen wat m.i. het voornaamste en voor ons het best te verstaan is. Ik wijs dan eerst op IX : 30 tot X : 21, waar op de eigengerechtigheid van Israël gewezen wordt. Israël, dat met grooten ijver streefde naar gerechtigheid, maar met een ijver „zonder verstand", heeft de gerechtigheid, die „voor God geldt", niet kunnen verkrijgen, omdat het zich niet aan Christus overgaf maar zich integendeel aan hem ergerde. Jezus is hun een steen des aanstoots geworden in plaats van een rots, waarop zij kunnen bouwen (IX : 30 vv.). Met hun hartstochtelijk wettisch streven hebben zij als in eigen kracht tot den hemel willen opstijgen, wat onmogelijk is, terwijl in Christus het heil tot het arme menschenhart nederdaalde (X : 1—10). Dat is smartelijk; zij hebben de liefde, die hen zocht, verworpen, naar de prediking, welke tot hen kwam, niet willen hooren, terwijl God openbaar werd hun, die Hem niet zochten! Maar daardoor zal Israël eenmaal tot jaloerschheid verwekt worden en het heil begeeren, dat den christenen is gegeven (X : 11—21).

Op deze gedachte komt de apostel dan in het XIe hoofdstuk nadrukkelijk terug, nadat hij eerst heeft gezegd, dat Israël nooit in zijn geheel verworpen en ontrouw geworden is; een deel is getrouw gebleven, een deel is als in slaap geweest (XI : 1—10). Maar dat deel, dat „verhard" is geworden, zal — doordat zij het geloofsleven der heidenen zien — tot jaloerschheid worden verwekt en ook het heil in Christus begeeren (XI : 11). In de verzen 17—24 van dit XIe hoofdstuk wordt die gedachte dan nog toegelicht door een beeld van een olijfboom.

Israël was zoo'n vruchtbare olijfboom; maar er zijn takken van afgebroken en wilde loten (heidenen) zijn ingeënt. Intusschen, indien deze ingeënte takken geen vruchten dragen zullen ook deze weer afgebroken worden.

En — God is machtig de eenmaal afgebroken takken (Israël) weer in te enten. Het einde — daar is de apostel zeker van — zal wezen, dat met de heidenen gansch Israël zalig zal worden (XI : 25—35). Dat hierbij een zware verantwoordelijkheid op de christelijke gemeente gelegd wordt is wel duidelijk. Zij moet zóó zijn, op zóódanige wijze den grooten zegen toonen, die er in het leven des geloofs gelegen is, dat zij, die dit leven niet bezitten (en natuurlijk moet hierbij niet alleen aan de Joden, maar ook aan de nog ongeloovige heidenen gedacht worden), als vanzelf dit geloofsleven begeeren. Hierin ligt de ware zendingsgedachte.

Wij zijn thans genaderd tot het laatste gedeelte van den brief aan de Romeinen (Hfdst. XII tot XV : 13). Hierin wordt gehandeld over het nieuwe leven, dat krachtens Gods genade den geloovigen wordt verleend: de ware vervulling der wet. Dit gedeelte moet in tweeën gesplitst worden; A: XII en XIII de grondtrekken van een christelijke levenshouding, zoowel binnen de gemeente als daarbuiten, B: XIV : 1 tot XV : 13 de toepassing van het gebod der liefde in verband met bepaalde toestanden binnen de gemeente van Rome.

Dit geheele zgn. vermanende gedeelte wordt beheerscht door het woord XII : 1 „Ik wek u dan op broeders, bij al de barmhartigheid Gods, uw lichamen te wijden als een levende, Gode welgevallige offerande", (N. V.). Het motief voor alle zedelijk leven wordt hier gelegd waar het alleen kan en alleen mag gelegd worden: in de barmhartigheid Gods. Wij kunnen alleen leven „van God uit", van uit de liefde, waarmee Hij ons gezocht en eerst liefgehad heeft. Ons geheele leven wordt daardoor een geestelijke „eeredienst" (in onze vertaling minder juist „godsdienst). „Alles wat men in de wereld doet Gode als een offer brengen, dat is de heilige dienst van den christen in de wereld: zijn redelijke offerdienst. Dat wat overal elders cultus heet, komt hier niet in aanmerking. Het offer en daarmee al het sacrale, specifiek religieuse, handelen is door den offerdood van Christus opgeheven. Het middelpunt daarvan is de verzoening met God. En wij hebben niet meer noodig met God verzoend te worden. Wij zijn verzoend." (Emil Brunner).

Om nu echter tot deze waarachtige overgave, tot dit zich Gode offeren te kunnen komen, is allereerst noodig een eigen zelfstandig leven. „Maakt u niet gelijkvormig aan deze wereld, maar vertoont een andere gedaante door de vernieuwing van uw innerlijk leven, opdat gij kunt onderscheiden wat Gods wil is: wat goed, Hem welgevallig en volmaakt is." (XII : 2 N. V.).

In de eerste plaats zal dit dan hiertoe leiden, dat ieder zichzelven kenne en niet iets anders of meer wil wezen dan dat waarop hij is aangelegd. Hij zal dan daardoor en daarin den naaste willen dienen. De gemeente wordt dan als een lichaam, waarin elk lid zijn eigen functie heeft (vrs 3—8, vgl. I Kor. XII : 12—31). De houding zoowel tegenover de medegeloovigen als tegenover de tegenstanders der gemeente wordt hierdoor bepaald (vrs. 9—21, vgl. bij de laatste verzen Matth. V : 38 vv.).

Ook moet de ware verhouding tegenover de Overheid vrucht van dit nieuwe leven zijn (XIII : 1—7). Een geordend maatschappelijk leven, waarin recht en orde heerschen en waarin de strijd om het bestaan door recht en orde binnen betamelijke perken wordt gehouden, is noodzakelijk. Een christen heeft zich daarom om des gewetens wille hieraan te onderwerpen. Natuurlijk zoolang de overheid niet vraagt wat met den wil Gods in strijd is (vgl. Marcus XII : 13 vv.; Hand. V : 29).

In de verzen 8—10 van Hfdst. XIII keert Paulus dan tot Hfdst. XII : 9 terug. Het is alsof hij zeggen wil: Gij kunt uw plichten tegenover de Overheid wel nakomen, maar in de broederliefde blijft gij altijd een schuldenaar. Ook de felste ijveraars voor de wet moeten weten, dat zij de vervulling der wet nooit bereiken.

Vooral omdat de apostel den tijd, waarin hij leeft, als een tijd ziet van groote spanning, als den tijd waarin de wereldcrisis nadert (vgl. wat ik daarover o.a. bij de bespreking van den brief aan de Thessalonicensen heb gezegd), legt hij deze vermaningen met bizonderen nadruk aan het hart zijner lezers (XIII vrs 11 tot 14).

De tweede helft van deze afdeeling eindelijk handelt over bepaalde moeilijkheden binnen de gemeente (XIV : 1 tot XV : 13). Er waren n.l. in de gemeente van Rome christenen, waarschijnlijk van Joodsche afkomst, die meenden zich nog aan de spijswetten en aan bepaalde heilige dagen te moeten houden, terwijl anderen te dezen opzichte volkomen vrij stonden. Met een bizondere fijngevoeligheid predikt Paulus met het oog hierop de hooge roeping der verdraagzaamheid. Ik wijs op

enkele van de meest bekende en schoonste woorden uit deze hoofdstukken: XIV : 1—5, 12—23. Let vooral op dit laatste vers, waar de apostel ertegen waarschuwt zichzelven en anderen tot een levenshouding te dringen, die niet ten volle met zijne innerlijke overtuiging strookt. Voorts leze men XV : 1 en 2, 7—9.

Over hetgeen Paulus in het slot van hoofdstuk XV schrijft over zijn reisplannen heb ik bij den aanvang der behandeling van dezen brief reeds gesproken. Het XVIe hoofdstuk eindelijk behoort volgens sommige uitleggers niet bij het schrijven aan de gemeente van Rome. Vooral de namen, die van vrs 3 af hier genoemd worden, passen beter in een brief aan de Efeziërs. Sommigen nemen daarom aan, dat dit slot oorspronkelijk bij een schrijven aan de Efeziërs heeft behoord. Overigens getuigt het wel van een echt christelijk meeleven, dat Paulus voor zoovelen een woord heeft, waaruit blijkt hoe hij zich in hun aller omstandigheden verplaatst.

De brieven uit den tijd van Paulus' gevangenschap.

Wij bezitten een viertal brieven, die Paulus tijdens zijn gevangenschap geschreven heeft. Uit het boek der Handelingen weten wij, dat hij bij zijn bezoek aan Jerusalem is gevangen genomen en vanuit die stad eerst naar Caesarea en voorts naar Rome is gevoerd (vgl. Hand. XXI—XXVIII). Bovendien wordt ons vermeld, dat hij te Filippi een korten tijd een gevangene is geweest (Hand. XVI), terwijl het voorts waarschijnlijk wordt geacht, dat hij te Efeze in de gevangenis heeft gezeten. De vier brieven, waarin hij van zijn banden gewaagt (Filemon, Kolossenzen, Efezen en Filippenzen), kunnen dus vanuit verschillende gevangenissen geschreven zijn en de opvattingen dienaangaande loopen dan ook uiteen. Men achtte het vroeger het meest waarschijnlijk, dat alle vier deze brieven uit Rome geschreven waren. Hier werd den apostel een groote mate van vrijheid gelaten (Hand. XXVIII : 30 v.), zoodat hij gelegenheid tot schrijven zal gehad hebben en de verschillende personen, waarvan in deze brieven sprake is, bij zich kan hebben ontvangen. Intusschen is het ook mogelijk, dat — gelijk velen tegenwoordig aannemen — de brief van Filemon uit Caesarea werd geschreven of uit Efeze, waar dan ook de brieven aan de Kolossensiërs en aan de Efeziërs opgesteld en verzonden zouden zijn.

Wat echter voor ons het voornaamste is, is dit: dat Paulus, de vurige

en voortvarende man, die door den geest van Christus werd gedreven rusteloos te reizen over de geheele toen bekende wereld, ten einde daar de boodschap van Christus te brengen... dat diezelfde man, wanneer hij jaren lang gevangen moet zitten (en dat terwijl hij volkomen onschuldig was) niettemin zijn geloofskracht behoudt. Met onverminderde liefde en zonder zichzelven ooit te beklagen blijft hij over het heil van zijn geestelijke kinderen waken. Het is wel ten volle waar wat hij Filipp. IV : 11—13 schrijft: „Ik heb geleerd vergenoegd te zijn in hetgeen ik ben" en: „Ik vermag alle dingen door Christus, die mij kracht geeft".

De oudste der brieven uit de gevangenschap is die aan *Filemon,* een kort, persoonlijk schrijven, waaromtrent sommigen zich verwonderd hebben, dat het onder de canonieke boeken van het N. T. is opgenomen. Doch dit korte briefje heeft juist zoo groote waarde voor ons, omdat het op een buitengewone wijze ons het teere gemoed van Paulus openbaart. Het mag een wonder heeten — maar een zeer gelukkig wonder — dat het bewaard is gebleven.

Aanleiding tot het schrijven van dezen brief is geweest, dat een slaaf van Filemon, Onesimus, van zijnen heer was weggeloopen. Hij was ten slotte, waarschijnlijk ten einde raad en met reden bevreesd voor het gruwelijk lot, dat een weggeloopen slaaf placht te treffen, naar Paulus gegaan, dien hij kende omdat de apostel in het huis van zijnen heer te Kolosse in een kleine huisgemeente placht voor te gaan (Fil. vrs 1—7). De apostel heeft hem bij zich gehouden, doch zendt hem thans naar zijn rechtmatigen eigenaar terug, ofschoon hij hem gaarne als medehelper in den evangelie-arbeid bij zich zoude gehouden hebben. Paulus doet dit echter in de hoop, dat Filemon dezen slaaf niet alleen in genade zal aannemen, maar als een broeder zal beschouwen (Fil. vrs 8—16). Ja hij hoopt, dat Filemon nog meer zal doen dan van hem gevraagd wordt. Wellicht denkt Paulus hierbij aan vrijlating (vrs 17—21). Uit de laatste verzen van dezen brief blijkt dat Paulus hoopt, dat hij spoedig zal worden vrijgelaten en voorts, dat verscheidene broeders als mede-arbeiders bij hem zijn (22—25).

Men neemt aan, dat dit briefje geschreven is omstreeks 58 of 59 en tegelijk met den brief aan de Kolossensen verzonden is.

De aanleiding tot het schrijven van dezen *brief aan de Kolossensen* was, dat er in die gemeente dwaalleeren waren binnen geslopen. Deze bestonden waarschijnlijk daarin, dat men engelen en daemonen (met

engelen worden in het N. T. veelal booze geesten bedoeld) vereerde als levensmachten, waaraan de mensch onderworpen is. Een soort astrologie, waarbij men de gesternten, waaronder een mensch geboren is, beschouwt als machten, die niet alleen zijn aanleg bepalen, maar ook zijn lot beheerschen. „Paulus (zoo schrijft dr A. M. Brouwer in zijn meermalen genoemde boek, pag. 376) ontkent het bestaan van engelen en daemonen niet. Integendeel, hij houdt er ernstig rekening mee. Maar dit is de blijde boodschap: Christus is ver boven alle geestelijke machten verheven; in hem woont de volheid Gods in alle werkelijkheid" (II : 9). De apostel spreekt over deze dwaalleeren (Kol. II : 4—III : 4). Vooral in Hfdst. II : 8 vv. waarschuwt hij zeer duidelijk hiertegen. In de nieuwe vertaling luiden deze verzen aldus: „Ziet toe, dat er niemand kome, die u meesleepe door wijsbegeerte, de ijdele misleiding naar menschelijke overlevering, in overeenstemming met wereldgeesten en niet met Christus. Immers, in hem woont de volheid der godheid lichamelijk en gij hebt de volheid ontvangen in hem, die het hoofd is van alle engelen-hoogheid en macht" (vgl. hierbij Kol. I : 13—18). Deze dwaalleeren bevorderden, wat uit de boven aangehaalde verzen blijkt, een soort ascetisme, deels van Joodschen, deels van Heidenschen oorsprong. Men meende hierdoor een hooger geestelijk leven te kunnen verkrijgen (zie vooral Hfdst. II : 21 vv.).

De Christus-beschouwing, welke Paulus hier en ook in andere verzen van dezen brief huldigt, noemen wij de kosmische (zie vooral II : 15 in de N. V. aldus: „De engelen en machten heeft hij ontwapend en openlijk aan de kaak gesteld, door aan het kruis over hen te triumfeeren"). Volgens deze opvatting heeft Jezus in zijn kruisdood niet alleen de aardsche overheden, die hem ten onder wilden brengen, verslagen, maar ook de daemonische machten, de macht der duisternis (Lucas XXII : 53), die deze aardsche machten beheerschte en feitelijk in de booze geesten, waarvan ik boven sprak, werd vereerd. In Christus wordt de geloovige vrij gemaakt van deze daemonische machten, die de wereld aan zich hebben onderworpen, en met de opperste godheid verbonden (vgl. ook Rom. VIII : 38 v.).

In dit verband moet het woord van prof. Brouwer, dat ik boven aanhaalde, gelezen worden: „Christus is ver boven alle geestelijke machten verheven; in hem woont de volheid Gods in alle werkelijkheid". In Christus is de verloste wereld, de gemeente, dus vrijgemaakt van de duistere bovenaardsche machten, die deze wereld beheerschen, en onmiddellijk met God verbonden; de gemeenschap met Hem is hersteld.

Van veel beteekenis is verder wat wij vinden in het slot van dezen brief (III : 1 tot IV : 18). Dit zijn vermaningen, die nog zeer duidelijk tot ons spreken en woorden betreffende persoonlijke verhoudingen, die ons — al kennen wij de lieden, die erin genoemd worden, niet — toch nog treffen. Ten deele vinden wij wat hierin gezegd wordt bijna letterlijk in den brief aan de Efeziërs terug.

Deze brief aan de *Efeziërs* is waarschijnlijk oorspronkelijk een rondschrijven aan een aantal gemeenten in Klein-Azië. (Zie: de Zwaan, Efezenbrief van Paulus, pag. 8—13).

Zooals ik boven schreef, is deze brief nauw verwant met dien aan de Kolossensen, vooral het laatste gedeelte over het evangelie en het dagelijksch leven. De bestrijding der dwaalleeraars, die wij in het schrijven aan de gemeente van Kolosse vinden, komt hier niet voor. Maar wel de beschouwing van Christus als verheven boven alle hemelwezens. En die Christus is het hoofd der Kerk of der Gemeente. Vooral over die Gemeente — het lichaam van Christus — handelt deze brief. Het heil, dat Jezus heeft gebracht, moet niet individueel worden opgevat, maar als roeping van een volk (vgl. hierover: De Efezenbrief van Paulus door prof. Dr. J. de Zwaan, vooral Hfdst. X). „Het is God niet te doen (zie a. w. 45 v.) om een aardsch, maar om een geestelijk volk. Daarop tendeerde Zijn plan van vóór de grondlegging der wereld. Dat volk, dat bestemd is voor de *nieuwe hemelen en nieuwe aarde,* omvat — wonder der wonderen voor den Jood Paulus, maar hij kan er niet tegenop: de geest heeft het hem en anderen duidelijk geopenbaard — Jood en niet-Jood."

Over deze gemeente — dit volk Gods — spreekt de apostel vooral in dezen brief aan de Efeziërs, nadat hij (I : 3 vv.) een lofprijzing heeft laten hooren voor de zegeningen, welke God aan Zijn volk geeft (zie vooral I : 3—5; vrs 3 in plaats van „zegening in den hemel" te lezen: „met elken aard van bovenaardschen zegen").

Ik verwijs verder vooral naar de volgende gedeelten van dezen brief: I : 15—23. Vooral in de laatste dezer verzen (20—23) komt weer de beschouwing van den kosmischen Christus, waarover ik boven sprak, naar voren. Hij is „verre boven alle overheid en kracht en macht", d. i. boven al het heir der daemonen, die in deze aardsche bedeeling verwarring stichten, en de gemeente, die met hem verbonden is, is daarom ook boven deze machten verheven. Zie hierover ook II : 1—10, vooral vrs 6, waar gezegd wordt, dat de gemeente in het hemel-

ruim is geplaatst, geestelijk verheven boven de verwarring dezer wereld. Voorts wijs ik op II : 11—18, waar dat voor den apostel zoo groote wonder besproken wordt, dat God ook niet-Joden tot Zijn volk heeft geroepen. Dit gedeelte eindigt dan met de prachtige woorden over den „waren Tempel" (II : 19—22), in de vertaling van de Zwaan aldus luidende: „Zoo zijt gij dan geen vreemdelingen en bijwoners meer, maar gij zijt medeburgers der heiligen en huisgenooten Gods, als bouwsteenen aangebracht op het fundament van apostelen en profeten, terwijl Christus Jezus de hoeksteen daarvan is, door wien al het bouwwerk, wèl in verband gevoegd, opwast tot een heiligen tempel in den Heer, in wien ook gij samen als bouwstof dient, tot een woonstede Gods in den Geest."

Uit het derde hoofdstuk, waarin Paulus spreekt over het groote wonder, dat *hij* deze blijde boodschap aan de heidenen heeft mogen brengen (zie III : 8,9) noem ik vooral het gebed, waarin hij vraagt of God der gemeente moge doen verstaan hoe groote zegen haar te beurt is gevallen (III : 14—21), terwijl ik ten slotte uit het IVe, Ve en VIe hoofdstuk de aandacht vestig op het vermanende gedeelte, dat voor een deel, bijna gelijkluidend, in den brief aan de Kolossensen voorkomt; Ef. IV : 1—6 over de éénheid in Christus; IV : 7, 11—16 over de verscheidenheid in die éénheid (vgl. 1 Kor. XII en Rom. XII); IV : 17—V : 21 bevattende tal van voorschriften voor het maatschappelijk leven, waarbij de christenen zich van de heidensche omgeving moeten onderscheiden; V : 22—VI : 9 bevattende regels voor het huisgezin; voor de verhouding tusschen man en vrouw, ouders en kinderen, heeren en knechten, waaruit wij zien kunnen, dat Paulus — hoewel hij zelf meende buiten den huwelijken staat te moeten blijven — toch het huwelijk en het gezinsleven van hooge waarde acht. Ook hetgeen hij van de verhouding tusschen heeren en knechten (slaven) zegt is van groote beteekenis. Hierbij legt hij op de wederkeerigheid der verplichtingen den nadruk, evenals bij de verhouding tusschen ouders en kinderen. Ten slotte wijs ik nog op de beschrijving van de wapenrusting Gods (VI : 10—20), eindigend met een dringend verzoek om voorbede. Hierna komen nog enkele verzen over den man, die den brief zal overbrengen, en een heilbede (VI : 21—24).

De brief aan de *Filippiërs*, de laatste der brieven uit de gevangenschap van den apostel, draagt — zooals prof. van Nes (Tekst en Uitleg: Galaten-Filemon p. 8 vv.) terecht opmerkt — een geheel ander karak-

ter dan die aan de Efeziërs. „Wij hebben hier — zoo schrijft hij — een schrijven voor ons, dat tintelt van hartelijkheid en telkens laat voelen, hoe nauw schrijver en lezers met elkander verbonden zijn." Hij wijst dan op het bekende verhaal van de stichting dezer gemeente (Hand. XVI : 12 vv.), het bezoek van Paulus aldaar na zijn vertrek uit Efeze (Hand. XX : 6) en de hartelijke verhouding daaruit blijkend, dat deze gemeente hem meermalen met geldzendingen had verblijd (Fil. IV : 10 en 16; 2 Kor. XI : 8 v.; vgl. 2 Kor. VIII : 1 v.).

Men heeft vroeger vrijwel algemeen aangenomen, dat de apostel zich tijdens het schrijven van dezen brief in de gevangenschap te Rome bevond, omdat erin gesproken wordt van het praetorium (I : 13, rechthuis), van „hen, die van het huis des keizers zijn" (IV : 22). Doch tegenwoordig meenen sommigen dat dit schrijven ook uit Efeze afkomstig kan wezen, waar evenals te Rome van een praetorium kon gesproken worden. In ieder geval blijkt echter, dat Paulus de mogelijkheid van een spoedigen dood, den marteldood, verwacht (1 : 20 vv.), als het einde van het proces, waaraan hij is onderworpen. Is dit tijdens zijn verblijf te Rome geschreven, dan zou de brief, volgens prof. van Nes, omstreeks 60—62 zijn opgesteld.

Merkwaardig is onder deze omstandigheden de herhaalde opwekking tot blijdschap (II : 17, 18; III : 1; IV : 4).

Toch is met de verwijzing naar den hartelijken toon van dezen brief en naar de opwekking tot blijdschap niet het geheele karakter van dit schrijven aangegeven. Het IIIe hoofdstuk laat een geheel anderen toon hooren. Het is van een felheid, die aan den brief aan de Galaten doet denken en doet ons zien, dat Paulus ook daar waar zijn gemoed warm is voor veel goeds, dat hij ondervonden heeft, toch dezelfde fel-principieele man blijft zooals wij hem van elders kennen. Ik kom op een en ander nader terug.

De brief begint met een begroeting, een woord van dank aan God voor wat Hij aan deze gemeente gedaan heeft en naar de apostel vertrouwt nog zal doen (I : 1—11). Hier treft ons vooral de hartelijke toon. Hierop volgen zeer treffende woorden over den zegen, dien Paulus als gevolg van zijn gevangenschap verwacht (I : 12—26). Ik wijs hierbij vooral op de verzen 12—14, 19 en 21—24; (vrs 22 N. V.: „moet ik echter op aarde leven, dan is dat voor mij werken en vrucht voortbrengen"). In de laatstgenoemde verzen wordt de mogelijkheid van een spoedig einde onder de oogen gezien. Bij 23 merkt prof. van Nes op, dat Paulus hier niet denkt aan een tusschentoestand in den Hades en dat de voor-

stelling van de parousie (wederkomst) hier geen rol speelt. „Na zijn sterven is Paulus onmiddellijk bij Christus."

Dan volgt in I : 27—30 een vermaning tot dapper standhouden in den strijd voor het geloof.

Het tweede hoofdstuk vangt aan met een vermaning tot nederigheid (II : 1—4), die na aan het hart der lezers wordt gelegd door de verwijzing naar het voorbeeld van Christus (II : 5—11). Dit is een der schoonste en meest bekende gedeelten van dezen brief. De vrijwillige zelfvernedering van Christus, den zoon Gods, die Gode evengelijk was (vgl. Joh. I : 1) en niet alleen mensch werd, maar ook als mensch vrijwillig den slavendood aan het kruis onderging. Op dit voorbeeld van Christus ziende moeten de lezers zich dan tot gehoorzaamheid aangorden (II : 12—16) en hun eigene zaligheid met vreeze en beven werken (vrs 16 nieuwe vertaling: „In het vaste bezit van het woord des levens, mij ten roem tegen den dag van Christus: dat ik niet tevergeefs geloopen en niet tevergeefs mij ingespannen heb"). In de verzen 17 en 18 komt de gedachte aan een mogelijk nabijzijnden dood naar voren (N. V.: „Indien ik ook als plengoffer aan de offerande en den priesterdienst van uw geloof word toegevoegd, zoo verheug ik mij daarover voor mijzelf en met u allen. En evenzoo moet ook gij u verheugen voor uzelf en met mij.").

In II : 19—30 komt dan een aanbeveling van zijn mede-arbeiders Timotheüs en Epafroditus. Hij hoopt deze broeders spoedig naar Filippi te zenden. De laatstgenoemde, die de liefdegave der gemeente aan Paulus bracht, is zwaar ziek geweest, maar gelukkig hersteld.

Nu volgt het IIIe hoofdstuk, waarover ik hier boven sprak. Het tweede gedeelte van het eerste vers van dit hoofdstuk doet ons onderstellen, dat de apostel hier verwijst naar een vorig schrijven, dat ons niet is bewaard gebleven. Want de dingen, waarover hij hier komt te spreken, zijn ons uit dezen brief niet bekend. „Wij worden hier verplaatst in den grooten strijd van de Galaten, waaraan Filippi blijkbaar niet geheel vreemd is gebleven" (van Nes a. w. 95). Het gaat hier tegen Joden of Joodsche christenen, die de gemeente hebben beroerd door hunne prediking, dat de besnijdenis voor de zaligheid noodzakelijk zou zijn. Paulus wijst er dan op, dat wat aangaat Joodsche rechtzinnigheid hij zich stellig zou mogen beroemen op volkomen trouw, maar dat hij, juist omdat hij van alle „eigengerechtigheid" afstand heeft gedaan, dit alles volkomen waardeloos, ja zelfs schadelijk acht (III : 3—7). Sinds Christus hem gegrepen heeft kent hij een andere

bron van gerechtigheid en een andere kracht, die hem drijft (III : 8—14, vooral vers 12—14).

Wat ons ten slotte in dit hoofdstuk treft is ten eerste de felle toon tegen zijn tegenstanders, die hij „honden" noemt (III : 2) en „vijanden van Christus' kruis" (vrs 18 v.) en voorts, dat hij zichzelven ten voorbeeld stelt (vrs 17), ja van „volmaakt-zijn" spreekt (vrs 15). Dit laatste kan alleen verklaard worden uit het feit, dat hij niet wijst op zijn „christelijken levens-wandel" in den gewonen zin van dit woord, maar in den principieelen zin, n.l. op een niet zoeken van eigengerechtigheid, maar van de gerechtigheid uit geloof. Dat het „volmaakt zijn" niet in letterlijken zin bedoeld wordt, blijkt voldoende, wanneer men III : 15 en vrs 12 met elkaar vergelijkt.

Het laatste hoofdstuk van dezen brief laat den toon hooren van de twee eerste. Het handelt over: eensgezindheid (IV : 1—3), blijdschap (4), bescheidenheid (5), een zeer schoon woord over het gebed (6—7) en over reinheid in het denken (8 en 9). Ten slotte komt een dankzegging voor de ontvangen liefdegaven (vrs. 10—20), groeten en zegebeden (21—23).

De herderlijke of pastorale brieven: I en II Timotheus en Titus zijn waarschijnlijk niet van Paulus zelf afkomstig, maar bewerkingen van geschriften, die de apostel aan zijn twee meest bekende mede-arbeiders heeft gezonden. (Over Timotheus zie Hand. XVI : 1 vv.; Filipp. II : 19 vv. Over Titus Galaten II : 1 vv.; 2 Kor. VIII : 6; XII : 18).

Wij vinden in deze brieven allerlei aanwijzingen over de plichten van opzieners en diakenen, over de verzorging der gemeenten, over het herderlijk werk en over de bestrijding van allerlei ketterijen.

Bovendien bevatten zij geloofsgetuigenissen en zedelijke vermaningen, die voor ons nog groote beteekenis hebben. Ik noem daarvan eenige: I Tim. I : 5 (een bekend woord over het gebod der liefde); 12—17 (dankzegging aan den getrouwen Heer, die hem geroepen heeft); IV : 8 (een bekend woord over lichamelijke en geestelijke oefening); VI : 6—12 (opwekking tot godzaligheid, waarschuwing tegen geldzucht en aansporing om den goeden strijd te strijden); II Tim. I : 12—17 (waarin vooral het schoone woord: „ik weet in wien ik geloofd heb", vrs 12); 14 (bewaar het goede pand!); II : 19 (een bekend woord over het vaste fondament); III : 14—17 (over de beteekenis der H. S.); IV : 7—8 (het

strijden van den goeden strijd); Titus I : 15 (den reinen is alles rein enz.); II : 11—15 (over de zaligmakende genade Gods).

DE BRIEF AAN DE HEBREEN.

Deze is in onze Bijbel-vertaling onder de brieven van Paulus opgenomen. Reeds Calvijn heeft echter verklaard, dat deze brief niet van Paulus afkomstig kan zijn en de Paulinische afkomst wordt dan ook tegenwoordig door niemand meer gehandhaafd. Ook het opschrift: „Aan de Hebreën" is later toegevoegd. Wie ermee bedoeld zijn is niet geheel zeker. Misschien heiden-christenen, die gevaar liepen te verslappen en door Joodsche voorstellingen te worden meegesleept.

De hoofdgedachte van dezen brief wordt reeds aanstonds in de eerste verzen (I : 1—4) aangegeven, waar gewezen wordt op de meerderheid der openbaring in Jezus Christus boven die in het O. T. In den ouden tijd heeft God gesproken door de profeten, in den nieuwen door den Zoon. „Het is dezelfde God, die het O. en het N. Verbond gaf, maar in den Zoon is Hij veel dichter bij ons gekomen" (v. Nes, Brief aan de Hebreën in Tekst en Uitleg pag. 7). De lezers, die niet tot de eerste generatie der belijders behoorden, worden vermaand het heil door Jezus gebracht vooral niet te verwaarloozen (vgl. II : 1—4; vrs I in de vertaling van v. Nes in plaats van „doorvloeien": „Wij mochten anders eens afdrijven").

Nu komt de schrijver aanstonds op een hoofdgedachte van zijn brief: dat Jezus, de zoon Gods, die zooveel hooger was dan de engelen, niet in het leven der engelen maar in dat der menschen heeft gedeeld. Hij kon alleen daardoor vele „kinderen tot heerlijkheid leiden" en de „opperste leidsman hunnen zaligheid worden". Wij zien weliswaar nog niet, dat hij de menschheid daartoe heeft gebracht, maar wij zien wel dat hij „met eere en heerlijkheid is gekroond" (II : 5—10, 14—18).

Hierna worden de lezers nogmaals tot getrouwheid aan dezen Jezus opgewekt. Hij wordt gesteld tegenover Mozes, die de middelaar was van het O. V., een man, die eerbied verdient, maar een dienaar, terwijl Jezus de Zoon is (III : 1—6). Zij worden gewezen op het zeer ernstige gevaar aan ontrouw verbonden, aan welk gevaar het volk des O. V.'s niet is ontkomen. Door hun ongehoorzaamheid zijn zij niet in de rust ingegaan (III : 7—19). Alleen zij, die het Woord Gods ter harte nemen, kunnen tot die rust ingaan. Wij hebben echter een hoogepriester, die ons helpt (IV : 11—16).

In het vijfde hoofdstuk wordt dan van dezen hoogepriester gezegd,

dat hij is „priester in der eeuwigheid, naar de ordening van Melchizedek" (V : 6). En hierop wordt in het VIIe hoofdstuk terug gekomen. De schrijver bedoelt hiermee, dat Jezus niet op grond van afstamming, uit den stam van Levi, dus niet op grond van traditie, maar door een onmiddellijk besluit van God priester is geworden. De geheimzinnige figuur van Melchizedek (Gen. XIV : 18 tot 20) wordt hierbij als type genomen van iemand, die *ook* buiten alle afstamming om tot het priesterschap was gekomen.

Bijzonder wordt echter ook hier weer de nadruk gelegd op de vrijwillige zelfvernedering van dezen hoogepriester, waardoor hij „allen, die hem gehoorzaam zijn, een oorzaak van eeuwige zaligheid is geworden" (V : 7—10). En die niet voor eigen zwakheden behoefde te offeren, doch eenmaal een volkomen offer heeft gebracht (VII : 26—28). Hij zetelt nu in den hemel en is daar bedienaar van het ware heiligdom, waarvan de tabernakel slechts een afschijnsel was (VIII : 1, 2; IX : 24—28).

Nadat de schrijver dit uitvoerig heeft aangetoond, wekt hij zijn lezers op te volharden in het geloof (X : 19—25). En hij doet dit vooral ook op grond van den geloofsmoed, dien zij vroeger hebben betoond (X : 32—35). Dit volhardend geloof toch, dat op de ware heilsgoederen hoopt, is het kenmerk der echte godsvrucht van alle tijden.

Van dit volhardend, waarachtig geloof geeft hij dan vele voorbeelden in het XIe hoofdstuk, het meest bekende van zijn geschrift. Ik beveel hiervan bizonder ter lezing aan XI : 1, waarin het wezen des geloofs, zooals deze schrijver dat opvat, geteekend wordt; 3, nadere toelichting van deze geloofs-opvatting in verband met de scheppingsgedachte; 4—7 Abel, Henoch en Noach als voorbeelden van ware geloovigen; vooral 8—10, een teekening van het geloof van Abraham; 13—16 een samenvatting van het wezen des geloofs als vertrouwend wachten en geestelijk aanschouwen van het heil Gods; 17 en 18 teekening van het geloof, zooals Abraham dit openbaart, wanneer hij op Gods bevel Isaäk naar het altaar brengt; 24—27 het geloof van Mozes; 32—40 een samenvatting van geloofsgetuigenis en geloofsstrijd zooals die zich in tal van geloofshelden heeft geopenbaard. Bij dit XIe hoofdstuk — terecht de beeldengalerij der geloovigen genoemd — sluit dan onmiddellijk het XIIe aan, dat begint op Jezus als den voleinder des geloofs te wijzen (XII : 1—3), voorts tot standvastig volhouden aanspoort, ook wanneer de omstandigheden, die God over ons komen laat, als kastijdingen zijn (4—11); verder opwekkingen tot standvastig-

heid, tot najagen van den vrede en de heiligmaking bevat (12—17) en een herhaalde vermaning om God te dienen (18—29).

Het laatste hoofdstuk van dit geschrift, het XIIIe, handelt ten slotte over: de broederlijke liefde (XIII : 1—6); over trouw aan Jezus, die „gisteren en heden dezelfde is en tot in eeuwigheid" (8); over weldadigheid en over trouw aan de voorgangers (17—19). Het slot vormt een zegebede (20).

DE ALGEMEENE BRIEVEN.

Onder Algemeene brieven worden verstaan die geschriften, welke niet voor één bepaalde gemeente of voor één bepaalden persoon zijn bestemd, maar voor de geheele kerk. Wel worden de brief van Jacobus en de eerste brief van Petrus tot bepaalde *groepen* der christenheid gericht, maar er wordt daarbij toch niet gedacht aan toestanden, waarin een enkele kring zich bevond.

De tweede en derde brief van Johannes zijn wel aan bepaalde personen gericht.

Brief van den Apostel Jacobus.

De hier genoemde schrijver kan onmogelijk de bekende Jacobus, de zoon van Zebedeüs, de broeder van Johannes zijn, die volgens Handelingen XII : 2 door Herodes Agrippa I was gedood. Waarschijnlijk wordt bedoeld: Jacobus, de broeder van Jezus (vgl. Marcus VI : 3). Hij moet zich bevonden hebben onder de 120 personen, die na de hemelvaart de uitstorting des Geestes afwachtten (Hand. I : 14). En hij wordt ook genoemd Hand. XV : 13; Gal. I : 19; II : 9 en 12. Tijdens Jezus' aardsche leven heeft ook deze broeder des Heeren niet in hem geloofd. Misschien is hij bedoeld in het bericht van I Korinthen XV : 7, waar van eene verschijning van den verrezen Heer aan Jacobus sprake is. De positie van gezag, waarover straks, zou dan van deze hem te beurt gevallen verschijning het gevolg zijn geweest.

Volgens de overlevering heeft deze Jacobus aan het hoofd gestaan van de eerste gemeente van Jerusalem en daar groot aanzien genoten, ook bij vele Joden, omdat hij — ondanks zijn overgave aan Christus — de Joodsche wet getrouw in acht nam. Toch moest hij den marteldood sterven, want de gezaghebbende Joden, die zijn wettischheid natuurlijk wantrouwden, eischten van hem, dat hij staande op de tinne des tempels, ten aanhoore van het gansche volk, Christus zou verloochenen. Toen hij dit weigerde werd hij naar beneden geworpen en gesteenigd.

Dat de brief van dezen Jacobus afkomstig zou wezen wordt door sommige geleerden betwijfeld, naar mij voorkomt op geen voldoenden grond. Men heeft zelfs wel gemeend in dit geschrift geen eigenlijk christelijk schrijven te bezitten, omdat het meer een algemeen zedelijk. geen bepaald christelijk, karakter draagt. Het opschrift: Jacobus, een dienstknecht Gods en des Heeren Jezus Christus (I : 1) en de woorden (II : 1) „Mijne broeders, hebt het geloof des Heeren Jezus Christus, des Heeren der heerlijkheid, niet met aanneming des persoons" zouden dan later zijn ingevoegd. Doch ook deze onderstelling schijnt mij ongegrond. Wel draagt de brief een geheel ander karakter dan de brieven van Paulus, wiens opvattingen soms schijnen bestreden te worden. Ik kom daar straks op terug.

Volgens hoofdstuk I : 1 is dit schrijven gericht aan de „twaalf stammen in de verstrooiing". Waarschijnlijk wordt deze naam op de christelijke gemeenten, waar de schrijver zich toe richt, toegepast, omdat zij werden beschouwd als de voortzetting van Israël, het ware volk Gods. Van „verstrooiing" wordt dan wellicht gesproken, omdat zij om des geloofs wille uit het land hadden moeten wijken.

Dit geschrift was van ouds bij de Doopsgezinden in hooge eere om de praktische vroomheid, die er uit spreekt. Het herinnert hier en daar sterk aan de Bergrede (vgl. o.a. V : 12). Het moet geschreven zijn in een tijd van velerlei beproevingen, maar ook in een tijd, dat allerlei bederf in de gemeente binnensloop, vooral het bederf van hoogmoedige weelde en rijkdom.

De inhoud is weinig samenhangend.

Hoofdstuk I : 2—18 handelt over velerlei verzoekingen, die tot zegen kunnen en zullen zijn, wanneer zij op de rechte wijze worden gedragen. Hiervoor moet wijsheid van God gevraagd worden, die in gebed kan worden verkregen (5—12). Blijven de verzoekingen louter verzoekingen zonder louterende beproevingen te worden, dan is dit aan eigen schuld te wijten (13—15). Maar de ware christen weet den weg tot de bron van kracht te vinden, omdat hij door God, door Zijn Woord, is herschapen (16—18).

In hoofdstuk I : 22—25 komt de schrijver dan tot het thema, dat hij telkens weer aanroert: het christelijk leven van de daad (vgl. II : 26). Hij vergelijkt in de boven aangehaalde woorden (I : 22—25) iemand, die alleen hoorder en geen dader des woords is, bij een man, die zijn aangezicht, dat misschien wel reiniging behoeft, slechts even, terloops, in een spiegel heeft gezien en aanstonds is vergeten hoe hij

eruit ziet. De wet Gods moet een spiegel zijn, waarin men met volle aandacht ziet, zoodat men niet aanstonds weer vergeet wat men eruit vernomen heeft, maar er aan blijft denken en er naar handelt. Die wet wordt hier — en II : 12 — de wet der vrijheid genoemd, dat is: een wet, die door de genade Gods in Christus één is geworden met ons innigste wezen (vgl. Jer. XXXI : 33).

Over dit daad-christendom zie verder I : 27; II : 1—9 (vgl. V : 1—6, waar het toegepast wordt op de houding tegenover rijken en de houding der rijken zelf); II : 14—26 over de tegenstelling tusschen geloof en werken. In dit gedeelte schijnt de schrijver te polemiseeren tegen de Paulinische opvatting der rechtvaardiging uit geloof (Rom. I : 17). Doch het is duidelijk, dat hier met geloof iets anders wordt bedoeld dan bij Paulus. Hier is het: voor-waar-houden, bij Paulus: overgave aan God en Christus dat noodzakelijk met goede werken gepaard moet gaan.

Ik wijs verder nog op zeer bekende woorden uit dezen brief: III : 1 —12 over de zonden van de tong; III : 17 over de wijsheid, die van boven is; IV : 1—4 een gestrenge afkeuring van onderlingen strijd; IV : 13—16 over het lichtvaardig plannen maken; V : 12 tegen het zweren; V : 13 over bidden en psalmzingen; V : 14 over den omgang met kranken; V : 16 over de kracht van het gebed; V : 19, 20 over den omgang met den afgedwaalden broeder.

De eerste algemeene brief van Petrus.

Evenals de brief van Jacobus is deze niet tot één bepaalde gemeente gericht, maar tot een groep van gemeenten. De leden daarvan worden „vreemdelingen" genoemd, die „verstrooid" zijn (I :1). Deze vreemdelingschap moet waarschijnlijk opgevat worden in den zin van Hebreën XI : 13. Verder wordt van hen gezegd, dat zij „door den Geest zijn geheiligd" en „geroepen tot gehoorzaamheid en besprenging met het bloed van Jezus Christus" (N. V.). Bij deze laatste woorden vergelijke men Ex. XXIV : 7 en 8, waar vermeld wordt, dat bij het verbond van den Sinaï het volk Israël met het bloed der offerande wordt besprenkeld. Zoo worden zij, die tot het volk des N. Verbonds behooren, geacht met het bloed van Christus besprenkeld te zijn en daardoor gewijd tot leden van het ware Volk Gods.

De groote beteekenis van dezen brief ligt in het feit, dat hij werd geschreven in een tijd, dat de haat tegen het jonge christendom zich steeds feller openbaarde, om straks in wreede vervolgingen los te bar-

sten (zie III : 13 vv.; IV : 12 vv.; V : 8 vv.), „De wapenrusting, die de gemeente hiertegenover had aan te doen, mocht alleen bestaan in vertrouwen op en eerbied voor God en een goed geweten. Daardoor zou zij zich onverwinnelijk betoonen" (Herman Gunkel, Ie Brief van Petrus in comm. van Weiss).

Petrus, die volgens het opschrift de auteur is van dezen brief (vgs. V : 12 geschreven door de hand van Silvanus), is waarschijnlijk bij de eerste vervolging onder Nero (64 n. Chr.) gekruisigd. Het geschrift moet dus vóór dien tijd zijn opgesteld.

De brief vangt aan met een lofprijzing van God voor de in Christus gewekte hoop (1 : 3—12). Petrus wordt hierom de apostel der hoop genoemd, in tegenstelling tot Paulus, den apostel des geloofs en Johannes, den apostel der liefde, vooral op grond van diens eersten brief. Met deze lofprijzing geeft de schrijver aan wat de grond en de kracht van het leven der gemeente moet zijn. Doch reeds hier wordt gewezen op wat ik boven noemde: de verdrukkingen, die aanstaande zijn (I : 6 v.). Bij deze lofprijzing sluit zich dan onmiddellijk aan een opwekking tot heilig leven (I : 13—19). De vermaning „nuchter" te zijn (I : 13 N. V. „beheerscht") komt meerdere malen in dezen brief voor (IV : 7; V : 18).

De spanning, waarin men met het oog op de dreigende vervolgingen verkeerde, kon toch licht tot overspanning aanleiding geven. Vgl. uit het aangehaalde gedeelte vooral ook I : 15, 16.

Bij dit streven naar een heilig leven moeten de leden der gemeente elkander steunen in broederlijke liefde, saamgebonden door het Woord, dat hen deed herboren worden (I : 22—25) en dat hen tot een waarachtige gemeente heeft gevormd (II : 5, 9 en 10).

Hierop volgen dan verscheidene vermaningen, waaruit den lezers wordt duidelijk gemaakt waarin dit „heilig" leven moet bestaan. Den laster der tegenstanders (waarschijnlijk Joden en heidenen) moeten zij ontzenuwen, door een rein, onberispelijk leven, door gehoorzaamheid aan de overheid, door onderling elkaar te eerbiedigen (II : 11—25 — let vooral op 22—25, waarin op het voorbeeld van Jezus wordt gewezen — en III : 1—18). De verzen III : 19—22 zijn zeer moeilijk, zoo niet onmogelijk, te begrijpen. Aan III : 19 is misschien het leerstuk ontleend van de nederdaling ter helle, waarvan in de XII artikelen des geloofs gesproken wordt.

Uit hoofdstuk IV en V noem ik nog eenige zeer bekende woorden, die ook op de aanstaande tijden der verdrukking, welke met het nade-

rende wereldeinde in verband werden gebracht, betrekking hebben: IV : 7—11 (vrs 7 te lezen: „Nu is het einde aller dingen nabij. Weest dan bezonnen en beheerscht, opdat gij kunt bidden". N. V.), 12—16, waar het a.s. lijden als een oordeel Gods wordt beschouwd, dat bij het huis Gods zal aanvangen; V : 6—8 een reeks van vermaningen, ook in verband met de naderende tijden van verdrukking. En het slot van den brief V : 10—14 (of met Babylon bedoeld is de bekende stad van dien naam of dat er — zooals Openb. XIV : 8 — Rome mee wordt aangeduid staat niet vast).

De tweede algemeene brief van Petrus en die van Judas.

Deze twee geschriften behandel ik samen, omdat zij van elkaar afhankelijk zijn. In 2 Petrus II wordt gesproken over dezelfde dwaalleeraars, waarvan in Judas sprake is. Men neemt algemeen aan, dat Judas eerst heeft geschreven en dat de auteur van 2 Petrus dit in zijn geschrift overgenomen of bewerkt heeft.

Met Judas is bedoeld de broeder van Jezus (Marcus VI : 3).

Dat de schrijver van 2 Petrus inderdaad de bekende apostel is, werd reeds door Calvijn betwijfeld. Hij noemt zich echter nadrukkelijk zoo (2 Petr. I : 1) en spreekt (Hfdst. I : 16—18) over de verheerlijking op den berg, die hij verklaart te hebben bijgewoond (vgl. Marcus IX : 2 vv.).

Wat de dwaalleeraars betreft, waarover in den brief van Judas en in 2 Petrus II gesproken wordt, dit waren lieden, die zich aan losbandigheid overgaven, de leer der christelijke vrijheid misbruikend. Hen dreigt een zwaar oordeel. Maar aan de gemeente is voorzegd, dat zij komen zouden, en zij moet hiertegenover standvastig blijven.

Uit den 2den brief van Petrus haal ik nog aan I : 5—12, vooral bekend omdat deze woorden zijn verwerkt in evangelisch gezang 77. Overigens blijkt uit deze woorden, dat de hier gehuldigde opvatting van geloof een geheel andere is dan die van Paulus. Verder III : 1—4, waarin gesproken wordt over lieden, die de verwachting der wederkomst als ijdel beschouwen, omdat zij zoolang uitblijft. Op hun spot wordt geantwoord met de woorden van III : 8—10 en 13. Eindelijk het slot III : 14—18, waar vooral het feit, dat hier op Paulus gewezen wordt, treft. Men maakt daaruit op, dat de brief van lateren datum moet wezen, aangezien klaarblijkelijk de brieven van Paulus reeds tot de gewijde lectuur behoorden.

De eerste algemeene brief van Johannes.

Dit geschrift is een pastoraal rondschrijven, niet aan een bepaalde gemeente gericht, maar voor een breederen kring van lezers bestemd. Het wordt afkomstig geacht van den apostel Johannes, den zoon van Zebedeüs. „Volgens taal, stijl en inhoud is het van dezelfde hand als het vierde evangelie en uit denzelfden tijd afkomstig" (Brouwer a. w.). Aanleiding tot dit schrijven was het feit, dat er ketterijen van zeer bedenkelijken aard in de gemeente waren binnen gedrongen. Daartegen wil de auteur vooral waarschuwen. Het wezen van die ketterij was eenigszins verwant aan de dwaalleeren, waarvan in 2 Petrus en in den brief van Judas sprake is. Men beschouwde de zedewet als iets onbeteekenends en meende, dat er geloof in Christus kon zijn zonder dat men de gerechtigheid najoeg. Bovendien echter ontkende men, dat in Christus het goddelijk wezen waarlijk op aarde was gekomen of althans een werkelijk, stoffelijk lichaam had gehad. (Anti-nomistisch docetisme werd deze ketterij genoemd). „Er waren er in dien tijd — zoo schrijft dr. Baumgarten in zijn commentaar op dezen brief — die de voor ons vreemde opvatting huldigden, dat het voor de godheid iets gewoons was op aarde te verschijnen, maar niet in een stoffelijk lichaam, dat men als kerker en niet als het orgaan van de ziel beschouwde. Die deze opvatting huldigden gingen er prat op de eenige, ware kenners van de godheid te zijn en gevoelden zich verre boven andere christenen verheven." Zij hadden geen zonden, want de zedewet gold niet.

Herhaaldelijk wordt in dezen brief naar die dwaalgeesten verwezen (vgl. I : 8—10; II : 4, 18 v.; III : 7 vv.; IV : 1—3; V : 10—12). De waarschuwing tegen deze lieden volgt daarop dan onmiddellijk en vormt den achtergrond van dit geheele geschrift. Om dit te verstaan, moeten wij dien achtergrond kennen.

Maar de eigenlijke beteekenis van dezen eersten brief van Johannes ligt voor ons hierin toch niet. Immers, het docetisme, waartegen hier gestreden wordt, bestaat in onzen tijd niet meer. De groote waarde van dit schrijven van Johannes — want het is een der meest waardevolle geschriften van onzen Bijbel — ligt in den onlosmakelijken samenhang, die er gelegd wordt tusschen de liefde tot God en de liefde tot de broederen. De gerechtigheid, die de schrijver predikt en waarop hij herhaaldelijk aandringt, ligt voor hem in het liefhebben en de bron dier gerechtigheid ligt in de liefde tot God, welke wederom haar grond vindt in Gods liefde tot ons, gelijk zij in Christus werd geopenbaard.

De schrijver geeft niet een samenhangend betoog. Wij vinden hier veelmeer eenige naast elkander staande beschouwingen, telkens met overeenkomenden inhoud. Het is alsof de schrijver behoefte heeft gevoeld datgene wat hij te zeggen had in het bewustzijn, dat hij zich nog onvolkomen had uitgedrukt, te herhalen, opdat het nog dieper en waarachtiger zou uitgesproken worden. Ik wil trachten de schoonste gedeelten aan te wijzen. Maar alleen door als het ware met de woorden van dezen brief om te gaan, ze te „overleggen" en in het hart te „bewaren" kunnen wij er waarlijk den zegen van ontvangen.

De aanvang (hoofdstuk I : 1—4) is een begroeting van de lezers. De schrijver zegt erin te spreken van wat hij gezien, gehoord en getast heeft van het Woord des levens, kortom van hetgeen voor hem volle waarachtigheid heeft verkregen. Hij vertrouwt, dat door dit getuigenis de volle blijdschap der geloofsgemeenschap zal verkregen worden (vrs. 4).

Het eigenlijke thema van den brief wordt dan gegeven in vers 5 : „God is licht". Een uitspraak, die ons doet denken aan menig woord uit het 4de evangelie. Licht wordt hier bedoeld als de levenskracht, het licht, waardoor warmte, groei, ontwikkeling — vooral de hoogste levenswarmte: de liefde — geboren wordt.

Onmiddellijk bij dit thema aansluitend wordt dan de gedachte uitgewerkt, welke telkens in den brief terug komt, dat de kennis van God als den God des lichts meebrengt, dat wij in het licht (der gerechtigheid) wandelen. Men lette daarbij op de volgende punten: dit wandelen in het licht vormt ons tot een gemeenschap; wij moeten daarbij ons onze zonden bewust worden en deze ootmoedig belijden (dit tegen de dwaalleeraars, boven genoemd); de vergevende liefde van God, in „het bloed van Christus", d.i. in zijn volmaakt offer geopenbaard en in zijn verheffing aan des Vaders rechterhand nog werkzaam, zal ons reinigen en met God verzoenen (I : 6 tot II : 2). In de laatste woorden van het aangehaalde stuk, waar van „de geheele wereld" gesproken wordt, treedt het zendingsbewustzijn der gemeente aan het licht. Het evangelie bedoelt niet vooral redding van den enkeling, maar vernieuwing der geheele wereld.

In hoofdstuk II : 3—11 wordt dan opnieuw op de praktijk der vroomheid gewezen: het bewaren of onderhouden der geboden Gods. Wij worden hier in het bizonder getroffen door de tegenstelling: „wandelen in het licht" en „wandelen in de duisternis", welke tegenstelling verband houdt met de verkondiging van den Gods des lichts. (Let vooral op de verzen II : 10 v.).

Verder wijs ik in dit tweede hoofdstuk op de verzen 15—17, waar tegen wereldliefde wordt gewaarschuwd, natuurlijk in den zin van zinnelijkheid, ijdelheid en hoogmoed.

In II : 18—27 komt dan voor het eerst de nadrukkelijke waarschuwing tegen de dwaalleeraars, waarvan ik boven geschreven heb. Het optreden dier dwaalleeraars wordt (zooals dikwijls geschiedt in de H. S.) in verband gebracht met de verwachting van het naderende einde der wereld. De echte geloovigen worden geacht tegen dit gevaar immuun te zijn door de „zalving" (N. V. „wijding") des H. G. die zij hebben ontvangen.

Hoofdstuk III : 1—6 bevat een zeer bekend gedeelte (ook bekend omdat het in een kerklied is verwerkt), waarin van het kindschap Gods sprake is en de verwachtingen, die zich daaraan vastknoopen. III : 1 moet gelezen worden: „Ziet hoe groote liefde ons de Vader gegeven heeft, dat wij kinderen Gods genaamd worden — en wij zijn het!" Voorts treft ons hier de sobere wijze, waarop van de toekomst wordt gesproken en ook, dat deze toekomstverwachting weer met den eisch tot reiniging in verband wordt gebracht.

III : 11, 12, 14—18 spreekt opnieuw over het hoogste gebod, het gebod der liefde, en ik voeg hierbij IV : 7—21, waarin, naar mijne meening het hoogtepunt van den brief wordt bereikt. Dit laatst aangehaalde stuk moet gelegd worden naast het beroemde I Kor. XIII en vormt daarvan een aanvulling, omdat hier de bron der liefde nadrukkelijk genoemd wordt (vrs. 9 v., vooral ook vrs 19, dat gelezen moet wezen: „Wij hebben lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad").

Eindelijk nog enkele zeer bekende en geliefde woorden uit dezen brief: III : 20 tot 22, waarbij men, wat de belofte over gebedsverhooring betreft, vooral vergelijke V : 13—15, waar de verhooring afhankelijk wordt gesteld van „bidden naar Zijnen wil". Waarmee is bedoeld het geloof in den naam van den Zoon Gods — de erkenning van zijn grootheid — en het liefhebben van elkander (III : 23, V : 13). Ten slotte noem ik nog de woorden IV : 4 en V : 4 over de overwinning der wereld en de merkwaardige uitspraak V : 3, waarbij men vergelijke Matth. XI : 30.

De tweede zendbrief van Johannes is blijkens het opschrift gericht aan „de uitverkorene vrouw" (vrs 1—4). Sommigen meenen, dat daarmede een bepaalde persoon, eene christin, is bedoeld, die een hooge plaats bekleedde, anderen denken aan eene niet met name genoemde

gemeente. Dit schrijven bevat een opwekking om te blijven in de leer van Christus en in het onderhouden van zijne geboden, met name het gebod der liefde (vrs 4—6). Voorts bevat het eene waarschuwing tegen dwaalleeraars, die de menschwording van Jezus loochenen en zich op grond daarvan als „dieper ingeleid" beschouwen (in onze vertaling is deze zin onduidelijk). Men moet deze lieden mijden (vrs 7—11).

Ten slotte bevat dit schrijven nog een groet en mededeeling van het voornemen de gemeente te bezoeken.

De *derde brief van Johannes* is gericht aan een zekeren Gajus, waarvan wij niets weten (vrs 1). Hij wordt om zijn trouw geroemd, vooral om zijn gastvriendschap tegenover reizende broeders (vrs 2—8). Er wordt verder gewezen op het slechte voorbeeld van een zekeren Diótrefes en het navolgingswaardig gedrag van een ons evenzeer onbekenden Demétrius (vrs 9—12).

DE OPENBARING VAN JOHANNES.

Het is onmogelijk in deze handleiding een volledig overzicht te geven van het laatste boek van den Bijbel. Daarvoor zijn aan de uitlegging ervan te groote en te ingewikkelde moeilijkheden verbonden. Wie er zich in wil verdiepen verwijs ik naar verschillende geschriften, die er ook in den laatsten tijd weer over verschenen zijn, want het trekt ook in onze dagen zeer de aandacht. Ik noem er twee: Dr A. M. Brouwer, Wereldeinde en Wereldgericht (vooral pagina 105—157) en Dr J. de Zwaan, De Openbaring van Johannes. Ook de commentaar van Wilhelm Heitmüller, ofschoon niet van den laatsten tijd, is nog van beteekenis.

Ter inleiding van mijne korte bespreking haal ik een woord aan uit het eerstgenoemde geschrift (pag. 104), waarin gewezen wordt op het onderscheid tusschen eschatologie en apocalyptiek. De schrijver zegt daarin het volgende: „Onze blik op de geschiedenis wordt daardoor bepaald, dat wij die zien als de werkplaats van God, waar Hij ten slotte Zijn volle heerlijkheid zal openbaren. Daardoor wordt eerst de beteekenis van Christus' persoon, van het heil van het christelijk leven, in het volle licht gezien. Daarin ligt ook ten slotte de rechtvaardiging van het Godsbestuur. Maar er moet scherp onderscheiden worden tusschen eschatologie en apocalyptiek. Onder eschatologie hebben wij te verstaan het uitzien naar het wereldeinde en wereldgericht; onder apocalyptiek het in beeld brengen van die verwachting. Ook zonder

beelden kan er verwachting zijn. Wij zouden het zóó kunnen zeggen: eschatologie is abstract, apocalyptiek is aanschouwelijk; eschatologie is Westersch, apocalyptiek is Oostersch; of misschien nog beter: eschatologie is voor het geschoolde denken, apocalyptiek voor het bewogen gemoed de vorm van deze verwachting. Wanneer wij deze onderscheiding aanvaarden dan is het duidelijk dat wij in de Openbaring van Johannes ook kunnen onderscheiden tusschen de strekking van het boek en de beelden, waarvan die strekking gebruik maakt, om deze voor de lezers aanschouwelijk te maken."

Wanneer wij deze uiteenzetting van dr Brouwer aanvaarden, dan is het duidelijk, dat wij bij de lezing van het boek Openbaring niet te denken hebben aan een letterlijke vervulling van wat hier beschreven wordt, maar aan de vervulling van de groote waarheid, dat door oordeelen en gerichten heen het doel, dat God met deze wereld voorheeft: hare voleindiging in heerlijkheid, eenmaal zal worden bereikt. Van groote beteekenis voor het recht verstaan van dit geschrift is daarbij vooral de tijd, waarin het geschreven werd. Naar tegenwoordig vrijwel algemeen wordt aangenomen is dit geschied tijdens de regeering van keizer Domitianus (81—96 na Christus). De schrijver houdt dezen keizer voor een uit den afgrond weder opgestanen Nero. Evenals Nero vele christenen had vermoord, zoo wordt ook van Domitianus verwacht, dat hij een groote christenvervolging zal doen ontstaan en wel daardoor dat hij de christenen zal willen dwingen het keizerbeeld te aanbidden. Deze dwang was vooral in Klein-Azië (het boek Openbaring werd geschreven in Efeze, de toenmalige hoofdstad der christenheid) iets nieuws en ongehoords. Voor den schrijver der Openbaring lijdt het geen twijfel hoe hij zich tegenover dezen dwang zal moeten stellen. Wie het beeld aanbidt, heeft zijnen Heer verloochend. Maar evenmin lijdt het twijfel, dat hij, die getrouw blijft, daarmee ten doode is opgeschreven. Deze zekerheid bepaalt de stemming van den auteur en het karakter van zijn boek. Het is geschreven in de overtuiging, dat de meerderheid der christenen den marteldood tegemoet gaat (vgl. de bovengenoemde commentaar van Heitmüller, opgenomen in „Die Schriften des N. T.'s" van Weisz, pag. 231).

De beelden, waarin hier het naderende wereld-einde wordt beschreven, zijn alleen te begrijpen, wanneer men deze tijdsomstandigheden in het oog houdt. Zij zijn van een felheid, ja van een wreedheid, die ons vaak ontstellen. Maar voor een gemeente, die den marteldood voor oogen heeft en een zoo ontstellend opleven van de gruwelijkste af-

goderij beleeft, is dit te verstaan. Het is ook te verstaan, dat telkens weer in tijden, dat de christelijke gemeente een opleving van heidendom aanschouwt en de haat der wereld heeft te dragen, het boek der Openbaring wederom door velen ter hand genomen wordt. Intusschen zijn daar ook groote gevaren aan verbonden en ik kan begrijpen, dat een man als Luther ernstige bezwaren tegen dit bijbelboek had en het niet onder de kanonieke geschriften wenschte te zien opgenomen (vgl. de Zwaan, pag.1).

De indeeling is de volgende:

I. Brieven gericht tot zeven gemeenten in Klein-Azië; in deze brieven wordt feitelijk tot de geheele christenheid van dien tijd het woord gericht (zie hoofdstuk I : 4—III : 22). Het motief van deze brieven is de vermaning: „Wees getrouw tot den dood en ik zal u geven de kroon des levens."

II. Het groote middenstuk van het boek: hoofdstuk IV : 1—XX : 15, de schildering in apocalyptische kleuren van het naderend wereldeinde. Hoofdgedachte is: „Wees getrouw, want Christus overwint. Nog een laatste geweldige worsteling en de heilseeuw daagt!"

III. Het slot: hoofdstuk XXI—XXII : 7, beloften van God, die alle dingen nieuw maakt, beloften van den engel, die het nieuwe Jerusalem toont en van Christus over zijn wederkomst.

Ik wil in deze handleiding alleen het eerste en het derde deel bespreken.

Van het tweede deel geldt, wat ik boven heb gezegd, dat het zich tot een korte bespreking niet leent. Ik wil daaruit slechts enkele, zeer bekende woorden aanhalen.

Het eerste deel (I : 4—III : 22) bevat, zooals gezegd, brieven aan zeven gemeenten van Klein-Azië, te weten: aan de gemeenten van Efeze, Smyrna, Pergamus, Thyatira, Sardus, Filadelfia en Laodicea. Aan dit schrijven gaat vooraf een korte inleiding tot het boek (I : 1—3), een woord tot de zeven gemeenten gezamenlijk gericht (I : 4—8) en een roepings-visioen (I : 9—20). In dit roepings-visioen staat Christus voor den ziener Johannes te midden van zeven kandelaren: een symbolische aanduiding der zeven gemeenten. Hij houdt zeven sterren in zijn rechterhand, dit zijn de zeven engelen, wachters der gemeenten, die hij in zijne macht heeft. Het tweesnijdend zwaard, dat Christus in zijnen mond heeft, duidt aan dat hij een gestrenge en onpartijdige rechter is.

Op het hoofdmotief der brieven (II : 10) wees ik reeds. Er blijkt

verder uit, dat in de gemeenten, waaraan zij gericht zijn, allerlei dwalingen en verwarringen hebben geheerscht. Sommige hebben hun eerste liefde reeds verlaten (II : 4) en het is dringend noodig deze gemeenten tot trouw en volharding op te wekken. Welke de dwalingen zijn, waarop telkens gewezen wordt, kunnen wij niet meer uitmaken. Doch dat zij zeer ernstig van aard zijn, is wel duidelijk. Er wordt echter ook gewezen op teekenen van trouwe toewijding (II : 19).

Uit alles blijkt echter vooral, dat de gemeenten zeer ernstige tijden doormaken, waarom met een „Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest tot de gemeente zegt" (II : 29) tot ernstige oplettendheid wordt gemaand.

Het meest bekend is de laatste der brieven, die aan de gemeente van Laodicea (III : 14—22). De lauwheid dier gemeente is spreekwoordelijk geworden en het slot van dit schrijven mag wel geacht worden samen te vatten, wat ten allen tijde tot de geheele gemeente van Christus gezegd is (III : 19, 20). Trouwens dit geldt van veel, wat in deze zeven brieven voorkomt, die naast toespelingen op toestanden, welke wij niet meer verstaan, woorden bevatten welke door ons allen ter harte genomen moeten worden.

Uit de kern van het boek (IV-XX) vermeld ik slechts het volgende: er worden daarin zevenmaal zeven visioenen beschreven, die alle het naderend einde der wereld schilderen. Dr Brouwer noemt dit gedeelte: „Bemoediging", omdat de hoofdgedachte ervan is, dat Christus overwint. Het slot van dit gedeelte beschrijft dan ook het Duizend jarig rijk (hoofdstuk XX), waarin de Draak (Satan) gebonden is, terwijl zij, die getrouw zijn geweest tot in den dood, op tronen zitten (XX : 1—6). Nog eenmaal worden echter de Draak en zijne medestanders vrijgelaten om daarna voor altijd onschadelijk te worden gemaakt (XX : 6—10). Daarna komt het laatste oordeel (XX : 11—15) dat door zooveel schilders werd afgebeeld.

De visioenen worden afgewisseld door lofzangen en hymnen, waarvan sommige zeer bekend zijn, o.a. IV : 11, een lofzang op God; V : 9, 10 een lofzang op „het Lam" en XI : 16—19 een lied ter eere van „God almachtig, die is en die was en die komen zal."

Het slot der Openbaring bevat dan beloften van God, die alle dingen nieuw maakt (XXI en XXII : 1—7). Dit gedeelte bestaat uit de volgende afdeelingen: XXI : 1—4, de nieuwe hemel en de nieuwe aarde — het hemelsche Jerusalem — dat op deze aarde neerdaalt; XXI : 5—8 God, die op den troon zit en alle dingen nieuw maakt; XXI : 9—

XXII : 5 het visioen van de heilige stad, zooals een engel dit aan den ziener vertoont.

Dit laatste gedeelte is — naar mijn meening — het schoonste van het geheele boek. Het is in zekeren zin bovenaardsch en toch ook in den hoogeren zin des woords: aardsch, n.l. het aardsche zooals God, de Schepper, dat heeft gewild. De „heerlijkheid en de eere der volkeren" zal in dit nieuwe Jerusalem ingebracht worden. De ziener erkent dus, dat er op deze aarde nog heerlijkheid is. Maar het zal in de volmaakte wereld Gods, die aan het einde der geschiedenis zich zal openbaren, gezien worden: gezuiverd van alle onreinheid. Er zal in de stad Gods niets inkomen, wat „gruwelijkheid doet en leugen spreekt". (XXI : 26 v.).

De laatste afdeeling van dit slothoofdstuk bevat dan de aankondiging van de komst van Christus (XXII : 6 en 7).

Het boek wordt besloten met woorden van den engel (vrs 8 en 9), woorden van Christus (vrs 10—16), woorden van den ziener (vrs 17—19) en een slotwoord (vrs 20, 21).

Met dit laatste woord van den Bijbel: „De genade onzes Heeren Jezus Christus zij met u allen, Amen" wil ik deze poging om de Heilige Schrift iets nader te brengen tot de kinderen van onzen tijd besluiten.

UITGAVEN H. J. PARIS

PROF. DR G. VAN DER LEEUW

DOGMATISCHE BRIEVEN

Ing. *f* 1.90 - Geb. *f* 2.50

ZIE, DE DAGEN KOMEN

Een bundel wijdingswoorden voor gezin en vereeniging

Verzameld door MR ROEL HOUWINK

Ing. *f* 1.65 - Geb. *f* 2.35

DR P. STEGENGA AZN

De Bijbelsche Verhalen voor het Moderne Leven

DE VOORTREKKERS

Ing. *f* 2.90 - Geb. *f* 3.75

PROF. DR M. VAN RHIJN E. A.

KERK EN JEUGD

Een bundel Opstellen over het vraagstuk der Jeugddiensten

Geb. *f* 1.95